PROF. DR.
ADEM APAK

KUR'ÂN TEMELLİ

SİYER-İ NEBÎ

KUR'ÂN TEMELLİ SİYER-İ NEBÎ
PROF.

ensar

ensar

ENSAR NEŞRİYAT TİC. A.Ş.
© Eserin her türlü basım hakkı anlaşmalı olarak Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.'ne aittir.

ISBN: 978-625-8201-86-4
Sertifika No: 50201

Kitabın Adı
Kur'ân Temelli Siyer-i Nebî

Yazarı
Prof. Dr. Âdem APAK

Yayın Yönetmeni
Hüseyin KADER
Adem SAYDAN

Editör
Hatice Hacer ERDEM

Sayfa Düzeni
Coşkun YILDIRIMTÜRK

Kapak
Halil YILMAZ

Baskı-Cilt
ÇINAR MAT. ve YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Caddesi
Ata Han No:34 / 5 Bağcılar - İSTANBUL
Tel: 0212 628 96 00 - Faks: 0212 430 83 35
Sertifika No: 45103

1. Basım
Nisan 2023 / 2.000 adet basılmıştır.

İletişim
Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.
Düğmeciler Mah. Karasüleyman Tekke Sk. No: 7 Eyüpsultan / İstanbul
Tel: (0212) 491 19 03 - 04 Faks: (0212) 438 42 04
www.ensarnesriyat.com.tr ensar@ensarnesriyat.com.tr

KUR'ÂN TEMELLİ
SİYER-İ NEBÎ

Prof. Dr. Âdem APAK

İstanbul, 2023

Prof. Dr. Âdem APAK

1970 yılında Bursa'da doğdu. 1988'de Bursa İmam-Hatip Lisesi'nden, 1992'de Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Bir yıl sonra İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak atandı. 1995 yılında *Hz. Osman Dönemi Emevî İdarecileri* isimli tez ile yüksek lisansını tamamladı. 1999 yılında *Amr b. el-Âs (Hayatı-Şahsiyeti-Devlet Adamlığı)* konulu araştırmasıyla doktor oldu. 2001–2002 ve 2004–2005 öğretim yıllarında Türkmenistan Mahdumkulu Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği görevinde bulundu. Mayıs 2005'te doçent unvanı aldı. 2007–2008 eğitim-öğretim döneminde Şam'da alanıyla ilgili araştırmalar yaptı. 2011 yalında profesör oldu. Halen Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği görevini sürdürmektedir.

Telif Eserler:

İslâm Siyaset Geleneğinde Amr b. el-Âs, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2001, 2016, 2017.

Hz. Osman Dönemi Devlet Siyaseti, İnsan Yayınları, İstanbul 2003, 2016.

Asabiyet ve Erken Dönem İslam Siyasî Tarihindeki Etkileri, Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, Ensar Neşriyat 2016.

Bursa'da İşgal Günlüğü, (Ortak Sadeleştirme), Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004.

Anahatlarıyla İslâm Tarihi I, (Hz. Peygamber Dönemi), Ensar Neşriyat, İstanbul 2006-2017.

Anahatlarıyla İslâm Tarihi II, (Hulefâ-i Râşidîn Dönemi), Ensar Neşriyat, İstanbul 2007-2017.

Anahatlarıyla İslâm Tarihi III (Emevîler Dönemi), Ensar Neşriyat, İstanbul 2008-2017.

Anahatlarıyla İslâm Tarihi IV (Abbâsîler Dönemi), Ensar Neşriyat, İstanbul 2011-2017.

Anahatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, Ensar Neşriyat, İstanbul 2012-2017.

Hz. Peygamber'in İzinde, (Ahmet Önkal ve Bünyamin Erul ile ortak kitap), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012-2017.

İslâm'in Örnek Şahsiyetleri Ashâb-ı Kirâm, Ensar Neşriyat, İstanbul 2014-2020.

Anahatlarıyla Hz. Muhammed'in Evrensel Mesajları, Ensar Neşriyat, İstanbul 2014.

Hz. Peygamber'in Etrafındaki Çocuklar ve Gençler, Ensar Neşriyat, İstanbul 2014.

Gençler İçin Siyer-i Nebî, Ensar Neşriyat 2015.

Siyer Araştırmaları, Ensar Neşriyat İstanbul 2016.

İslâm Tarihi Araştırmaları, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016.

Kabile, Endülüs Yayınları, İstanbul 2017.

Kur'ân'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu (Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayat), Kuramer, İstanbul 2017, 2018.

Siyer-i Nebî (Hz. Muhammed'in (s.a.s) Hayatı-Şahsiyeti-Daveti), Ensar Neşriyat 2017, 2018.

İslâm Tarihi Konusunda Bilinmesi Gereken 88 Soru, Beyan Yayınları 2019.

Hz. Hatice, Beyan Yayınları 2019.

Hz. Peygamber Döneminde Müşriklerle İlişkiler, (Adnan Demircan ile ortak kitap), Kuramer 2021.

Hz. Ebu Bekir, Ensar Neşriyat 2021

Hz. Osman, Ensar Neşriyat 2021

Cahiliye Döneminde Ekonomik Hayat, Fecr Yayınları 2022.

Apak, Âdem
Kur'ân temelli siyer-i nebî / Âdem Apak.-- İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023
176 s.; 21,5 cm.
ISBN: 978-625-8201-86-4
1. Siyer-i Nebî, 2. Hz. Muhammed, 3. Biyografya
297.92 DC20
Bibliyografik niteleme Anglo-American Rules 2 (AACR2)'ye göre yapılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 7
GİRİŞ 9

BİRİNCİ BÖLÜM

RİSÂLETİN MEKKE DÖNEMİ

I. VAHYİN BAŞLANGICI VE İLK MÜSLÜMANLAR 19
II. MEKKE MÜŞRİKLERİNİN İSLÂM'A KARŞI TAVIRLARI 23
A. HZ. PEYGAMBER'E (S.A.S) KARŞI ÇIKIŞ SEBEPLERİ 23
B. MÜŞRİKLERİN TEBLİĞE KARŞI MÜCADELE ŞEKİLLERİ 30
1. Münazara ve Münakaşa 30
2. Alay 47
3. İftira 56
4. Anlaşma Teklifi 65
III. HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.S) DAVET STRATEJİSİ 68
A. PASİF DİRENİŞ 68
B. HABEŞİSTAN HİCRETİ 69
IV. MEDİNE'YE HİCRET 74

İKİNCİ BÖLÜM

RİSÂLETİN MEDİNE DÖNEMİ

I. MEDİNE'DE İSLÂM TOPLUMUNUN İNŞASI 81
A. ENSÂR-MUHÂCİR KARDEŞLİĞİ 81
B. KIBLE'NİN DEĞİŞMESİ 83
II. FARKLI ETNİK VE İNANÇ TOPLULUKLARIYLA MÜNASEBETLER 85
A. MEKKE MÜŞRİKLERİ 86
1. Bedir Savaşı (H.2/M.624) 89
2. Uhud Savaşı (H.3/M.625) 100

3. Hendek Savaşı (H.5/627) 108
4. Hudeybiye Seferi ve Musâlahası (H.6/M.628) 112
5. Mekke'nin Fethi (H.8/M.630) 118
B. YAHÛDÎLER 121
1. Benî Kaynuka 129
2. Benî Nadîr 131
3. Benî Kurayza 134
C. HRİSTİYANLAR 135
D. MÜNAFIKLAR 140
III. MEDİNE'YE GELEN ARAP HEYETLERİ 160
IV. HZ. PEYGAMBER'İN VEDA HACCI VE VEFATI 163
A. VEDA HACCI 163
B. VEFATI 167

BİBLİOGRAFYA 171
DİZİN 173

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

ÖN SÖZ

Yaklaşık on beş asırdan beri Son Elçi Hz. Muhammed'in (s.a.s) insanlığa tanıtılması gayesiyle çeşitli coğrafya, kültür ve dönemlerde farklı tasavvurlar ve sunumlar geliştirilmiş, bunun sonucunda muazzam bir siyer külliyatı meydana getirilmiştir. Öyle ki günümüze kadar Allah Rasûlü (s.a.s) gibi hakkında çok eser yazılmış başka bir insan yoktur. Rasûlüllah'ın (s.a.s) hayatını öğrenme, anlama ve onu örnek alma ihtiyacı her daim devam etmektedir. Zamanın ve şartların değişmesiyle birlikte insanların anlayışları ve dünya görüşleri de farklılık arz ettiğine göre bu değişimleri doğru olarak algılamak suretiyle Allah Rasûlü'nü (s.a.s) örnek sunulabilecek bir anlayışla tanıtmak adına yeni siyer telifine ihtiyacın olduğu açıktır.

Hz. Peygamber'in (s.a.s) doğru anlaşılması adına atılması gereken ilk adım onun hayatının sahih bilgilere dayalı olarak yazılmasıdır. Bu hususta temel kaynak ise Kur'ân-ı Kerîm'dir. Zira Kur'ân'da Hz. Peygamber (s.a.s) dönemindeki savaşlar, yapılan antlaşmalar, Yahudi-Hristiyan ve münafıklarla ilişkiler, Allah Rasûlü'nün (s.a.s) muhatabı olduğu ilahî uyarılar ve benzeri konulara dair bilgiler yer alır. Diğer taraftan Kur'ân'da Hz. Âdem, Hz. İbrahim ve Hz. Mûsâ gibi peygamberlere dair hal tercümeleri de mevcuttur. Farklı sûrelerde peygamberler ile onların verdikleri mücadeleler, çeşitli kavimler, milletler ve onların sosyo-politik yapıları, ahlâk anlayışları, inanç esasları, başarıları ve yenilgileri; zâlim ve âdil hükümdarlar ile onların icraatları örnekleriyle anlatılır. Nitekim Kur'ân Âd, Semûd ve Medyen kavimlerinden, kendilerine gönderilen peygamberlere karşı tavırlarından, onların mutî ve âsi olanlarından, yaşayışlarından, medeniyetlerinden ve nihayet akıbetlerinden söz eder. Aynı şekilde Kur'ân'da Lût ve Sâlih peygamberlerin kavimleriyle olan mücadelelerinden ve onların helâklerine sebep olan hâdiselerden bahsedilir. Aslında İslâm tarihi boyunca zamanla gelişen Siyer, Megâzî ve Kısas-ı Enbiyâ türlerinden yazılmış eserlerin

temelini de bahsi geçen bilgiler teşkil eder. Öyle ki bunlara istinaden Müslüman âlimler Kur'ân'da mevcut bulunan bu öz malûmatı elde ettikleri değişik kaynaklı haberler ve rivayetlerle de destekleyip genişletmek suretiyle Siyer ve Tarih türünden yeni eserler meydana getirmişlerdir.

Kur'ân Temelli Siyer-i Nebî adını verdiğimiz bu çalışma Hz. Muhammed'in (s.a.s) siyerini Kur'ân kaynaklı takdim etmeyi hedeflemektedir. Bunun için Kur'ân'ı Kerîm tarafımızdan baştan sonra taranmış, siyer konularıyla doğrudan veya dolaylı olduğuna kanaat getirilen âyetler tespit edilmiş, bu âyetler siyer bahisleri içinde ilgili oldukları bölümlerde sunulmak suretiyle Kur'ân merkezli bir siyer inşası gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın bu yönünün daha da belirgin hale getirilmesi için konuların aktarımında âyetlerin Arapça metinleri de verilmiş, meal ve açıklamalar ise dipnotlarda gösterilmiştir. Bu yönüyle çalışmamız ülkemizdeki siyer yazımı faaliyetleri içerisinde kendine has bir özellik arzetmektedir.

Kitap bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte Kur'ân'ın siyere kaynaklığının ehemmiyeti üzerinde durulmuş, bu âyetlerin siyer inşasındaki mahiyeti konu edinilmiştir. Birinci bölümde "Risaletin Mekke Dönemi" ele alınarak vahyin başlangıcı ve ilk Müslümanların tevhid mücadelesinin sunumundan sonra sırasıyla Mekke Müşriklerinin tebliğe çıkış sebepleri ve faaliyetleri âyetler ışığında takdim edilmiştir. İlk bölümde ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.s) Mekke dönemindeki davet faaliyetleri ve Medine'ye Hicret süreci de incelenmiştir.

Eserin ikinci bölümü "Medine Dönemi" konularını ihtiva etmektedir. Bu kısımda sırasıyla Medine toplumunun inşa süreci ve faaliyetleriyle başta Mekke müşrikleri olmak üzere Müslümanların ilişki içinde oldukları etnik ve dinî gruplarla münasebet ve mücadeleleri incelenmiştir. Bölümün son iki kısmında ise sırasıyla Medine'ye gelen Arap heyetleri ile Veda Haccı ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) Vefatı konuları yine âyetler çerçevesinde ele alınmıştır.

Bu vesile ile kitabın yayın hayatına kazandırılmasını sağlayan Ensar Neşriyat'a şükranlarımı sunarım.

Gayret bizden, muvaffakiyet Allah'tandır.

Âdem APAK

Bursa, 2023

GİRİŞ

SİYER'İN KAYNAĞI OLARAK KUR'ÂN-I KERÎM

İnsanlığa son ilâhî mesaj olan Kur'ân-ı Kerîm esas itibariyle bütün İslâmî ilimlerin temel kaynağını teşkil eder. Başka bir ifadeyle İslâmî ilimler İslâm dininin kaynağı olması bakımından esas itibariyle Kur'ân'a dayanır. Dolayısıyla sadece kıraat ve tefsir gibi doğrudan Kur'ân'la ilgili ilimlerin değil, hadis, fıkıh, kelâm, tasavvuf ve İslâm felsefesi gibi ilimlerin de esas kaynağı Kur'ân'dır. Çünkü Kur'ân, bütün bu ilimlerin konularıyla ilgili temel bilgiler, ilkeler ve hükümler vaz'etmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm, İslâm diniyle irtibatlı olan bütün ilimlerde olduğu gibi ihtiva ettiği haberler, geçmişle ilgili bilgiler, tarihî olaylar ve olgularla ilgili yorumlar itibariyle İslâm tarihinin ve Siyerin de temel kaynağıdır. Zira Kur'ân, genelde İslâm tarihi, özellikle de dinler ve medeniyetler tarihi, milletler ve devletler tarihi, dünya tarihi gibi günümüzde müstakil disiplinler olarak görülen tarih ilimlerine kaynak teşkil ederek onlar için gerekli materyali sağlamaktadır.[1]

Kur'ân muhtevasında zamanımızda muhtelif tarih ilim alanlarına örnek ve esas teşkil eden mevzular bulmak mümkündür. Biyografi, monografi türüne örnek olarak Hz. Âdem, Hz. İbrahim, Hz. Mûsâ ve

---

1 Paret, Rudi, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, (çev. Ömer Özsoy), Ankara 1995, s. 54-55; Yiğit, İsmail, "Kur'ân ve *Sîre*tü'n-Nebevî", *Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları II*, İstanbul 2001, s. 93-95. Kur'ân'ın tarih açısından kaynak değeri olması hususunda değerlendirmeler için ayrıca bk. Halil, İmâdüddin, *İslâmın Tarih Yorumu*, (çev. Ahmet Ağırakça), İstanbul 1988, s. 7-21;Sıddıkî, Abdülhamid, *Tarihin Yorumu*, (çev. M. Beşir Eryarsoy), İstanbul 1978, s. 107-142; Demircan, Adnan, "Kur'ân'ın Nüzul Dönemi Putperest Arapları İçin Kaynaklığı Üzerine", *İSTEM*, 2004, c. II, sy.4, s. 53-62.

Hz. Muhammed (s.a.s) gibi peygamberlere dair verilen hal tercümeleri zikredilebilir. Kur'ân'da adı geçen peygamberlerden her birinin hayatı (sîre) hakkında muhtasar bilgiler bulunur. Peygamberlerin verdikleri mücadeleler, çeşitli kavimler, milletler ve sosyo-politik yapıları, ahlâkî anlayışları, inanç esasları, başarıları ve yenilgileri; zâlim ve âdil hükümdarların icraatları örnekleriyle anlatılır. İslâm tarihi boyunca oluşan Siyer, Megâzî ve Kısas-ı Enbiyâ türlerinden yazılmış eserlerin esasını bu bilgiler teşkil eder. Tarih boyunca Müslüman âlimler, Kur'ân'da mevcut bulunan bu öz malûmatı, elde ettikleri değişik kaynaklı haberler ve rivayetlerle destekleyip genişletmek suretiyle Siyer, Megâzî, Kısas-ı Enbiyâ türünden yeni ve muhtevalı eserler meydana getirmişlerdir.[2]

Verdiği bilgilerle insanların yaşayışlarını düzenleyen, gelecekleri ni aydınlatan Kur'ân, uyanlarına canlılık kazandıran tarihsel, indiği dönem için güncel ve nihayet geleceğe dair yol gösterici örnekler sunar. Kıyametin kopup dünyanın sona ermesi, yerle göklerin birleşmesi, güneşin ve ayın durumları, insanoğlunun mahşer gününde toplanışı, yeniden diriliş, hesap, cennet ve cehennem hayatları gibi konular ilâhî kitapta takdim edilen manzaralar olup bu anlatılanlarda düşünenler ve anlayanlar için çok önemli dersler vardır. Kısaca ifade etmek gerekirse Kur'ân, burada işaret edilen yönleri itibariyle, tarihçi bakış açısıyla adeta bir Ahbâr kitabı görünümü arz ederek siyer ve tarih çalışmalarının konularının kaynaklığını teşkil eder.[3]

Kur'ân'ın haber hükümleri arasında Hz. Peygamber'in (s.a.s) çağrısını yayma yolunda yaptığı mücadeleler, savaşlar ve antlaşmalar; Mekke ve Medine halkının ona ve davetine karşı tavır ve tutumları, diğer taraftan da ashabın faziletleri ile onların İslâm'a hizmetleri bulunmaktadır. İslâm Peygamberi'nin (s.a.s) ve Müslümanların karşılaştıkları hâdiselerden söz eden âyetler ise bir yandan tarih şuuru ve bilgisi kazandırmaktadır.

---

2 Sıddıkî, Mazharuddin, *Kur'ân'da Tarih Kavramı*, (çev. Süleyman Kalkan), İstanbul 1990, s. 75-97; Hizmetli, Sabri, *İslâm Tarihçiliği Üzerine*, Ankara 1991, s. 153; Özsoy, Ömer, *Sünnetullah*, Ankara 1994, s. 98-112.

3 Hizmetli, Sabri, s. 154-155.

Siyer söz konusu olduğunda en mühim ve ilk müracaat kaynağı şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'dir. Zira gerçekliklerinde şüpheye mahal olmayan türden olan Kur'ânî veriler yardımıyla Hz. Muhammed (s.a.s) hakkında, onun nasıl bir kişilik olduğu ve hasımlarıyla nasıl mücadele ettiğiyle alâkalı doğrudan fikir sahibi olmamız mümkündür.[4]

Hz. Peygamber'i (s.a.s) insanlığa tanıtan en orijinal ve en sahih kaynak Kur'ân'dır. Bu sebeple Hz. Muhammed'le (s.a.s) ilgili tasavvurda ana çerçeveyi belirleyecek olan bu kitap olmalıdır. İşte bundan dolayı Kur'ân, tanıttığı Peygamber, peygamberlik kurumu ve Hz. Peygamber'le (s.a.s) ilgili tüm tasavvur ve yaklaşımların kendisine vurulması gereken mihenk taşıdır. Başka bir ifadeyle zihnimizde oluşması gereken peygamber tasavvurunun esas kaynağı Kur'ân olmalıdır. Allah Rasûlü (s.a.s) hakkında bir bilgi, bir düşünce nerede yer alırsa alsın, kimden gelirse gelsin, Hz. Muhammed (s.a.s) ile ilgili olarak Kur'ân'daki temel çerçeveyle uyumlu değilse, o bilginin herhangi bir değer ifade etmesi mümkün değildir. Bu sebeple Hz. Peygamber'in (s.a.s) hayatı Kur'ân'dan hareketle yazılmalıdır. Kur'ân merkezli hazırlanacak siyerlerde Hz. Peygamber'in (s.a.s) şahsiyetinin, Allah'ın kendisine bahşettiği ahlâkî, psikolojik ve aklî yeteneklerinin olgunluk, üstünlük ve parlaklığın zirvesine nasıl ulaştığı; davetin seyrinde meydana gelen olayların, mücadele, direnme, meydan okuma, hicret, cihad, gazveler, fetihler, gelişme ve ilerlemeler ele alınmalıdır. Bu yaklaşım biçimi İslâm davetinin geçirdiği safhaları kavratarak, büyük zafere ulaşıncaya kadar yaşanan süreci en doğru bir şekilde anlamaya imkân sağlayacaktır. Bu tür kitaplardan zihinde yer eden sadece ana hatlardır, önemli olaylardır, sonuçlardır, ibret ve örnek alınacak taraflardır. Kısaca ifade etmek gerekirse bu anlayışla yazılan ki-

---

4 Paret, Rudi, s. 100, 118. Bu hususta değerlendirmeler için bk. Aycan, İrfan, "İslam Tarihi Kaynaklarıyla İlgili Problemler ve Çözümüne İlişkin Bazı Düşünceler", *İslâmî İlimlerde Metodoloji Meselesi*, İstanbul 2004, s. 877-890.

taplar kimi ve nasılı değil, niçini bulmaya çalışırlar. Şahıslar ve olaylar değil, esaslar ve her zaman geçerli prensiplere ulaşmayı hedeflerler.[5]

Kur'ân'ın nüzûl ortamını bilmeden ve o dönemin insanı ve toplumu hakkında bilgi sahibi olmadan İslâm dininin doğuş koşullarını anlamak mümkün değildir. Kur'ân-ı Kerîm, İslâm'ın doğduğu dönemde yaşayan putperest Araplar hakkında sağlam bir tarihî tasvir ortaya koyabilmek, ardından Hz. Peygamber (s.a.s) dönemini ve takip eden yıllarda meydana gelen olayları anlamak adına önemli bir referanstır.[6] Nitekim Kur'ân'da cahiliye dönemine dair dinî, fikrî, sosyal ve ekonomik hayat ile bu dönemde hayat süren insanların yaşam biçimleri üzerine pek çok âyet bulunmaktadır.[7] Üstelik Kur'ân metninin, nazil olduğu tarihle irtibatı inkâr edilemeyecek kadar açıktır. İslâm tefsir geleneğinde nüzul sebeplerine verilen önem de Kur'ân'ın siyerle sıkı ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Kur'ân'ın bütün pasajlarının ait oldukları dönem tarihiyle irtibat içinde olması gerçeği, onu aynı zamanda çok zengin bir tarihsel bilgi kaynağı olarak kabul etmeyi gerekli kılar.[8] Çünkü Kur'ân, araştırmacının kendisine dayanacağı en güvenilir, en doğru ve en eski kaynaktır. Buna karşılık Sîret kitaplarında yer alan rivayetler ise geç zamanlarda yazıya geçtiğinden, hafızalarda taşındığı sırada olduğu gibi korunamama ve sağlıklı bir biçimde nakledilememe illetiyle maluldür. Ayrıca bu rivayetlere zamanla ön yargıların, kasıtlı müdahalelerin, uydurmacılığın veya uzlaştırmacı gayretlerin etkisi uzanmış olabileceğinden, araştırmacının zihninde pek çok kuşkulara neden olabilir. Ancak Kur'ân için böyle bir durum söz konusu olamaz. Çünkü Kur'ân, tüm bu gibi şaibelerden ta-

---

5 Derveze, İzzet, *Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, (çev. Mehmet Yolcu), I-III, İstanbul 1998, II, 9-10

6 Demircan, Adnan, *Kur'ân'ın Nuzul Dönemi Putperest Arapları İçin Kaynaklığı Üzerine*, s. 55.

7 Kur'ân'ın cahiliye dönemi hakkında kaynaklığı üzerine geniş bilgi ve değerlendirmeler için bk. Tâhâ, Hüseyn, *Cahiliye Şiiri Üzerine*, (çev. Şaban Karataş), Ankara 2003, s. 37-44.

8 Özsoy, Ömer, *Kur'ân ve Tarihsellik Yazıları*, Ankara 2004, s. 152-153. Kur'ân vahyinin siyer ile irtibatı hususunda ayrıca bk. Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'ân*, (çev. Alpaslan Açıkgenç), Ankara 2000, s. 133-166.

mamen uzaktır, zira ilâhî muhafazanın garantisi altındadır.[9] Buna bağlı olarak denebilir ki: Kur'ân'da, Hz. Peygamber'in (s.a.s) risâlet öncesi çağı ve çevresine ışık tutabilecek açıklamalar hakikatin beyanı mesabesindedir. Kur'ân, Rasûlüllah'ın (s.a.s) lisanı ile Allah'tan tebliğ edilmiş ise de ancak ve ancak pratik olayları ifade etmiş ve yürürlükte bulunan durumları gözler önüne sermiştir. Başka bir ifadeyle vahiy, yaşanan gelişmeler üzerine inmiştir. İşte bu realite sebebiyle Kur'ân, ne önünden, ne arkasından herhangi bir yanlışlığın ulaşamayacağı kesin söz ve ayırıcı ölçü ve hükümdür. Bu anlayışla Kur'ân âyetleri incelenmeye başlanıp konularına göre tasnife tabi tutulduğunda, Peygamber çağı ve çevresini hakiki anlamda ortaya koymak mümkün hale gelir. Âyetler ışığında yapılacak bu tespitler ve tablolar tam yeterli gelmese de bunların konunun ana hatlarını belirleyecek değer ve boyutta oldukları da tartışılmazdır. Ancak Kur'ân'ın bu tespitleri bizzat yapmasını beklememek gerekir. Bu faaliyeti esas olarak Kur'ân'ı siyer konusunda kendisine kaynak kabul eden araştırmacının yapması onun Kur'ân'da bulduğu ifade ve niteliklerden ilham alarak ilmî açıklama ve değerlendirmelerde bulunması gerekir.[10]

Kur'ân'da Rasûlüllah'ın (s.a.s) risâlet öncesi çağı ve çevresiyle ilgili olarak yer alan pek çok delâletin şu ana kadar hiç ele alınmamış, açıklanmamış ve değerlendirilmemiş olduğu ileri sürülemez. Biliyoruz ki Kur'ân-ı Kerîm, muhtelif çağ ve ülkelerde bu hususta da incelemiştir. Nitekim siyer ve tefsir kitaplarında bu konuyla ilgili olarak pek çok açıklama ve yorumlamalara rastlamak mümkündür. Ancak günümüze kadar yazılmış olan siyer kitaplarında Kur'ân'ın kaynaklığının gereği gibi değerlendirildiğini de söylemek mümkün değildir.[11] Nitekim ilk tarih kaynaklarının siyer ile ilgili bölümlerinde Kur'ân'a yapılan atıflar

---

9 "Doğrusu Kitap'ı Biz indirdik, onun koruyucusu elbette Biziz". إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ (Hicr, 15/9).

10 Derveze, İzzet, II, 16-17.

11 Derveze, İzzet, II, 18-19; Paret, Rudi, s. 118-119.

incelendiğinde, bu atıflarla Kur'ân'ın ihtiva ettiği tarihsel verilerden yararlanılsa da[12], genellikle, anlatılan olayda adı geçen şahıslardan birinin bir âyeti okumasının aktarılması vesileyle o âyetin zikredildiği[13], hatta daha çok tarihî malumata başvurmak suretiyle Kur'ân'ın ilgili âyetinin anlaşılmasına katkı sağlamanın amaçlandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra siyer kitaplarının bir kısmında konularla ilgili âyetlerin zikrinden ziyade pek çok eklemelere, eksiltmelere, değişim ve tahriflere maruz kalmış rivayetler öne çıkmış görünmektedir. Üstelik bunların bir kısmı uydurulmuş, yaldızlı sözlerle süslenmiş, çeşitli hilelerle özü bozulmuş şiir formatındaki zayıf bilgilerdir. Nakillerin önemli bir bölümü de Kur'ân'ın öngördüğü verilere ve nasslara açıkça aykırı düşmektedir. Bu sahada elimizde bulunan en önemli kaynaklar, İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'si ile İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*'sıdır. Bu eserler belki de araştırıcıların elleri altında bulunan en güvenilir kaynaklar kabul edilip, ihtiyat ve dikkat yönünden en takdire şayan olanlarıdır. Buna rağmen dikkatle tetkik edildiğinde bu kitapların pek çok konusunda- şu veya bu şekilde Kur'ânî referanslara uymayan bilgilere tesadüf edilir. Örneklendirmek gerekirse İbn Hişâm, bazı durumlarda naklettiklerine Kur'ân âyetlerini delil getirmesine rağmen, bazı durumlarda bu âyetleri olayı ya da rivayeti destekleyen sahih birer delil olarak kullanmamıştır. Zira onun eserinde yer alan nakillerin çoğu, âyetler yerine daha ziyade ravilerin ve nakilcilerin diliyle kendisine ulaşan haberlerdir.[14] Kur'ân-ı Kerîm'i kaynak kullanma konusunda İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'si ile ilgili olarak söylenenler esas itibariyle İbn Sa'd'ın *et-Tabakat*'ında yer alan rivayetler için de geçerlidir.

İbn Hişâm ve İbn Sa'd'dan başka İslâm'ın ilk döneminden sonra yazılmış bulunan siyer müellifleri de yaklaşık olarak önceki siyer kitaplarındaki rivayetlerde yer alan bilgileri tekrar etmişler, ayrıca herhangi bir konuda farklı olanları, zayıf olanları ya da birbirine benzer olayları

12 İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, (thk. Muhammed Hamidullah), Konya 1981, s. 62.

13 İbn İshâk, s. 112-113.

14 Derveze, İzzet, II, 11-12.

ve rivayetleri de kitaplarına eklemişlerdir. Bu şekilde o dönem eserleri üzerinde hayret edilecek derecede bir zorlama ve genişletmeye şahit olmak mümkündür. Anlaşılan, sonraki dönemde yaşayan siyer âlimleri, kendilerine ulaşan siyer rivayetlerini az bulmuşlardır. Üstelik zamanla yazılan eserler, tarihle ilgili bir kitap olma özelliğini taşımaktan çok, sevap kazanmak için okunan bir kitap hüviyeti kazanmıştır. Bunların örneklerini *eş-Şîfâ*, el-Kastalânî ve onun şerhlerinde ya da muhtasarlarında görmek mümkündür. Bir başka örnek de bu anlayıştan neş'et bulan *Mevlid-i Şerîf* telifleridir ki, bunlar siyeri bilgi kaynağı görmenin ötesinde ibadet ve tazim amaçlarıyla törenlerde, ayinlerde okunan metinler mesabesindedir.

Zamanımızda pek çok Müslüman müellif siyer yazarlığına soyunmuş görünmektedir. İleri gelen âlimlerden ve edebiyatçılardan bazı şahsiyetler tarafından başlatılan bu sahaya yöneliş, Rasûlüllah'ın (s.a.s) hayatına özen ve önem verilmesi gereğini beraberinde getirmiştir. Bu bahiste pek çok eser verilmiş olup bu eserlerden bir kısmı Kur'ân'ı kendisine kaynak olarak almıştır. Ne var ki yazılanlar genel hatlarıyla daha önce kaleme alınan klâsik sîret kitaplarına ve rivayetlere dayandırılmıştır. Öyle ki bu sîret kitaplarında kaydedilen Kur'ânî deliller bile sadece bir bağdaştırma düşüncesiyle ele alınmış, olaylarla, olayları tasdik edici olarak getirilen âyetler arasındaki uyum ve uygunluğa pek özen gösterilmemiştir. Bütün bunlar düşünüldüğünde Kur'ân-ı Kerîm'den istifade edilerek Hz. Peygamber'in (s.a.s) hayatını yazmanın zaruri ve gerçekten en doğru yöntem olacağı anlaşılır.

Kur'ân'a dayalı siyer yazımında konu ile doğrudan ve dolaylı ilgili bütün âyetlere yer vermek gerekir. Çünkü Kur'ân'da siyerle alakalı yer alan her âyet, Allah Rasûlü'nün (s.a.s) durumundan, yaşadığı olaylardan birine işarette bulunmakta ve onu temsil etmektedir. Âyetler arasında delâlet yönünden çok benzerlikler olduğu gibi; farklı yönler de bulunabilmektedir. Siyer yazımında âyetler arasındaki az farklılıkları kay-

detmenin bile delâleti güçlendirmeye ve ifade edilmek istenen manayı tekid ve teyide sağlamlaştırmaya yardımcı olacağı kuşkusuzdur. Zira delâlet yönünden benzer ve birliktelik arz eden âyetler birbirini desteklemekte ve güçlendirmektedir.[15] Burada örneklendirmek gerekirse, siyer bahislerinin en önemlilerinden olan Hicret söz konusu olduğunda bu hususta temel bilgiler sadedinde Bakara 218[16], Âl-i İmrân, 195[17], Nisâ, 97-100[18] âyetleri mutlaka değerlendirilmelidir. Bu âyetlerde hicretin nasıl gerçekleştiğine dair teferruat bilgiler yoktur. Ancak tarih çalışmalarından asıl önemli olan husus nasıldan ziyade niçin sorusunun cevabını bulmak olduğu için, büyük oranda zikredilen âyetler ışığında bu cevaba ulaşmak mümkündür. Üstelik mezkür âyetler hicretin Hz. Peygamber (s.a.s) ve ilk Müslümanlarla sınırlı tarihsel bir hadise değil, zamanları aşan evrensel bir hareket ve sorumluluk olduğuna açıkça işaret eder.

---

15 Derveze, İzzet, II, 12-14.

16 إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ "İnananlar, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler Allah'ın rahmetini umarlar. Allah bağışlar ve merhamet eder".

17 فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ "Rableri dualarını kabul etti: "Birbirinizden meydana gelen sizlerden, erkek olsun, kadın olsun, iş yapanın işini boşa çıkarmam. *Hicret* edenlerin, memleketlerinden çıkarılanların, yolumda ezaya uğratılanların, savaşan ve öldürülenlerin günahlarını elbette örteceğim. And olsun ki, Allah katından bir nimet olarak, onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Nimetin güzeli Allah katındadır".

18 إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾ فَأُولَٰئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾ وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾ "Kendilerine yazık edenlerin melekler canlarını aldıkları zaman onlara: "Ne yaptınız bakalım?" deyince "Biz yeryüzünde zavallı kimselerdik" diyecekler, melekler de: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? *Hicret* etseydiniz ya!" cevabını verecekler. Onların varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü dönülecek yerdir! Çaresiz kalan, yol bulamayan zavallı erkek, kadın ve çocuklar müstesnadırlar. İşte Allah'ın bunları affetmesi umulur. Allah affedendir, bağışlayan'dır. Allah yolunda hicret eden kişi, yeryüzünde çok bereketli yer ve genişlik bulur. Evinden, Allah'a ve Peygamberine hicret ederek çıkan kimseye ölüm gelirse, onun ecrini vermek Allah'a düşer. Allah bağışlar ve merhamet eder".

Hicretle ilgili ortaya konulan değerlendirmeler Müslümanların Mekke müşrikleriyle ilk büyük hesaplaşmaları olan Bedir Savaşı için de zikredilebilir. Nitekim Enfâl sûresinde geçen (5-19) âyetler savaşın ana fikrini verir mahiyettedir. Âyetler içinde savaşın sebep ve sonuçlarıyla ilgili bilgilerin yanı sıra, çarpışmalara iştirak eden Müslüman ve müşrik tarafların ruh hallerini de ortaya koyan önemli tespitler de yapılmıştır.

Müslümanlarla Mekke müşriklerinin ikinci büyük savaşı olan Uhud ile ilgili olarak Âl-i İmrân sûresi (165-175 âyetleri), Hendek Savaşı ile ilgili olarak da Ahzâb sûresi (9-25 âyetler), Hudeybiye Barış Antlaşması konusunda Fetih sûresi (10-26 âyetler), Tebük Seferi için de Tevbe sûresi (38-50 âyetler) siyer konularında Kur'ân'ın esas kaynaklığına örnek olarak verilebilir. Tabii ki bunlara muhtelif konularla ilgili başka âyet ve sûreleri de dahil etmek mümkündür. Burada sadece konuyla ilgili olarak akla gelebilecek birkaç örnekle iktifa edilmiştir. Ezcümle yukarıda zikredilen siyer konularının yazımı esnasında mutlaka âyetler esas alınmalı, hadiselerin metin inşasına katkısı da veriler ışığında yapılmaya çalışılmalıdır. Sadece siyer konularının yazımında değil, siyer derslerinin sunumunda da aynı metod incelenmeli, tabir yerindeyse siyer konularının muhataplara takdiminde tarihçilikle birlikte tefsircilik de yapılmalı, siyerle ilgili konular ve rivayetler âyetlerin takdimiyle birlikte veya âyetlerin çizdiği rota çerçevesinde sunulmalıdır.[19]

Kur'ân'ın siyere kaynak olması bahsinde şu hususa da özellikle dikkat çekmek gerekir: Kur'ân merkezli siyer çalışmalarında sîret, hadis ve tefsir kitaplarında yer alan Rasûlüllah'ın (s.a.s) hayatıyla ilgili rivayet ve haberler de asla ihmal edilmemelidir. Zira sadece Kur'ân'a dayanarak nüzûl döneminin tarihini yazmak mümkün olmaz. Diğer kaynakların verdiği bilgiyi bir kenara bırakarak olgu hakkında konuşmak zordur.[20] Bu durumda Kur'ân esas alınmak kaydıyla konuyla ilgili olarak bize ula-

19 Paret, Rudi, s. 122.

20 Demircan, Adnan, s. 57.

şan rivayetler arasında Kur'ân ile çelişmeyen bilgiler bulunduğunda, bu bilgilerden istifade ederek konular açıklanıp detaylara inilmelidir. Çünkü siyer konularıyla ilgili bütün bilgilerin tamamını Kur'ân'da bulmak mümkün değildir. Hâsılı siyer bahislerinin temel prensip ve esas bilgilerini, başka bir ifadeyle siyer binasının plan, temel ve esaslarını Kur'ân âyetleriyle kurmak, siyer binasının geri kalan kısımlarını ise başta sahih hadisler olmak üzere tali derecedeki rivayetlerle inşa etmek gerekir. İnşanın her aşamasında da âyetler dışında tespit edilen bütün malumatı yine âyetler ile kontrol etmek, ikincil bilgileri Kur'ânî delillere aykırılık teşkil etmiyorsa siyer inşasında kullanmak esas olmalıdır. Şayet Kur'ân'ı esas ve referans alan bu yol takip edilirse ortaya konulan siyer eserleri Kur'ân merkezli bir çalışma olacak, bu şekilde hazırlanan kitaplar da Kur'ân'ın tanıttığı peygamberi takdime imkân verecek ve nihayet Müslümanların ve tüm insanlığın zihninde sağlam ve güvenilir bir peygamber tasavvuruna ulaşma imkânı elde edilmiş olacaktır.

Burada son olarak ifade etmek gerekirse, Kur'ân'ın siyerde temel alınması demek, başta sünnet olmak üzere ikinci derecedeki kaynakları devre dışı bırakmak anlamına gelmez. Zira Peygamberimizin bize en büyük mirası olan sünnet/hadis devreden çıkarıldığında İslâm'ı ne doğru anlamak ne de doğru yaşamak mümkün olur. Dolayısıyla İslâm'ı anlamada olduğu gibi Hz. Peygamber'i (s.a.s) tanımada Kur'ân esas alınmakla birlikte, başta sünnet olmak üzere, ikinci derecedeki kaynaklara da mutlaka müracaat edilmeli, siyer ancak bunlardan istifadeyle inşa edilmelidir. Ancak bu faaliyette esasları mutlaka Kur'ân teşkil etmeli, siyerin ruhu Kur'ân'a göre şekillenmelidir.

BİRİNCİ BÖLÜM
RİSÂLETİN MEKKE DÖNEMİ

I. VAHYİN BAŞLANGICI VE İLK MÜSLÜMANLAR

Hz. Muhammed (s.a.s) peygamberlik vazifesini üstlenmesinin birkaç yıl öncesinden itibaren özellikle yılın Ramazan aylarında Hira dağındaki bir mağarada münzevî bir hayat sürmeye başlamıştı. Burada yaşadığı tefekkür sürecinin sonuna doğru kendisinde birtakım olağanüstü haller gözlemledi ki bunların ilki sadık rüyalardır.[1] Nihayet 40 yaşına ulaştığında Hira'da bulunduğu 610 yılı Ramazan ayının 27. gecesinde, vahiy meleği Cebrâil (a.s) gelerek kendisine ilk emri bildirdi:

إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝١ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝٢ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۝٣ تَنَزَّلُ الْمَلَٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ۝٤ سَلَٰمٌ هِىَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ ۝٥[2]

Cebrâil ilk olarak ona Allah'ın "oku" emrini ulaştırdı. Bu talebe "ben okuma bilmem" cevabını verdi. Diyalog birkaç kez tekrarlandıktan sonra Cebrail kendisine Alâk sûresinin ilk âyetlerini okumaya başladı:

---

1 Buhârî, "Bedü'l-Vahy", 3.

2 "Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır. O gecede, Rablerinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar. O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar". (Kadir, 97/1-5).

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ ۚ ﴿١﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۚ ﴿٢﴾ اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ ۙ ﴿٣﴾
اَلَّذِى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۙ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۗ ﴿٥﴾[3]

Hz. Muhammed (s.a.s) ilk vahyi almasının ardından Cebrâil ile karşılaşmak arzusuyla yeniden Hira'ya döndü. Fakat beklediği elçi bir türlü gelmiyordu. Bu sebeple son derece müteessir olarak Rabb'inin kendisini terk ettiği zannına kapılmaya başladı. Siyer kaynaklarında "Fetretü'l-vahy" olarak bilinen, ancak risâlete hazırlayıcı bir işlev gören bu dönemin ne kadar devam ettiği hususunda birkaç aydan başlayıp üç yıla kadar uzanan farklı süreler verilir. Nihayet belli bir zaman sonra gelen Cebrail Duhâ sûresiyle birlikte Allah'ın elçisini unutmadığını bildirdi:

وَالضُّحٰى ۙ ﴿١﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى ۙ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ۭ ﴿٣﴾ وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ
لَّكَ مِنَ الْاُوْلٰى ۭ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى ۭ ﴿٥﴾ اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَاٰوٰى ۭ
﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَاۗلًّا فَهَدٰى ۭ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَاۗىِٕلًا فَاَغْنٰى ۭ ﴿٨﴾ فَاَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ۭ ﴿٩﴾
وَاَمَّا السَّاۗىِٕلَ فَلَا تَنْهَرْ ۭ ﴿١٠﴾ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾[4]

Allah Rasûlü (s.a.s) bu defa da vahyin ağırlığı altında heyecana kapılarak tekrar evine kapandı. Kısa süre sonra da nâzil olan âyetler kendisine ilk vazifesini hatırlatır mahiyettedir:

---

3 "Oku, yaratan Rabbinin adıyla. O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar. Oku, Rabbin sonsuz kerem sahibidir. O Rabb ki yazmayı öğretti. İnsana bilmediğini de o öğretti". (Alâk, 96/1-5).

4 "Kuşluk vaktine andolsun. Karanlığı çöktüğü vakit geceye andolsun ki, Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da. Muhakkak ki âhiret senin için dünyadan daha hayırlıdır. Şüphesiz, Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın. Seni yetim bulup da barındırmadı mı? Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da yola iletmedi mi? Seni ihtiyaç içinde bulup da zengin etmedi mi? Öyleyse sakın yetimi ezme! Sakın isteyeni azarlama! Rabbinin nimetine gelince; işte onu anlat". (Duhâ, 93/1-11). Buhârî, "Bedü'l-Halk". 7, "Tefsîru'l-Kur'ân", 93; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 257-258; Belâzürî, *Ensâb*, I, 108-109.

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنْذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾[5]

Mezkür emir artık ilâhî tebliğin insanlara ulaştırılma zamanının geldiğine işaret eder. Hz. Peygamber (s.a.s) de bunun üzerine başta eşi Hz. Hatice (r.a) olmak üzere ailesini risâletini tasdik etmeye çağırdı.[6] Gizli bir şekilde devam eden bu davetin yaklaşık üç-dört yıl sürdüğü rivayet edilir. Bu sürecin başlangıcında Hz. Peygamber'in (s.a.s) eşi Hz. Hatice'nin ardından kızları Zeyneb, Rukıyye ve Ümmü Gülsüm Müslüman oldular. Daha sonra Rasûl-i Ekrem'in (s.a.s) bakım ve terbiyesini üstlendiği yeğeni Hz. Ali de kendilerine katıldı.[7]

Hz. Peygamber'in (s.a.s) ailesi içinde Hz. Ali'den sonra Zeyd b. Hârise Müslüman oldu.[8] Mekke'de Rasûlüllah'ın (s.a.s) davetine ailesi dışından olumlu cevap veren ilk kişi ise kendisinin en yakın dostu Teym kabilesine mensup Ebû Bekir'dir.[9] Üstelik Hz. Ebû Bekir İslâm'a dâhil olduktan sonra Kureyş içindeki nüfuzunu ve servetini Rasûlüllah'ın (s.a.s) daveti yolunda kullanmıştır. Nitekim onun da desteğiyle Osman b. Affân, Zübeyr b. el-Avvâm, Abdurrahmân b. Avf, Talhâ b. Ubeydullah ve Sa'd b. Ebî Vakkâs gibi Kureyş gençleri tebliğin gizli gerçekleştirildiği

---

5 "Ey elbisesine bürünen peygamber, kalk ve sana iman etmeyenleri Allah'ın azabı ile korkut. Rabbini yücelt, elbiseni temiz tut, azaba sebep olan şeyleri terkte sebat et. Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma. Rabbinin rızasına ermek için sabret". (Müddessir, 74/1-7). Müzzemil sûresinde de benzer hususlar ifade edilmiştir:

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ﴿١﴾ قُمِ الَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ﴿٤﴾ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ﴿٥﴾

"Ey örtünüp bürünen (Resûlüm)! Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl. (Gecenin) yarısını (kıl). Yahut bunu biraz azalt. Ya da bunu çoğalt ve Kur'ân'ı tane tane oku. Doğrusu biz sana (taşıması) ağır bir söz vahyedeceğiz". (Müzzemil, 73/1-5).

6 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 259-262; Belâzürî, *Ensâb*, I, 111.

7 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 262-263.

8 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 264-265.

9 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 269.

üç yıllık dönemin ilk müminleri olmuşlardır.[10] Tebliğin ilk süreci "ferdî girişimler dönemi" olarak adlandırılabilir.

Risâletin Mekke döneminin başlangıç döneminde;

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾[11]

وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنِّي بَرِيٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾[12]

âyetlerinin nâzil olmasıyla birlikte açık davet süreci başlamış oldu.[13]

Zikri geçen âyetlerden ilki gizli davet döneminin bittiğini gösterirken, ikincisi ise açık davete kimlerle başlaması gerektiğine işaret etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) bunun üzerine önce yakın akrabası olan Abdulmuttaliboğulları'nı, ardından daha geniş kabile grubunu teşkil eden Hâşimoğulları'nı İslâm'a çağırmaya karar verdi. Ancak amcası Ebû Leheb daha toplantının başında onu kabilesine kötülük getirmekle suçlayarak konuşmasına engel olduğu gibi[14] yeğenine "elin kurusun" sözleriyle beddua etmiştir. Bunun üzerine Mesed/Leheb sûresi (111/1-5) nâzil olmuştur.[15]

تَبَّتْ يَدَآ اَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَآ اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَامْرَاَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾[16]

---

10 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 267-269.

11 "Ey Muhammed sana emredileni açıkça ortaya koy, puta tapanlara aldırma". (Hicr, 15/94).

12 "Önce en yakın akrabanı uyar, sana tabi olan müminleri kanatların altına al. Sana karşı gelirlerse, yaptıklarınızdan uzağım de". (Şuarâ, 26/214-216).

13 Buhârî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 26.

14 Buhârî, "Vesâya", 11; Belâzürî, *Ensâb*, I, 118-119.

15 Buhârî, "Îmân", 384, "Tefsîru'l-Kur'ân", 111; Müslim, "Îmân", 350, 355.

16 "Ebû Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O, alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak karısı da (ateşe girecek). Ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde". (Mesed, 111/1-5).

Hz. Peygamber (s.a.s) tebliğ görevini üstlenmesinden itibaren kadın-erkek, genç-ihtiyar, zengin-fakir, hür-köle ayrımı yapmadan toplumun tüm kesimlerini İslâm'a davet etti. Bunun sonucu olarak şehirde yaşayan hemen her sınıftan insanlar davete katıldılar. İslâm'a girenlerin en bariz ortak özellikleri ise genelde otuzlu yaşlardaki gençlerden meydana gelmiş olmalarıdır. Bunlar arasında Hâlid b. Saîd, Mus'ab b. Umeyr, Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebîa, Sa'd b. Ebî Vakkâs gibi Kureyş'in önemli sülalelerine mensup zengin aile çocukları bulunduğu gibi, şahsî servetiyle Mekke zenginleri arasında sayılabilecek Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman, Hz. Zübeyr ile Hz. Talhâ benzeri şahıslar da vardı.[17]

II. MEKKE MÜŞRİKLERİNİN İSLÂM'A KARŞI TAVIRLARI

A. HZ. PEYGAMBER'E (s.a.s) KARŞI ÇIKIŞ SEBEPLERİ

Kureyş ileri gelenleri Rasûlüllah'ın (s.a.s) davetine başlangıçta pek itiraz etmediler. Ancak zamanla puta tapmayı eleştiren âyetler nâzil olmaya, ayrıca onların dinleri ayıplanmaya ve ataları akılsızlıkla suçlanmaya başlanınca kendisine yönelik tepkilerini açıkça göstermeye başladılar.[18]

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ ۚ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾[19]

---

17 Kureyş içinde ayrı ayrı kabilelerden Müslüman olanların listeleri için bk. Watt, W. Montgomery, *Muhammed Mekke'de*, s. 177-189.

18 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 282; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 199; Belâzürî, *Ensâb*, I, 115-116.

19 "Allah'ı bırakıp, kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve "İşte bunlar Allah katında bizim şefaatçılarımızdır" diyorlar. De ki: "Siz, Allah'a göklerde ve yerde onun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz!? O, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır, yücedir." (Yûnus, 10/18).

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هَٰؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾[20]

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾[21]

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا ۚ إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ ۖ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾[22]

Müşrik önderlerinin davete muhalefet sebeplerinin başında dinî kaygılar gelir. Mekkeliler atalarından kendilerine intikal eden inanç ve gelenekleri mutlak doğrular kabul edip hiçbir şekilde bunları terk etmek istemiyorlardı. Kur'ân-ı Kerîm, Kureyşlilerin atalarına olan bağlılıklarını şöyle ortaya koyar:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً ۖ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾[23]

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾[24]

---

20 "Hiç şüphesiz siz ve Allah'tan başka kulluk ettikleriniz cehennem odunusunuz. Siz oraya varacaksınız. Eğer onlar ilah olsalardı oraya varmazlardı. Hâlbuki hepsi orada ebedi kalacaklardır". (Enbiyâ, 21/98-99).

21 "Onlar, Allah'ı bırakıp, kendilerine ne faydası ne de zararı dokunan şeylere kulluk ederler. Kâfir, Rabbine karşı (şeytana) arka çıkandır". (Furkân, 25/55).

22 "Siz Allah'ı bırakarak ancak putlara tapıyorsunuz ve yalan uyduruyorsunuz. Allah'ı bırakarak taptıklarınızın size hiçbir rızık vermeye güçleri yetmez. Öyle ise rızkı Allah'ın katında arayın. O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Siz yalnız O'na döndürüleceksiniz". (Ankebût, 29/17).

23 "Onlara (müşriklere): Allah'ın indirdiğine uyun, denildiği zaman onlar, "Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız" dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseler? (Hidayet çağrısına kulak vermeyen) kâfirlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler". (Bakara, 2/170-171).

24 "Onlara, 'Allah'ın indirdiğine ve Rasûle gelin' denildiği zaman, babalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter' derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?". (Mâide, 5/104).

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَآ اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾[25]

بَلْ قَالُوٓا اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾ وَكَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِى قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ اٰبَآءَكُمْ قَالُوٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾[26]

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّآ اِفْكٌ مُفْتَرًى وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾[27]

اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَآءَهُمْ ضَآلِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٧١﴾[28]

Müşriklerin karşı çıkışına etki eden âmiller arasında kin, büyüklük taslama, peygambere uymayı içlerine sindirememe, onu küçük görme, kendilerinin değil de onun risâlet görevini üstlenmesinden rahatsızlık duyma gibi sebepler sayılabilir. Zira onlar kendilerini makam ve mevkileri yönünden daha ileri, geniş servet sahibi, daha büyük şöhreti olan,

---

25 "Onlara "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiğinde: Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız, derler. Ya şeytan; onları alevli ateşin azabına çağırıyor idiyse!". (Lokmân, 31/21).

26 "Hayır! "Sadece, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz" derler. Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklıları: Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız, derlerdi. Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din)den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız)? deyince, dediler ki: Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz". (Zuhruf, 43/22-24).

27 "Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman demişlerdi ki: Bu, sizi babalarınızın taptığı (putlardan) çevirmek isteyen bir adamdan başkası değildir". (Sebe, 34/43).

28 "Kuşkusuz onlar atalarını dalâlette buldular. Şimdi de kendileri onların peşlerinden koşturuyorlar. Andolsun ki, onlardan önce eski milletlerin çoğu dalâlete düştü". (Saffât, 37/69-71).

nüfuzlu, sözü daha çok dinlenen insanlar olarak görüyorlardı. Kur'ân, onların itirazlarını şu şekilde dile getirir:

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِ ۚ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ اِسْتِكْبَارًا فِى الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهٖ ۚ فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِينَ ۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾[29]

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَاِنَّا بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾[30]

ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا ۚ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِنْ ذِكْرِى ۚ بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾[31]

Müşriklerin Hz. Peygamber'in (s.a.s) tebliğine karşı çıkış sebeplerı arasında onların peygamberlik hakkında sahip oldukları yargılarını da saymak mümkündür. Onlara göre peygamberlik, peygamberi insan olma tabiatı dışına çıkarmalı, onu insan-üstü bir varlık haline getirmeliydi. Bu sebeple Hz. Muhammed'in (s.a.s) muhatapları zihinlerindeki peygamber anlayışına göre onun şahsiyetini değerlendirdiler. Hâlbuki o kendilerinden biriydi, kendileri gibi yaşıyordu. Çarşılarda ailesinin rızkını temine çalışıyordu. Peygamber ise kendisinde açık bir alâmet, olağanüstü bir güç bulunmalıydı. Bu sebeple ondan kendisini destekleyecek meleklerin inmesini, elle dokunacakları ve okuyacakları bir kitabı

---

29 "Müşrikler, eğer kendilerine bir uyarıcı gelirse, ümmetlerden herhangi birinden daha çok doğru yol üzere olacaklarına dair en güçlü şekilde Allah'a yemin etmişlerdi. Fakat onlara bir uyarıcı gelince, bu ancak onların nefretlerini artırdı. Yeryüzünde büyüklük taslamak ve kötü tuzak kurmak için (böyle davranıyorlardı). Oysa kötü tuzak, ancak sahibini kuşatır. Onlar ancak öncekilere uygulanan kanunu bekliyorlar. Sen Allah'ın kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın. Sen Allah'ın kanununda hiçbir sapma bulamazsın". (Fâtır, 35/42-43).

30 "Fakat kendilerine Hak gelince, "Bu bir büyüdür, biz onu kesinlikle inkâr ediyoruz" dediler. "Bu Kur'ân iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya!" dediler". (Zuhruf, 43/30-31).

31 "O zikir (Kur'ân) içimizden ona mı indirildi?" diyerek kalkıp gittiler. Hayır, onlar benim zikrimden (Kur'ân'dan) şüphe içindedirler. Hayır, henüz azabımı tatmadılar". (Sa'd, 38/8).

gökten indirmesini, yerden sular fışkırtmasını, yerin hazinelerini dışarı çıkartmasını, önceki atalarını diriltmesini istiyorlardı:

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ أَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٣٣﴾[32]

لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾ مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ ﴿٨﴾[33]

فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾[34]

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٢١٠﴾[35]

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾ قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾[36]

وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾[37]

---

32 "Onlar: (Muhammed) bize Rabbinden bir mucize getirmeli değil miydi? dediler. Önce gelen kitaplardakinin apaçık delili (Kur'ân) onlara gelmedi mi?". (Tâ-Hâ, 20/133).

33 "Eğer doğru söyleyenlerden idiysen, bize melekleri getirmeliydin." Biz melekleri ancak hak ile indiririz. O zaman onlara mühlet verilmez". (Hicr, 15/7-8).

34 "Bunun üzerine, kavminin inkârcı ileri gelenleri şöyle dediler: "Bu, tıpkı sizin gibi bir beşer olmaktan başka bir şey değildir. Size üstün ve hâkim olmak istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi, muhakkak ki melekler gönderirdi. Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık". (Müminûn, 23/24).

35 "Onlar, ille de buluttan gölgeler içinde Allah'ın ve meleklerinin gelmesini mi beklerler Halbuki iş bitirilmiştir. (Allah nizamı artık değişmez.) Bütün işler yalnızca Allah'a döndürülür". (Bakara, 2/210).

36 "Zaten, kendilerine hidayet rehberi geldiğinde, insanların (buna) inanmalarını sırf, "Allah, peygamber olarak bir beşeri mi gönderdi?" demeleri engellemiştir. Şunu söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten, peygamber olarak bir melek gönderirdik". (İsrâ, 17/94-95).

37 "Eğer dileseydik, içinizden, yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık". (Zuhruf, 43/60).

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَاْتِيَ رَبُّكَ اَوْ يَاْتِيَ بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ ۗ يَوْمَ يَاْتِي بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا اِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ كَسَبَتْ فِيٓ اِيمَانِهَا خَيْرًا ۗ قُلِ انْتَظِرُوٓا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾[38]

وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِيٓ اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَاْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٨﴾[39]

Hz. Peygamber (s.a.s) bu isteklere karşı ancak kendisine indirilenleri tebliğ etmekle yükümlü olduğunu, daha fazlasını yapamayacağını ilahi hitapla şu şekilde dile getiriyordu.[40]

قُلْ لَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ اِنِّي مَلَكٌ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ ۚ اَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾[41]

---

38 "Onlar ancak kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin gelmesini yahut Rabbinin bazı alâmetlerinin gelmesini bekliyorlar. Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin, şüphesiz biz de beklemekteyiz!". (En'âm, 6/158).

39 "Biz, senden önce de kendilerine vahiy verdiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz. Biz onları (peygamberleri), yemek yemez birer (cansız) ceset olarak yaratmadık. Onlar (bu dünyada) ebedî de değillerdir". (Enbiyâ, 21/7-8).

40 Derveze, İzzet, *Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, 380-381.

41 "De ki: "Ben size, 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır' demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size 'Ben bir meleğim' de demiyorum. Ben sadece, bana gönderilen vahye uyuyorum." De ki: "Görmeyenle gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?". (En'âm, 6/50). Aynı talebin Hz. Nûh'a da yapıldığı anlaşılmaktadır:

وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ اِنِّي مَلَكٌ وَلَآ اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِيٓ اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا ۖ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِيٓ اَنْفُسِهِمْ ۖ اِنِّيٓ اِذًا لَمِنَ الظّٰلِمِينَ

"Ben size: "Allah'ın hazineleri benim yanımdadır" demiyorum, gaybı da bilmem. "Ben bir meleğim" de demiyorum, sizin gözlerinizin hor gördüğü kimseler için, "Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir" diyemem. Onların kalplerinde olanı, Allah daha iyi bilir. Onları kovduğum takdirde ben gerçekten zalimlerden olurum". (Hûd, 11/31).

قُلْ لَّآ اَمْلِكُ لِنَفْسِى نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ۗ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۚ وَمَا مَسَّنِىَ السُّوٓءُ ۚ اِنْ اَنَا۠ اِلَّا نَذِيرٌ وَّبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿١٨٨﴾[42]

وَقَالُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْۢبُوْعًا ﴿٩٠﴾ اَوْ تَكُوْنَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهٰرَ خِلٰلَهَا تَفْجِيْرًا ﴿٩١﴾ اَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَاْتِىَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيْلًا ﴿٩٢﴾ اَوْ يَكُوْنَ لَكَ بَيْتٌ مِّنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِى السَّمَآءِ ۭ وَلَنْ نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتٰبًا نَّقْرَؤُهٗ ۭ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّىْ هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَّسُوْلًا ﴿٩٣﴾[43]

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوْحٰٓى اِلَىَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوْا لِقَآءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَّلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا ﴿١١٠﴾[44]

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوْحٰٓى اِلَىَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ فَاسْتَقِيْمُوْٓا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوْهُ ۗ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِيْنَ ﴿٦﴾[45]

---

42 "De ki: "Allah dilemedikçe ben kendime bir zarar verme ve bir fayda sağlama gücüne sahip değilim. Eğer ben gaybı biliyor olsaydım daha çok hayır elde etmek isterdim ve bana kötülük dokunmazdı. Ben inanan bir kavim için sadece bir uyarıcı ve bir müjdeciyim". (A'râf, 7/188).

43 "Dediler ki: "Yerden bize bir pınar fışkırtmadıkça yahut senin hurmalardan, üzümlerden oluşan bir bahçen olup, aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtmadıkça yahut iddia ettiğin gibi, gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmedikçe yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmedikçe yahut altından bir evin olmadıkça ya da göğe çıkmadıkça sana asla inanmayacağız. Bize gökten okuyacağımız bir kitap indirmedikçe göğe çıktığına da inanacak değiliz." De ki: "Rabbimi tenzih ederim. Ben ancak resul olarak gönderilen bir beşerim". (İsrâ, 17/90-93). Ayrıca bk. Fussilet, 41/6. Allah Rasûlü (s.a.s) de "Ben bir kral değilim. Tuzlanıp güreşte kurutulan et yiyen bir kadının oğluyum" (İbn Mâce, "Et'ime", 30) sözüyle bu hususa açıkça işaret eder.

44 "De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlâh'ınızın, sadece bir İlâh olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın". (Kehf, 18/110).

45 "De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilâhınızın bir tek İlâh olduğu vahy olunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline!". (Fussilet, 41/6).

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًاۗ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۗ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾[46]

Zikri geçen cevaplar müşrikleri yeni mucizeler ve hârikulâde şeyler istemekten alıkoymadı. Böylece onlar peygamberlik çağrısını kendi zihinlerinde bulunan bilgilerle, inançlarla ölçmeye ve kıyaslamaya devam ettiler. Buna göre Allah Rasûlü'nü (s.a.s) bir peygamber olarak kabul etmedikleri için ona bazen şair, bazen kâhin, bazen büyülenmiş, hatta mecnun demeye başladılar. Hatta onun söylediği şeylerin şeytanın fısıltılarından olduğunu iddiaya kalkıştılar. Bazen de kendilerine ulaştırdığı bilgilerin eski milletlerin hikâyelerinden uydurulduğunu, bunların başkalarından öğrenilmiş şeyler olduğunu ileri sürdüler.

B. MÜŞRİKLERİN TEBLİĞE KARŞI MÜCADELE ŞEKİLLERİ

Mekke Müşrikleri, Hz. Peygamber'in (s.a.s) tebliğini engellemek için çok çeşitli yollara tevessül etmişlerdir. Bunların başta gelenleri, onun davetini görmezden gelip ciddiye almamak, ardından yalanlamak, daha sonra kendisine şairlik, sihirbazlık, kâhinlik ve mecnunluk iftirası atmaktır. Onlar düşmanca propaganda faaliyetlerini zamanla derece derece şiddetlendirmişler, nihayetinde Allah Rasûlü'ne (s.a.s) suikast düzenleyecek noktaya gelmişlerdir.

1. Münazara ve Münakaşa

Mekke müşrikleri kendileri gibi bir insanın Allah'tan haber getirmesini bir türlü kabul edememişler, Hz. Muhammed'e (s.a.s) bu işi niçin bir meleğin yapmadığını sık sık sormuşlardır.

---

46 "(Resûlüm!) Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın? Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz. O, akıllarını kullanmayanları murdar (inkârcı) kılar". (Yûnus, 10/99-100).

لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِينَ ﴿٧﴾[47]

وَقَالُوا مَا لِهٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْاَسْوَاقِ لَوْلَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾[48]

Kur'ân'da onlara şu şekilde cevap verilmiştir:

قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾[49]

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ نَرٰى رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾[50]

وَقَالُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْاَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾[51]

---

47 "Eğer doğru söyleyenlerden isen bize melekleri getirsene!". (Hicr, 15/7).

48 "Dediler ki: "Bu ne biçim peygamber ki yemek yer, çarşıda, pazarda dolaşır. Ona bir melek indirilseydi de bu onunla beraber bir uyarıcı olsaydı ya!". (Furkân, 25/7). Mûsâ'nın kavmi de aynı talepte bulunmuştur:

فَلَوْلَآ اُلْقِيَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ اَوْ جَآءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ

"Ona altın bilezikler verilmeli veya yanında ona yardımcı melekler gelmeli değil miydi?". (Zuhruf, 43/53).

49 "Şunu söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten, peygamber olarak bir melek gönderirdik". (İsrâ, 17/95).

50 "Bizimle karşılaşmayı (bir gün huzurumuza geleceklerini) ummayanlar: Bize ya melekler indirilmeliydi ya da Rabbimizi görmeliydik, dediler. Andolsun ki onlar kendileri hakkında kibire kapılmışlar ve azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir. (Fakat) melekleri görecekleri gün, günahkârlara o gün hiçbir sevinç haberi yoktur ve: (Size, sevinmek) yasaktır, yasak! Diyeceklerdir". (Furkân, 25/21-22).

51 "Bir de dediler ki: 'Ona (açıktan göreceğimiz) bir melek indirilse ya!' Eğer (öyle) bir melek indirseydik artık iş bitirilmiş olurdu, sonra da kendilerine göz açtırılmazdı. (Hemen helak edilirlerdi. Eğer peygamberi bir melek kılsaydık muhakkak ki onu insan sûretine sokar onları yine düşmekte oldukları kuşkuya düşürürdük." (En'âm, 6/8-9).

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَضَآئِقٌ بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَّقُوْلُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهٗ مَلَكٌ ۗ اِنَّمَآ اَنْتَ نَذِيْرٌ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿١٢﴾[52]

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْٓا اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُوْنَ ﴿١١١﴾[53]

Müşrikler zaman zaman Allah Rasûlü'nü (s.a.s) kendisini zor durumda bırakmak ve bu sayede inananları nazarında etkisiz hale getirmek için onunla münakaşaya girişmişlerdir. Zaman zaman da ondan mucizeler göstermesini, Rabbi'ne dua edip etraflarını saran dağların uzaklaştırılmasını, Mekke'nin içinden güzel ırmaklar akan bir mekâna çevrilmesini, ölmüş olan atalarından Kusay b. Kilâb'ın diriltilmesini istemişlerdir. Ayrıca Allah'tan kendisi için güzel bahçeler, saraylar ve anahtarı altın ve gümüş olan hazineler, onun çarşılarda maişet peşinde koşmaktan kurtulmasını sağlayacak zenginlikler istemesini talep etmişlerdir:

وَيَقُوْلُوْنَ لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۚ فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوْا ۚ اِنِّيْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿٢٠﴾[54]

وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۗ اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرٌ وَّلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾[55]

---

52 "(Ey Muhammed!) Belki de sen, (müşriklerin) 'Ona bir hazine indirilseydi veya beraberinde bir melek gelseydi ya!' demelerinden dolayı sana vahyolunanlardan bir kısmını gözardı edeceksin ve o yüzden göğsün daralacak. Fakat sen, ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekildir". (Hûd, 11/12).

53 "Biz onlara melekleri de indirseydik, kendileriyle ölüler de konuşsaydı ve her şeyi karşılarında (hakikatin şahidleri olarak) toplasaydık Allah dilemedikçe yine de iman edecek değillerdi. Fakat onların çoğu bilmiyorlar". (En'âm, 6/111).

54 "Ona (Muhammed'e) Rabbinden bir mucize indirilse ya! diyorlar. De ki: Gayb ancak Allah'ındır. Bekleyin (bakalım) ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim". (Yûnus, 10/20).

55 "Kâfirler diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya! (Halbuki) sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir rehberi vardır". (Ra'd, 13/7).

وَقَالُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّهٖ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾[56]

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِٓى اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ﴿٢٧﴾[57]

وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ اِلَّآ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُونَ وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ اِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾[58]

وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْبُوعًا ﴿٩٠﴾ اَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ اَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَاْتِىَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾ اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِى السَّمَآءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهٗ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّى هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾[59]

---

56 "Ona Rabbinden (başkaca) mucizeler indirilmeli değil miydi?" derler. De ki: Mucizeler ancak Allah'ın katındadır. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım. Kendilerine okunmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette iman eden bir kavim için onda rahmet ve ibret vardır". (Ankebût, 29/50-51).

57 "Kâfir olanlar diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi? De ki: Kuşkusuz Allah dilediğini saptırır, kendisine yöneleni de hidayete erdirir". (Ra'd, 13/27).

58 "Bizi, âyetler (mucizeler) göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine, açık bir mucize olmak üzere bir dişi deve vermiştik. Onlar ise, (bu deveyi boğazladılar ve) bu yüzden zalim oldular. Oysa biz âyetleri ancak korkutmak için göndeririz". (İsrâ, 17/59).

59 "Dediler ki: "Yerden bize bir pınar fışkırtmadıkça yahut senin hurmalardan, üzümlerden oluşan bir bahçen olup, aralarından şırıl şırıl ırmaklar akıtmadıkça yahut iddia ettiğin gibi, gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmedikçe yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmedikçe yahut altından bir evin olmadıkça ya da göğe çıkmadıkça sana asla inanmayacağız. Bize gökten okuyacağımız bir kitap indirmedikçe göğe çıktığına da inanacak değiliz". (İsrâ, 17/90-93).

وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾[60]

لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾[61]

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰ إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾ انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾[62]

Bu tür iddialara karşı Allah Rasûlü (s.a.s) vahyin yol göstermesiyle şu şekilde cevap vermiştir:

وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَىٰ بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا أَفَلَمْ يَايْئَسِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ

---

60 "Dediler ki: "Bu ne biçim peygamber ki yemek yer, çarşıda, pazarda dolaşır. Ona bir melek indirilseydi de bu onunla beraber bir uyarıcı olsaydı ya!" "Yahut kendisine bir hazine verilseydi veya ürününden yiyeceği bir bahçesi olsaydı ya! "Zalimler (inananlara): "Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz" dediler". (Furkân, 25/7-8).

61 "Kalpleri hep eğlencede(gaflette) hem o zalimler şu gizli fısıltıyı yaptılar: Bu (Muhammed), sizin gibi bir beşer olmaktan başka nedir ki! Siz şimdi gözünüz göre göre büyüye mi kapılıyorsunuz?". (Enbiyâ, 21/3).

62 "Biz, onların seni dinlerken ne maksatla dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırlarken de o zalimlerin: "Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!" dediklerini çok iyi biliriz. Baksana; senin için ne türlü benzetmeler yaptılar! Bu yüzden, (öyle bir) saptılar ki, artık (doğru) yolu bulamayacaklardır". (İsrâ, 17/47-48). Hz. Mûsâ da aynı ithama maruz kalmıştır:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْئَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَىٰ مَسْحُورًا

"Andolsun biz, Musa'ya açık açık dokuz âyet verdik. Haydi İsrailoğullarına sor. Musa onlara geldiğinde Firavun ona, "Ey Musa! dedi, senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum!". (İsrâ, 17/101).

الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾[63]

... قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾[64]

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾[65]

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾[66]

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾[67]

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يُنَزِّلَ آيَةً وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾[68]

---

63 "Kendisiyle dağların yürütüleceği veya yeryüzünün parçalanacağı, ya da ölülerin konuşturulacağı bir Kur'ân olacak olsaydı (o yine bu kitap olurdu). Fakat bütün emir yalnız Allah'ındır. İman edenler anlamadılar mı ki, Allah dileseydi bütün insanları doğru yola eriştirirdi. Allah'ın sözü yerine gelinceye kadar, inkâr edenlere yaptıkları işler sebebiyle devamlı olarak ya büyük bir felâket gelecek veya o felâket yurtlarının yakınına inecektir. Şüphesiz Allah verdiği sözden dönmez". (Ra'd, 13/31).

64 "...De ki: "Rabbimi tenzih ederim. Ben ancak Rasûl olarak gönderilen bir beşerim". (İsrâ, 17/93).

65 "De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım, (Ne var ki) bana, 'Sizin ilahınız ancak bir tek ilâhtır" diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın". (Kehf, 18/110).

66 "De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Fakat bana ilâhınızın yalnızca bir tek ilâh olduğu vahyediliyor. Artık O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Allah'a ortak koşanların vay haline!". (Fussilet, 41/6).

67 "Dediler ki: "Ona Rabbinden mucizeler indirilseydi ya!" De ki: "Mucizeler ancak Allah katındadır ve ben ancak apaçık bir uyarıcıyım". (Ankebût, 29/50).

68 "O'na Rabbinden bir mucize indirilseydi ya! dediler. De ki: Şüphesiz Allah mucize indirmeye kadirdir. Fakat onların çoğu bilmezler". (En'âm, 6/37).

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَّيُؤْمِنُنَّ بِهَا ۭ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيٰتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ ۙ اَنَّهَآ اِذَا جَاۗءَتْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ اَفْـِٕدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوْا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّنَذَرُهُمْ فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿١١٠﴾ وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰۗىِٕكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْٓا اِلَّآ اَنْ يَّشَاۗءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُوْنَ ﴿١١١﴾[69]

وَاِذَا لَمْ تَاْتِهِمْ بِاٰيَةٍ قَالُوْا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ۭ قُلْ اِنَّمَآ اَتَّبِعُ مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ مِنْ رَّبِّيْ ۚ هٰذَا بَصَاۗىِٕرُ مِنْ رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٢٠٣﴾[70]

سَلْ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ كَمْ اٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ اٰيَةٍۢ بَيِّنَةٍ ۭ وَمَنْ يُّبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَاۗءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾[71]

Hz. Peygamber'le (s.a.s) münakaşalarını zamanla daha da ileriye götüren Mekkeliler ondan, Allah'ın kendileriyle konuşmasını, mucize göndermesini, Allah'tan bir melek göndermesi talebinde bulunmasını, o meleğin de kendisinin fazileti hakkında orada toplananlara bilgi vermesini istemişlerdir:

---

69 "Eğer kendilerine (başka) bir mucize gelirse mutlaka ona inanacaklarına dair en güçlü yeminleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: "Mucizeler ancak Allah katındadır. O mucizeler geldiği vakit de inanmayacaklarını siz ne bileceksiniz? Yine O'na iman etmedikleri ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz. Ve onları şaşkın olarak azgınlıkları içerisinde bırakırız. Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi; fakat çokları bunu bilmezler". (En'âm, 6/109-111).

70 "Onlara bir mucize getirmediğin zaman, (ötekiler gibi) onu da derleyip getirseydin ya! derler. De ki: Ben ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım. Bu (Kur'ân), Rabbinizden gelen basîretlerdir (kalp gözlerini açan beyanlardır); inanan bir kavim için hidayet ve rahmettir". (A'râf, 7/203).

71 "İsrailoğullarına sor ki kendilerine nice apaçık mucizeler verdik. Kim mucizeler kendisine geldikten sonra Allah'ın nimetini (âyetlerini) değiştirirse bilsin ki Allah'ın azabı şiddetlidir". (Bakara, 2/211).

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَاْتِينَآ اٰيَةٌ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾[72]

وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَاْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِى فِى الْاَسْوَاقِ لَوْلَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾[73]

Kur'ân'ın ifadesine göre benzer talepler daha önce geçmiş ümmetler tarafından da dile getirilmiştir. Nitekim Hz. Nûh ile Hz. Hûd'un kaymi kendisine aynı itirazda bulunmuştur:

فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِىَ الرَّاْيِ ۚ وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾[74]

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِى اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾[75]

Benzer şekilde Âd ve Semûd kavimleri peygamberlerine aynı şeyleri söylemişlerdi:

---

72 "Bilmeyenler dediler ki: Allah bizimle konuşmalı ya da bize bir âyet (mucize) gelmeli değil miydi? Onlardan öncekiler de işte tıpkı onların dediklerini demişlerdi. Kalpleri (akılları) nasıl da birbirine benzedi? Gerçekleri iyice bilmek isteyenlere âyetleri apaçık gösterdik". (Bakara, 2/118).

73 "Onlar (bir de) şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber; (bizler gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor! Ona bir melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı!". (Furkân, 25/7).

74 "Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: "Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Bizden, basit görüşle hareket eden alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Bilakis sizin yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz". (Hûd, 11/27).

75 "Dediler ki: Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin, biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakacak değiliz ve biz sana iman edecek de değiliz". (Hûd, 11/53).

مَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ۚ فَاْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿١٥٤﴾[76]

اِذْ جَآءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيْهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ قَالُوْا لَوْ شَاۗءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰۗىِٕكَةً ۡ فَاِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿١٤﴾[77]

Allah'tan elçi olarak niçin bir melek göndermediğini soran müşrikler en sonunda Rasûl-i Ekrem'den (s.a.s) bu talepleri gerçekleşmeyecekse söylediklerinin ve yaptıklarının bir cezası olarak gökyüzünün kendi üzerlerine parça parça indirilmesini, üzerine taşların yağdırılmasını istemişlerdir:

وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاۗءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٣٢﴾[78]

Onların yeni taleplerine ilahi cevap verilmiştir:

قُلْ اِنِّىْ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّىْ وَكَذَّبْتُمْ بِهٖ ۭ مَا عِنْدِىْ مَا تَسْتَعْجِلُوْنَ بِهٖ ۭ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ۭ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفٰصِلِيْنَ ﴿٥٧﴾ قُلْ لَّوْ اَنَّ عِنْدِىْ مَا تَسْتَعْجِلُوْنَ بِهٖ لَقُضِيَ الْاَمْرُ بَيْنِىْ وَبَيْنَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٨﴾[79]

---

76 "Sen de ancak bizim gibi bir beşersin. Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi bize bir mucize getir". (Şuarâ, 26/154).

77 "Hani onlara peygamberler önlerinden ve arkalarından gelmiş, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin" demişler, onlar da "Eğer Rabbimiz dileseydi (Peygamber olarak) melekler indirirdi. Bu sebeple biz sizinle gönderilenleri inkâr ediyoruz" demişlerdi". (Fussilet, 41/14).

78 "Hani onlar, "Ey Allah'ım, eğer şu (Kur'ân) senin katından inmiş hak (kitap) ise hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem dolu bir azap getir" demişlerdi". (Enfâl, 8/32).

79 "De ki: Şüphesiz ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanıyorum. Siz ise onu yalanladınız. Çabucak gelmesini istediğiniz (azap) benim yanımda değildir. Hüküm ancak Allah'ındır. O hakkı anlatır ve O, doğru hüküm verenlerin en hayırlısıdır. De ki: Acele istediğiniz şey benim elimde olsaydı, elbette benimle sizin aranızda iş bitirilmişti. Allah zalimleri daha iyi bilir". (En'âm, 6/57-58). Nûh kavmi de benzer talepte bulunmuştu:

قَالُوْا يٰنُوْحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٣٢﴾ قَالَ اِنَّمَا يَاْتِيْكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَاۗءَ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿٣٣﴾

"Dediler ki: Ey Nuh! Bizimle mücadele ettin ve bize karşı mücadelede çok ileri gittin. Eğer doğrulardan isen, kendisiyle bizi tehdit ettiğini (azabı) bize getir! (Nuh) dedi ki: "Onu size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz (Allah'ı) âciz bırakacak değilsiniz". (Hûd, 11/32-33).

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُلْ لَآ اَمْلِكُ لِنَفْسِى ضَرًّا وَلَا نَفْعًا
اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ اِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ
﴿٤٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾
اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهٖ آلْـٰٔنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا
ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَنْبِـُٔونَكَ اَحَقٌّ هُوَ
قُلْ اِى وَرَبِّى اِنَّهٗ لَحَقٌّ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾[80]

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهٗ وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا
تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا وَاِلَىَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾[81]

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَآ اَجَلٌ مُسَمًّى لَجَآءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَاْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾[82]

---

80 "Doğru iseniz bu vaad (azap) ne zamandır? diyorlar. De ki: "Ben kendime bile Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar ne de bir menfaat verme gücüne sahibim." Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri geldiği zaman artık ne bir saat geri kalırlar ne de ileri giderler. De ki: (Ey müşrikler!) Ne dersiniz? Allah'ın azabı size geceleyin veya gündüzün gelirse (ne yaparsınız?). Suçlular ondan hangisini istemekte acele ediyorlar! Başınıza belâ geldikten sonra mı O'na iman edeceksiniz, şimdi mi? (Çok geç). Halbuki onu (azabın gelmesini) istemekte acele ediyordunuz? Sonra o (kendilerine) zulmedenlere, "Ebedî azabı tadın!" denilecek. Kazanmakta olduğunuzdan başkasının karşılığını mı bulacaksınız? "O (azap) bir gerçek midir?" diye senden haber istiyorlar. De ki: Evet, Rabbime andolsun ki o şüphesiz gerçektir ve siz âciz bırakacak değilsiniz. (O zaman) zulmeden herkes yeryüzündeki bütün servete sahip olsa (azaptan kurtulmak için) elbette onu feda eder. Ve azabı gördükleri zaman için için yanarlar. Aralarında adaletle hükmolunur ve onlara zulmedilmez". (Yûnus, 10/48-53).

81 "(Resûlüm!) Onlar senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah vâdinden asla dönmez. Muhakkak ki, Rabbinin nezdinde bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir. Nice ülkeler var ki, zulmedip dururlarken onlara mühlet verdim. Sonunda onları yakaladım. Dönüş yalnız banadır". (Hac, 22/47-48).

82 "Senden azabın çabucak gelmesini istiyorlar. (Hikmet gereği) belirlenmiş bir süre olmasaydı azap onlara mutlaka gelirdi. Onlar farkında değillerken kendilerine ansızın elbette gelecektir. Azabın kâfirleri üstlerinden ve ayaklarının altından bürüyeceği gün, şüphesiz cehennem onları mutlaka kuşatmış olacaktır. Allah onlara, "Yapmakta olduklarınızın cezasını tadın" diyecektir". (Ankebût, 29/53-54).

Anlaşıldığı kadarıyla vahyin geldiği dönemde müşriklerin zihninde olağanüstü nitelikler ve mucizelere sahip bir peygamber tasavvuru bulunuyordu. Kur'ân'ın pek çok âyetinde de onların Hz. Peygamber'den (s.a.s) sürekli bir şekilde mucize göstermesini talep ettikleri, ancak bu taleplerin tamamının geri çevrildiğine işaret vardır:

وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُّرْسِلَ بِالْاٰيٰتِ اِلَّآ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُوْنَ ۭ وَاٰتَيْنَا ثَمُوْدَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوْا بِهَا ۭ وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيٰتِ اِلَّا تَخْوِيْفًا ﴿٥٩﴾[83]

Hz. Peygamber (s.a.s) müşriklerin mucize taleplerine karşılık her defasında kendisinin bu tür faaliyetler gerçekleştirmek için gönderilmediğini, onların taleplerini yerine getirip getirmemenin ancak Allah'ın iradesine bağlı olduğunu tekrarlamıştır. Bütün bu görüşmelerin ardından müşrik liderlerinden Abdullah b. Ebû Ümeyye, Hz. Peygamber'e (s.a.s) yaklaşarak gökyüzüne bir merdiven kursa, oradan kendisine şahitlik edecek dört melekle birlikte geri gelse dahi yine de ona inanmayacaklarını ifade etmiştir. Bu sözleri işiten Hz. Peygamber (s.a.s), hüzünlü ve muhataplarının hidayetinden umutsuz olarak münazarayı terk etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Rasûlü'nün (s.a.s) bu esnadaki halet-i ruhiyesi şöyle tasvir edilir:

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌۢ بَعْضَ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ وَضَاۗىِٕقٌۢ بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَّقُوْلُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَاۗءَ مَعَهٗ مَلَكٌ ۭ اِنَّمَآ اَنْتَ نَذِيْرٌ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿١٢﴾[84]

Ardından da uyarı gelir:

---

83 "Bizi, (Kureyş'in istediği) mucizeleri göndermekten ancak öncekilerin onları yalanlamış olması alıkoydu. (Nitekim) Semûd kavmine o dişi deveyi açık bir mucize olarak verdik de onlar bu yüzden zalim oldular. Oysa biz mucizeleri sırf korkutmak için göndeririz". (İsrâ, 17/59).

84 "(Ey Muhammed!) Belki de sen, (müşriklerin) "Ona bir hazine indirilseydi veya beraberinde bir melek gelseydi ya!" demelerinden dolayı sana vahyolunanlardan bir kısmını gözardı edeceksin ve o yüzden göğsün daralacak. Fakat sen, ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekildir". (Hûd, 11/12).

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْنَ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ ۗ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُّوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٢٧٢﴾[85]

وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِىَ نَفَقًا فِى الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِى السَّمَآءِ فَتَاْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ ۗ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿٣٥﴾[86]

Hz. Peygamber'le (s.a.s) münakaşa ve münazaralar esnasında müşrikler zaman zaman kendisine geleceğe dair sorular da yöneltmişlerdir. Bu ve benzeri suallere vahiyle cevap verilmiştir:

قُلْ لَّآ اَمْلِكُ لِنَفْسِى نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ۗ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۛ وَمَا مَسَّنِىَ السُّوْٓءُ ۗ اِنْ اَنَا۠ اِلَّا نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿١٨٨﴾[87]

قُلْ لَّآ اَقُوْلُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُوْلُ لَكُمْ اِنِّى مَلَكٌ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَىَّ ۗ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۗ اَفَلَا تَتَفَكَّرُوْنَ ﴿٥٠﴾[88]

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ وَمَآ اَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلَا بِكُمْ ۖ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى اِلَىَّ وَمَآ اَنَا۠ اِلَّا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٩﴾[89]

---

85 "(Ya Muhammed!) Onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Lâkin Allah dilediğini doğru yola iletir. Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah'ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa; karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız". (Bakara, 2/272).

86 "Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır geldiyse; bir delik açıp yerin dibine inerek yahut bir merdiven kurup göğe çıkarak onlara bir mucize getirmeye gücün yetiyorsa durma, yap! Eğer Allah dileseydi elbette onları hidayet üzere toplardı. O halde sakın cahillerden olma". (En'âm, 6/35).

87 "De ki: "Allah dilemedikçe ben kendime bir zarar verme ve bir fayda sağlama gücüne sahip değilim. Eğer ben gaybı biliyor olsaydım daha çok hayır elde etmek isterdim ve bana kötülük dokunmazdı. Ben inanan bir kavim için sadece bir uyarıcı ve bir müjdeciyim". (A'râf, 7/188).

88 "De ki: "Ben size, 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır' demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size 'Ben bir meleğim' de demiyorum. Ben sadece, bana gönderilen vahye uyuyorum." De ki: "Görmeyenle gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?". (En'âm, 6/50).

89 "De ki: "Ben türedi bir peygamber değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım". (Ahkâf, 46/9).

Mekke müşrikleri Allah Rasûlü'nden (s.a.s) Hz. Mûsâ'ya verilen kitap ve mucizelere benzer mucizeler göstermesini talep etmişler, şayet istekleri yerine getirilirse onun davetine cevap verebileceklerini ifade etmişlerdir:

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَآ اُوتِيَ مِثْلَ مَآ اُوتِيَ مُوسٰىؕ اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَآ اُوتِيَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَاۗ وَقَالُوٓا اِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَاْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾[90]

وَاِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَۙ ﴿١٦٧﴾ لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّلِينَۙ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهٖۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾[91]

Kur'ân'da Hz. Peygamber'in (s.a.s) Mekke liderlerini kazanmak adına çok istekli davrandığı, onların gönüllerini almak için aşırı gayret gösterdiğine işaret eden âyetler de bulunmaktadır. Nitekim Allah Rasûlü'nün (s.a.s) bütün çabalarına rağmen netice alamaması üzerine üzülmesi ve ümitsiz hale gelmesi üzerine فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰىۚ ﴿١٠﴾ كَلَّآ اِنَّهَا تَذْكِرَةٌۚ[92] âyeti uyarı ve teselli mahiyetinde nâzil olmuştur. Buna ilave olarak Hz. Peygamber'e (s.a.s) liderleri kazanmak için çok aşırı gayret gösterip kendisini üzmemesi tenbih edilmiştir:

---

90 "Onlara katımızdan gerçek gelince, "Mûsâ'ya verilen (mucize)lerin benzeri niçin buna da verilmedi" dediler. Onlar daha önce Mûsâ'ya verilen (mucize)leri inkâr etmemişler miydi? Onlar, "İki sihirbaz birbirlerine destek oluyor" dediler. "Biz hepsini inkâr ediyoruz" dediler. De ki: "Eğer doğru söyleyenler iseniz, Allah katından, doğruya bu ikisinden (Tevrat ve Kur'ân'dan) daha çok ulaştıran bir kitap getirin de ben ona uyayım". (Kasas, 28/48-49).

91 "Müşrikler şunu da söylüyorlardı: "Eğer yanımızda öncekilere verilen kitaplardan bir kitap olsaydı, elbette biz ihlâslı kullar olurduk. Fakat (kitap gelince) onu inkâr ettiler. Yakında (sonlarının ne olacağını) bilecekler". (Saffât, 37/167-170).

92 "Hayır, böyle yapma! Çünkü bu (Kur'ân) bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır". (Abese, 80/10-11).

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾[93]

قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِى يَقُولُونَ فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظّٰلِمِينَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا وَاُوذُوا حَتّٰى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ۚ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبَاِئِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾ وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِىَ نَفَقًا فِى الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِى السَّمَآءِ فَتَاْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ ۚ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾[94]

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۙ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَآ اٰتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِى ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾[95]

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِ ۙ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَاَصْحَابُ لْئَيْكَةِ ۜ اُولٰٓئِكَ الْاَحْزَابُ ﴿١٣﴾ اِنْ كُلٌّ اِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾[96]

---

93 "(Ey Resûlüm!) Yine de yüz çevirirlerse, artık sana düşen ancak açık bir tebliğden ibarettir. Onlar Allah'ın nimetini bilirler (itiraf ederler). Sonra da onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdir". (Nahl, 16/82-83).

94 "Onların söylediklerinin hakikaten seni üzmekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zalimler açıkça Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar. Andolsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Onlar, yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine rağmen sabrettiler, sonunda yardımımız onlara yetişti. Allah'ın kelimelerini (kanunlarını) değiştirebilecek hiçbir kimse yoktur. Muhakkak ki peygamberlerin haberlerinden bazısı sana da geldi. Eğer onların yüz çevirmesi sana ağır geldi ise, yapabilirsen yerin içine inebileceğin bir tünel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki onlara bir mucize getiresin! Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzerinde toplayıp birleştirirdi, o halde sakın cahillerden olma!". (En'âm, 6/33-35).

95 Onlardan öncekiler de (peygamberlerini) inkâr etmişlerdi. Bunlar, öncekilere verdiklerimizin onda birine erişmemişlerdi. (Böyle iken), peygamberimi yalanladılar; ama benim karşılık olarak verdiğim nasıl olmuştu!". (Sebe, 34/45).

96 "Onlardan önce Nuh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun da yalanladılar. Semûd, Lût kavmi ve Eyke halkı da (peygamberleri) yalanladılar. İşte bunlar da (peygamberlere karşı) birleşen topluluklardır. Onların her biri gönderilen peygamberleri yalanladılar da bu yüzden (kendilerine) azabım hak oldu". (Sa'd, 38/12-14).

وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾[97]

اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰيهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾[98]

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ اَسَفًا ﴿٦﴾[99]

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ اِنْ نَشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَآءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَاْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَاْتِيهِمْ اَنْۢبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦﴾[100]

اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُٓوءُ عَمَلِهٖ فَرَاٰهُ حَسَنًا ۟ فَاِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُ ۖ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾[101]

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ۚ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾[102]

---

97 "Eğer seni yalanlıyorlarsa (üzülme), onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. (Oysa ki) peygamberleri onlara açık âyetler (mucizeler), sahifeler ve aydınlatıcı kitap getirmişlerdi". (Fâtır, 35/25).

98 "(Resûlüm!) Sen, onların hidayete ermelerine çok düşkünlük göstersen de bil ki Allah, saptırdığı kimseyi (dilemezse) hidayete erdirmez. Onların yardımcıları da yoktur". (Nahl,16/37).

99 "Demek sen bu söze (Kur'ân'a) inanmazlarsa, arkalarından üzülerek âdeta kendini tüketeceksin!". (Kehf, 18/6).

100 "Ta Sin Mim. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir. Ey Muhammed! Mümin olmuyorlar diye adetâ kendini helak edeceksin! Biz dilesek, onlara gökten bir mucize indiririz de ona boyun eğmek zorunda kalırlar. Rahmân'dan kendilerine gelen her yeni öğütten mutlaka yüz çevirirler. Onlar (Allah'ın âyetlerini) yalanladılar, fakat alay edegeldikleri şeylerin haberleri başlarına gelecek". (Şuarâ, 26/1-6).

101 "Kötü ameli kendisine süslü gösterilip de onu güzel gören kimse, ameli iyi olan kimse gibi mi olacaktır? Şüphesiz Allah dilediğini saptırır, dilediğini hidayete erdirir. (Ey Muhammed!) Onlar için duyduğun üzüntüler yüzünden kendini helâk etme! Şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını hakkıyla bilendir". (Fâtır, 35/8).

102 "(Resûlüm) Onların (inkârcıların) sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün izzet (ve üstünlük) Allah'ındır. O, işitendir, bilendir". (Yûnus, 10/65).

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهٗ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٢٣﴾[103]

فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٧٦﴾[104]

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِيْ ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُوْنَ ﴿٧٠﴾[105]

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٦٥﴾[106]

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيْقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُوْلُوْنَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِّنَ السّٰجِدِيْنَ ﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَاْتِيَكَ الْيَقِيْنُ ﴿٩٩﴾[107]

اِنَّاۤ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَاۤ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ ﴿٤١﴾[108]

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ وَمَاۤ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَّخَافُ وَعِيْدِ ﴿٤٥﴾[109]

---

103 "(Resûlüm!) İnkâr edenin inkârı seni üzmesin. Onların dönüşü ancak bizedir. İşte o zaman yaptıklarını kendilerine haber veririz. Allah kalplerde olanı şüphesiz çok iyi bilir". (Lokmân, 31/23).

104 "(Ey Muhammed!) Artık onların sözü seni üzmesin. Çünkü biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliyoruz". (Yâsîn, 36/76).

105 "Onlardan yana üzülme. Kurdukları tuzaklardan ötürü de sıkıntıya düşme". (Neml, 27/70).

106 "Onların (inkârcıların) sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün güç Allah'ındır. O hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir". (Yûnus, 10/65).

107 "Andolsun, onların söyledikleri şeylerden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz. O halde Rabbini hamd ile tesbih et (yücelt) ve secde edenlerden ol. Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et". (Hicr, 15/97-99).

108 "(Resûlüm)! Şüphesiz biz bu Kitab'ı sana, insanlar için hak olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir; kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerinde vekil değilsin". (Zümer, 39/41).

109 "Biz onların dediklerini çok iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin. Tehdidimden korkanlara Kur'ân'la öğüt ver". (Kâf, 50/45).

Kur'ân'da Hz. Peygamber'e (s.a.s) müşriklerin tebliğe karşı tavırlarına üzülmemesi tavsiyesine karşılık, davetine uyan toplumun alt tabakadan kabul ettiği insanlarla ilgilenme ve onların imanların artırma çabaları içinde olması, ayrıca zenginlerin kendisine inanan fakir insanlarla irtibatını koparması çağrılarına ilgi göstermemesi emredilmiştir:

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿٥٢﴾ وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا اَهٰٓؤُلَآءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا ۗ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشّٰكِرِينَ ﴿٥٣﴾[110]

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنٰكَ عَنْهُمْ ۚ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾[111]

عَبَسَ وَتَوَلّٰٓى ﴿١﴾ اَنْ جَآءَهُ الْاَعْمٰى ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰٓى ﴿٣﴾ اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى ﴿٤﴾ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى ﴿٥﴾ فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰى ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ جَآءَكَ يَسْعٰى ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشٰى ﴿٩﴾ فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى ﴿١٠﴾ كَلَّآ اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهُ ﴿١٢﴾[112]

---

110 "Rab'lerinin rızasını isteyerek sabah akşam ona dua edenleri yanından kovma. Onların hesabından sana bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok ki onları kovasın. Eğer kovarsan zalimlerden olursun. Böylece insanların bazısını bazısı ile denedik ki, "Allah aramızdan şu adamları mı iman nimetine layık gördü?" desinler. Allah şükreden kullarını daha iyi bilen değil mi?". (En'âm, 6/52-53).

111 "Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme". (Kehf, 18/28).

112 "Kendisine o âmâ geldi diye Peygamber yüzünü ekşitti ve öteye döndü. (Ey Muhammed!) Ne bilirsin, belki de o arınacak yahut öğüt alacak da bu öğüt kendisine fayda verecek. Kendini muhtaç hissetmeyene gelince; Sen, ona yöneliyorsun. (İstemiyorsa) onun arınmamasından sana ne! Allah'a karşı derin bir saygıyla korku içinde koşarak sana geleni ise bırakıp, ona aldırmıyorsun. Hayır, böyle yapma! Çünkü bu (Kur'ân) bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır". (Abese, 80/1-12).

2. Alay

Hz. Peygamber'in (s.a.s) Mekke'de desteğinin artmaya başladığını gören Kureyşliler, münazara ve münakaşanın yanında ona karşı alay yolunu da takip etmeye başladılar:

وَاِذَا رَاٰكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ يَّتَّخِذُوْنَكَ اِلَّا هُزُوًاۗ اَهٰذَا الَّذِيْ يَذْكُرُ اٰلِهَتَكُمْۚ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٦﴾[113]

وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَّتَّخِذُوْنَكَ اِلَّا هُزُوًاۗ اَهٰذَا الَّذِيْ بَعَثَ اللّٰهُ رَسُوْلًا ﴿٤١﴾[114]

Gerek Allah Rasûlü (s.a.s), gerekse ona inananlarla alay etmeyi alışkanlık haline getirilenler şu ilâhi ikazla karşı karşıya gelmişlerdir:

وَمَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿١١﴾[115]

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِۚ مَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٣٠﴾[116]

وَكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَّبِيٍّ فِى الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦﴾ وَمَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ نَّبِيٍّ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٧﴾[117]

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِيْنَ سَخِرُوْا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿١٠﴾[118]

---

113 "İnkâr edenler seni gördükleri zaman ancak alaya alırlar. "Bu mu ilahlarınızı diline dolayan?" derler. Hâlbuki kendileri Rahmân'ın kitabını inkâr ediyorlar". (Enbiyâ, 21/36).

114 "Onlar seni görünce ancak eğlenceye alırlar. "Allah'ın peygamber olarak gönderdiği adam bu mu? Biz, ilahlarımıza sımsıkı sarılmasaydık neredeyse bizi ilahlarımızdan uzaklaştıracaktı" (derler)". (Furkân, 25/41).

115 "Onlara bir peygamber gelmeyedursun, hemen onunla alay ederlerdi". (Hicr, 15/11).

116 "Ne yazık şu kullara! Onlara bir peygamber gelmeyegörsün, ille de onunla alay etmeye kalkışırlar". (Yâsîn, 36/30).

117 "Daha önceki milletlere nice peygamberler göndermiştik. Onlar, kendilerine gelen her peygamberi mutlaka alaya alırlardı". (Zuhruf, 43/6-7).

118 "Senden önceki peygamberlerle de alay edilmiş, bu yüzden onlarla alay edenleri alay ettikleri şey (azap) kuşatıvermişti". (En'âm, 6/10; Enbiyâ, 21/41.

بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾ وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾[119]

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٦﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾[120]

Hz. Peygamber'le (s.a.s) istihza edenlerin alışkanlık haline gelen davranışları ise onu gördüklerinde birbirlerine kaş-göz işareti yaparak karşılıklı gülüşmektir:

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾[121]

Bu hareketleri en fazla yapan müşrik lider Ümeyye b. Halef[122] hakkında Hümeze sûresi nâzil olmuştur:

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ ﴿١﴾ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ﴿٣﴾ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ ﴿٧﴾ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾[123]

---

119 "Hayır, sen şaşıyorsun. Halbuki onlar alay ediyorlar. Kendilerine öğüt verildiği vakit öğüt almazlar. Bir mucize görseler alay ederler. Bu ancak açık bir büyüdür, derler". (Saffât, 37/12-15).

120 "İnsanlardan öylesi vardır ki, bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve o yolu eğlenceye almak için, eğlencelik asılsız ve faydasız sözleri satın alır. İşte onlar için aşağılayıcı bir azap vardır. Ona âyetlerimiz okunduğu zaman; onları hiç işitmemiş gibi, kulağında bir ağırlık var gibi büyüklenerek arkasını döner. Ona, elem dolu bir azabı müjdele". (Lokmân, 31/6-7).

121 "Şüphesiz günahkârlar, (dünyada) iman edenlere gülerlerdi. Onlarla karşılaştıklarında kaş göz hareketiyle alay ederlerdi. Ailelerine döndüklerinde, (alaylarından dolayı) keyiflenerek dönerlerdi. Müminleri gördüklerinde: "Şüphesiz bunlar sapıtmış" derlerdi". (Mutaffifîn, 83/29-32).

122 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 382.

123 "Mal toplayan ve onu durmadan sayan, insanları arkadan çekiştiren, kaş göz işaretiyle alay eden kişinin vay haline! O, malının kendisini ebedileştirdiğini sanır. Hayır! Andolsun ki o, Hutame'ye atılacaktır. Hutame'nin ne olduğunu sen ne bileceksin? O, Allah'ın, yüreklere iş-

Velîd b. Muğîre, Ümeyye b. Halef ve Ebû Cehil gibi müşrik liderleri Hz. Peygamber (s.a.s) ile her karşılaştıklarında niçin yalnız gezdiğini, bir melekle dolaşmadığını sorarak kendisiyle alay etmeye kalkışmışlardır. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah hemen elçisini teselli eden âyetler indirmiştir:

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤١﴾[124]

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾[125]

وَإِذَا رَأَوْكَ إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ آلِهَتِنَا لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾[126]

Mekke müşriklerinden Âs b. Vâil erkek çocuklarının yaşamaması sebebiyle Allah Rasûlü'ne (s.a.s) "soyu kesik" anlamına gelen "ebter" kelimesini yakıştırmaya kalkışmıştı. Kısa süre sonra gelen Kevser sûresiyle adı geçen müşriğe ilahî cevap verilmiştir.[127]:

---

leyen tutuşturulmuş ateşidir. Şüphesiz uzatılmış direklere bağlı oldukları halde ateş onların üzerine kapatılacaktır". (Hümeze, 104/1-9).

124 "Andolsun, senden önce de birçok peygamberle alay edildi de sonuçta alay edenleri alaya aldıkları şey kuşatıverdi". (Enbiyâ, 21/41).

125 "Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi de ben inkâr edenlere mühlet verdim, sonra da onları yakaladım. (Görseydin ki) azabım nasılmış!". (Ra'd, 13/32).

126 "Onlar seni görünce ancak eğlenceye alırlar. "Allah'ın peygamber olarak gönderdiği adam bu mu? Biz, ilahlarımıza sımsıkı sarılmasaydık neredeyse bizi ilahlarımızdan uzaklaştıracaktı" (derler.) Onlar yakında azabı gördükleri zaman yolca kimin daha sapık olduğunu görecekler". (Furkân, 25/41-42).

127 İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 34.

إِنَّآ أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾[128]

Müşriklerin Allah Rasûlü'ne (s.a.s) karşı alaylarını giderek artırmaları üzerine bir taraftan onu teselli, kendisini yalanlayan ve alaycıları da tehdit eden başka âyetler nâzil olmuştur:

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾[129]

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾[130]

Mekke müşrikleri Hz. Peygamber'e (s.a.s) indirilen Kur'ân'ın esasında ona değil, Kureyş'ten Velîd b. Muğîre'ye veya Tâif'ten Ebû Mes'ûd b. Amr'a gelmesinin daha uygun olacağını iddia etmişler, bu görevi Hz. Muhammed'e (s.a.s) yakıştıramadıklarını söylemişlerdir.[131] Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de onların bu düşüncesi açıkça ortaya konulmuştur:

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾[132]

Hz. Peygamber'in (s.a.s) şahsı kadar, onun getirdiği prensipler de müşrikler için alay konusu olmuş, zaman zaman onların sataşmalarına maruz kalmıştır. Bu hususta öne çıkan konu müşriklerin anlamakta zorluk çektikleri ve dillerine en çok doladıkları konu ise öldükten sonra dirilme ve âhiret inancıdır.

---

128 "Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik. O Halde, Rabb'in için namaz kıl, kurban kes. Doğrusu sana buğzeden, soyu kesik olanın(ebter) ta kendisidir". (Kevser, 108/1-3).

129 "(Resûlüm!) Onların yüzünden tasalanma, kurmakta oldukları tuzaklardan ötürü sıkıntı duyma". (Neml, 27/70).

130 "Ey Muhammed! Artık sana buyurulanı açıkça ortaya koy, puta tapanlara aldırış etme. Allah'la beraber başka bir tanrının bulunduğunu kabul eden alaycılara karşı şüphesiz biz sana kâfiyiz. Yakında onlar ne olduğunu öğrenecekler". (Hicr, 15/94-96).

131 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 387; Belâzürî, *Ensâb*, I, 134.

132 "Bu Kur'ân iki şehrin (Mekke ve Taif) büyük iki adamından birine indirilmeli değil miydi?". (Zuhruf, 43/31).

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾[133]

قَالُوا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾[134]

وَقَالُوا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ اِلَّا الدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۚ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتُوا بِاٰبَآئِنَآ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾[135]

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا وَاٰبَآؤُنَآ اَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾[136]

---

133 "Onlar: "Allah ölen bir kimseyi diriltmez" diye olanca güçleriyle Allah'a and içtiler. Aksine, bu O'nun bizzat kendisine karşı gerçek bir vâdidir. Fakat insanların çoğu bilmez". (Nahl, 16/38).

134 "Dediler ki: Sahi biz, ölüp de bir toprak ve kemik yığını haline gelmişken, mutlaka yeniden diriltileceğiz öyle mi? Hakikaten gerek bize gerekse daha önce atalarımıza böyle bir vaadde bulunuldu; (fakat) bu geçmiştekilerin masallarından başka bir şey değildir!". (Müminûn, 23/82-83).

135 "Dediler ki: Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helâk eder. Bu hususta onların hiçbir bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar. Onlara açıkça âyetlerimiz okunduğu zaman: Doğru sözlü iseniz atalarımızı getirin, demelerinden başka delilleri yoktur. De ki: Allah sizi diriltir, sonra öldürür. Sonra sizi şüphe götürmeyen kıyamet gününde biraraya toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler". (Câsiye, 45/24-26).

136 "İnkârcılar dediler ki: Sahi, biz ve atalarımız, toprak olduktan sonra, gerçekten (diriltilip) çıkarılacak mıyız? Andolsun ki, bu tehdit bize yapıldığı gibi, daha önce atalarımıza da yapılmıştır. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir". (Neml, 27/67-68).

ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ اَوَاٰبَاؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾ فَاِنَّمَا هِىَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِى كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾[137]

يَقُولُونَ ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِى الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿١١﴾[138]

ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾[139]

اِنْ هِىَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَاْتُوا بِاٰبَآئِنَا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾[140]

وَقَالُوٓا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾ قُلْ كُونُوا حِجَارَةً اَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ اَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِى صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِى فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتٰى هُوَ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾[141]

---

137 "Gerçekten biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı, diriltileceğiz?" "İlk atalarımızda mı (diriltilecek)?" De ki: Evet, hem de hor ve hakir olarak (diriltileceksiniz). O (diriltme) korkunç bir sesten ibaret olacak, o anda hemen onların gözleri açılıp etrafa bakacaklar. (Durumu gören kâfirler:) Eyvah bize! Bu ceza günüdür, derler. İşte bu; yalanlamış olduğunuz hüküm günüdür". (Saffât, 37/16-21).

138 "Diyorlar ki, "Öldükten sonra biz, (dünyadaki) ilk halimize mi döndürüleceğiz, (Hem de) çürümüş kemikler olduktan sonra ha?". (Nâziât, 79/10-11).

139 "Biz ölüp kemik, sonra da toprak haline geldiğimiz zaman (diriltilip) cezalanacak mıyız?". (Saffât, 37/53).

140 "Onlar (müşrikler) diyorlar ki: 'İlk ölümümüzden sonra bir şey yoktur. Biz diriltilecek değiliz.' Doğru söylüyorsanız, atalarımızı getirin". (Duhân, 44/35-36).

141 "Bir de onlar dediler ki: Sahi biz, bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak olmuş iken, yepyeni bir hilkatte diriltileceğiz, öyle mi! De ki: "İster taş olun ister demir", İsterse aklınıza (yeniden dirilmesi) imkânsız gibi görünen herhangi bir yaratık! (Bunlar, Allah'ın sizi yeniden diriltmesini güçleştirmez.) Diyecekler ki: "Bizi tekrar (hayata) kim döndürecek?" De ki: Sizi ilk kez yaratan. Bunun üzerine onlar sana alaylı bir tarzda başlarını sallayacak ve "Ne zamanmış o?" diyecekler. De ki: Yakın olsa gerek! Allah sizi çağıracağı gün, kendisine hamdederek çağrısına uyarsınız ve (dirilmeden önceki halinizde) çok az kaldığınızı sanırsınız". (İsrâ, 17/49-52).

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيٰتِنَا وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَاَبَى الظّٰلِمُونَ اِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾[142]

وَقَالُٓوا اِنْ هِىَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلٰى رَبِّهِمْ قَالَ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾[143]

يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَىِّ وَيُحْىِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾[144]

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾[145]

اَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ بَلْ هُمْ فِى لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾[146]

---

142 "Cezaları işte budur! Çünkü onlar, âyetlerimizi inkâr etmişler ve: "Sahi bizler, bir kemik yığını ve kokuşmuş toprak olduktan sonra yeni bir yaratılışla diriltilmiş mi olacağız?" demişlerdir. Düşünmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya da kadirdir! Allah, onlar için bir vâde takdir etti. Bunda şüphe yoktur. Ama zalimler, inkârcılıktan başkasını kabullenmediler". (İsrâ, 17/98-99).

143 "Onlar, hayat ancak bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir; biz, bir daha da diriltilecek değiliz, demişlerdi. Rablerinin huzuruna getirildikleri zaman sen onları bir görsen! Allah: Bu (yeniden dirilme olayı), hak değil miymiş? diyecek. Onlar da "Rabbimize andolsun ki evet!" diyecekler. Allah da Öyle ise inkâr ettiğinizden dolayı azabı tadın! Diyecek". (En'âm, 6/29-30).

144 "Ölüden diriyi, diriden de ölüyü O çıkarıyor; yeryüzünü ölümünün ardından O canlandırıyor. İşte siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız". (Rûm, 30/19).

145 "(Resûlüm!) De ki: (Allah'a) ortak koştuklarınız arasında, (birini yokken) ilk defa yaratacak, arkasından onu (ölümünden sonra hayata) yeniden döndürecek biri var mı? De ki: Allah ilk defa yaratıp (ölümden sonra) onu yeniden (hayata) döndürür. O halde nasıl saptırılırsınız!". (Yûnus, 10/34).

146 "İlk yaratmada âcizlik mi gösterdik? Hayır, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler". (Kâf, 50/15).

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ ۚ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكٰٓؤُا ۚ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى ۖ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ۚ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾[147]

لَآ اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ﴿١﴾ وَلَآ اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ ۜ ﴿٣﴾ بَلٰى قَادِرِينَ عَلٰٓى اَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾ بَلْ يُرِيدُ الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهُ ۖ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ ۜ ﴿٦﴾[148]

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِي الْاَرْحَامِ مَا نَشَآءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا اَشُدَّكُمْ ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔا ۚ وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾[149]

---

147 "Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz ve (dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bırakacaksınız. Yaratılışınızda ortaklarımız sandığınız şefâatçılarınızı da yanınızda göremeyeceğiz. Andolsun, aranız açılmış ve (tanrı) sandığınız şeyler sizden kaybolup gitmiştir. Şüphesiz Allah, tohumu ve çekirdeği çatlatandır, ölüden diriyi çıkaran, diriden de ölüyü çıkarandır. İşte Allah budur. O halde (haktan) nasıl dönersiniz!". (En'âm, 6/94-95).

148 "Kıyamet gününe yemin ederim. Kendini kınayan (pişmanlık duyan) nefse yemin ederim (diriltilip hesaba çekileceksiniz). İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanır? Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeye gücümüz yeter. Fakat insan önündekini (kıyameti) yalanlamak ister. "Kıyamet günü ne zamanmış?" diye sorar". (Kıyâme, 75/1-6).

149 "Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size (kudretimizi) gösterelim. Ve dilediğimizi, belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz). İçinizden kimi vefat eder; yine içinizden kimi de ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin. Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir". (Hac, 22/5).

اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنٰى ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣٩﴾ اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾[150]

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ مَّآءٍ دَافِقٍ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَآئِبِ ﴿٧﴾ اِنَّهٗ عَلٰى رَجْعِهٖ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾[151]

وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فِى اَعْنَاقِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾[152]

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ اِنَّكُمْ لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾ اَفْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ فِى الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾[153]

Âhireti inkâr eden inancını kabul etmeyen Übey b. Halef eline çürümüş bir kemik parçası alıp parmakları arasında ovalamak suretiyle bunun bir daha canlanmasının mümkün olmayacağını söylemiştir.[154] Bunun üzerine aşağıdaki âyet nazil olmuştur:

---

150 "O, (döl yatağına) akıtılan meninin içinden bir nutfe (sperm) değil miydi? Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, derken Allah onu (insan biçiminde) yaratıp şekillendirmişti. Ondan da iki eşi, yani erkek ve dişiyi var etmişti. Peki (bunları yapan) Allah'ın, ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?". (Kıyâme, 75/37-40).

151 "İnsan neden yaratıldığına bir baksın! Atılan bir sudan yaratıldı. (O su) sırt ile göğüs kafesi arasından çıkar. İşte Allah (başlangıçta bu şekilde yarattığı) insanı tekrar yaratmaya da kadirdir". (Târık, 86/5-8).

152 "(Resûlüm! Kâfirlerin seni yalanlamalarına) şaşıyorsan, asıl şaşılacak şey onların: "Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir. İşte onlar, Rablerini inkâr edenlerdir; işte onlar (kıyamet gününde) boyunlarında tasmalar bulunanlardır. Ve onlar ateş ehlidir. Onlar, orada ebedî kalacaklardır!". (Ra'd, 13/5).

153 "Yine inkâr edenler şöyle dediler: "Çürüyüp ufalandıktan sonra sizin yeniden diriltileceğinizi söyleyen bir adamı size gösterelim mi? "Allah'a karşı yalan mı uydurdu, yoksa onda delilik mi var?" Hayır öyle değil! Âhirete inanmayanlar azap ve derin sapıklık içindedirler". (Sebe, 34/7-8).

154 Belâzürî, *Ensâb*, I, 137, 143.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُۥ ۖ قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا
الَّذِيٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ
الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَآ أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضَ
بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّٰقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا
أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾[155]

3. İftira

Kureyşliler Hz. Peygamber'le (s.a.s) alay etmeyle birlikte ona iftira atmaktan da geri durmamışlardır. Nitekim İslâm dininin ilahî meşruiyetini tartışılır hale getirmek için onun tebliğ ettiği vahyi Allah'tan değil, Rahmân adındaki bir insandan aldığını iddia etmişlerdir:

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُۥ بَشَرٌ ۗ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا
لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ ﴿١٠٣﴾[156]

وَقَالُوٓا أَسَٰطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾[157]

Müşrikler iftiralarını Kur'ân'ın ilahî kaynaklı değil, şeytanın sözleri olduğunu iddia edecek kadar ileri götürmüşlerdir. Müşriklerin bu iftiralarına vahiyle gelen cevap gecikmemiştir:

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَٰنٍ رَّجِيمٍ ﴿٢٥﴾[158]

---

155 "Yaratılışını unutarak bize bir misâl getirdi ve 'bu kemikleri kim diriltir, onlar çürüyüp dağılmış iken' dedi. Ey Rasûlüm de ki, onları ilk defa yaratan diriltir ve O, her yaratılanı tamamıyla bilir. Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz. Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir? Evet! Elbette kadirdir. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır. Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir". (Yâsîn, 36/78-82).

156 "Andolsun ki biz onların, "Kur'ân'ı ona bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. İma ettikleri kimsenin dili yabancıdır. Bu Kur'ân ise gayet açık bir Arapça'dır". (Nahl, 16/103).

157 "(Bu Kur'ân, başkalarından) yazıp aldığı öncekilere ait efsanelerdir. Bunlar ona sabah akşam okunmaktadır" dediler". (Furkân, 25/5).

158 "O lânetlenmiş şeytanın sözü de değildir". (Tekvîr, 81/25).

وَاِنَّهٗ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَاِنَّهٗ لَفِي زُبُرِ الْاَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾[159]

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ اِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾[160]

هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾[161]

İlahî mesajın meşruluğu konusunda insanların zihinlerinde tereddüt meydana getirmeye çalışan müşrikler ikinci adım olarak Hz. Peygamber'in (s.a.s) şahsını hedef almışlar, onu yalancı, sâhir, mecnun/deli veya şair olmakla itham etmişlerdir.

بَلْ قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَاْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَٓا اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ ﴿٥﴾[162]

فَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَٓاؤُ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾[163]

---

159 "Şüphesiz Kur'ân, âlemlerin Rabbinin indirmesidir. Ey Muhammed! Apaçık Arap diliyle, uyaranlardan olman için O'nu senin kalbine Cebrail indirmiştir. O, daha öncekilerin kitabında da zikredilmiştir". (Şuarâ, 26/192-196).

160 "Kur'ân'ı şeytanlar indirmemiştir. Zaten bu onların harcı değildir, buna güçleri de yetmez. Çünkü onlar (vahyi) işitmekten uzaklaştırılmışlardır". (Şuarâ, 26/210-212).

161 "Şeytanların kime indiğini size haber vereyim mi? De ki, onlar, günahkâr iftiracıların hepsine iner. Bunlar şeytanlara kulak verirler, çoğu da yalancıdırlar". (Şuarâ, 26/221-223).

162 "Hayır, dediler, (bunlar) saçma sapan rüyalardır; bilakis onu kendisi uydurmuştur; belki de o, şairdir. (Eğer öyle değilse) bize hemen, öncekilere gönderilenin benzeri bir âyet getirsin". (Enbiyâ, 21/5).

163 "(Resûlüm!) Eğer seni yalancılıkla itham ettilerse (yadırgama); gerçekten, senden önce apaçık mucizeler, sahifeler ve aydınlatıcı kitap getiren nice peygamberler de yalancılıkla itham edildi". (Âl-i İmrân, 3/184).

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾[164]

أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾[165]

وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ ۖ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾[166]

وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾[167]

ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾[168]

---

164 "Eğer sana kâğıt üzerine yazılmış bir kitap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, yine de inkâr ediciler: Bu, apaçık büyüden başka bir şey değildir, derlerdi". (En'âm, 6/7).

165 "İçlerinden bir adama: İnsanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında onlar için yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele, diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki, o kâfirler: Bu elbette apaçık bir sihirbazdır, dediler?". (Yûnus, 10/2). (Aynı iftiraya Hz. Mûsâ ile Hz. Hârûn'un da maruz kaldığı anlaşılmaktadır:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسَىٰ أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾

"Sonra onların ardından da Firavun ve toplumuna Musa ile Harun'u mucizelerimizle gönderdik, fakat onlar kibirlendiler ve günahkâr bir toplum oldular. Katımızdan onlara hak (mucize) gelince: "Bu elbette apaçık bir sihirdir" dediler. Mûsâ: "Size hak geldiğinde onun için (hep böyle) mi dersiniz? Bu bir sihir midir? Halbuki sihirbazlar iflâh olmazlar" dedi". (Yûnus, 10/75-77).

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ

"(Firavun, (kızgınlık içinde) dedi ki: Ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha! Demek ki size sihiri öğreten büyüğünüzmüş o! Ama şimdi (size yapacağımı görecek ve) bileceksiniz: Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim, hepinizi astıracağım!". (Şuarâ, 26/49)." Musa onlara apaçık âyetlerimizi getirince: Bu, olsa olsa uydurulmuş bir sihirdir. Biz önceki atalarımızdan böylesini işitmemiştik, dediler". (Kasas, 28/36).

166 "Aralarından kendilerine bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve kâfirler: Bu pek yalancı bir sihirbazdır!". (Sa'd, 38/4).

167 "Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler ve: Eskiden beri devam edegelen bir büyüdür, derler". (Kamer, 54/2).

168 "Sonra ondan yüz çevirdiler ve: Bu, öğretilmiş bir deli! Dediler". (Duhân, 44/14).

اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهٖ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿٢٥﴾[169]

وَاِنْ يَّكَادُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُوْنَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُوْلُوْنَ اِنَّهٗ لَمَجْنُوْنٌ ﴿٥١﴾[170]

وَقَالُوْا يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْ نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُوْنٌ ﴿٦﴾[171]

فَذَكِّرْ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَّلَا مَجْنُوْنٍ ﴿٢٩﴾[172]

مَآ اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُوْنٍ ﴿٢﴾[173]

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُوْنٍ ﴿٢٢﴾[174]

اَمْ يَقُوْلُوْنَ بِهٖ جِنَّةٌ بَلْ جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كٰرِهُوْنَ ﴿٧٠﴾[175]

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالُوْا مَا هٰذَآ اِلَّا رَجُلٌ يُّرِيْدُ اَنْ يَّصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُكُمْ وَقَالُوْا مَا هٰذَآ اِلَّآ اِفْكٌ مُّفْتَرًى وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٤٣﴾[176]

---

169 "Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir kimsedir. Öyle ise, bir süreye kadar ona katlanıp bekleyin bakalım". (Müminûn, 23/25).

170 "O inkâr edenler Zikr'i (Kur'ân'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devirivereceklerdi. Hâlâ da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler". (Kalem, 68/51).

171 "Dediler ki: "Ey kendisine Kur'ân indirilen (Muhammed)! Sen mutlaka bir mecnunsun!". (Hicr, 15/6).

172 "(Resûlüm!) Sen öğüt ver. Rabbinin lütfuyla sen ne bir kâhinsin ne de bir deli". (Tûr, 52/29).

173 "Sen -Rabbinin nimeti sayesinde- mecnun değilsin". (Kalem, 68/2).

174 "Arkadaşınız (Muhammed) de mecnun değildir". (Tekvîr, 81/22).

175 "Yoksa onda bir cinnet olduğunu mu söylüyorlar? Hayır; o, kendilerine hakkı getirmiştir. Onların çoğu ise haktan hoşlanmamaktadırlar". (Müminûn, 23/70).

176 "Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman demişlerdi ki: Bu, sizi babalarınızın taptığı (putlardan) çevirmek isteyen bir adamdan başkası değildir. Ve yine bu (Kur'ân) da uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir, dediler. Hak kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler de: Bu, apaçık bir büyüden başka bir şey değildir, dediler". (Sebe, 34/43).

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾[177]

فَقَالَ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾[178]

اَفْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ فِى الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾[179]

بَلْ قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَاْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ ﴿٥﴾[180]

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِى مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفٰى بِهٖ شَهِيدًا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ

---

177 "Ayetlerimiz onlara açıkça okunduğu zaman hakikat kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler: "Bu, apaçık bir büyüdür" dediler". (Ahkâf, 46/7). Önceki peygamberler de aynı ithama maruz kalmışlardır:

كَذٰلِكَ مَآ اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾ اَتَوَاصَوْا بِهٖ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ اَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾

"İşte böylece, onlardan öncekilere herhangi bir peygamber geldiğinde hemen: O, bir büyücüdür veya delidir, dediler. Bunu (nesilden nesile) birbirlerine vasiyet mi ettiler? Doğrusu onlar azgın bir topluluktur". (Zâriyât, 51/52-54). Nitekim kavmi Nûh peygambere deli demiştir:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ

"Onlardan önce Nûh'un kavmi de yalanladı, hem de kulumuzun yalancı olduğunda ısrar ederek: O, delirdi, dediler. Ve (Nuh, davetten vazgeçmeye) zorlandı". (Kamer, 54/9).

178 "Bu (Kur'ân) dedi, olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir". (Müddessir, 74/24).

179 "Acaba o, yalan yere Allah'a iftira mı etmiştir? Yoksa onda delilik mi var?" (dediler). Hayır! Ahirete inanmayanlar azaptadırlar ve derin bir sapıklık içindedirler". (Sebe, 34/8).

180 "Hayır, dediler, (bunlar) saçma sapan rüyalardır; bilakis onu kendisi uydurmuştur; belki de o, şairdir. (Eğer öyle değilse) bize hemen, öncekilere gönderilenin benzeri bir âyet getirsin". (Enbiyâ, 21/5).

الرُّسُلِ وَمَآ اَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلَا بِكُمْۖ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَىَّ وَمَآ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٩﴾[181]

وَيَقُولُونَ اَئِنَّا لَتَارِكُوٓا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍۢ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَآءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾[182]

Kur'ân Hz. Peygamber (s.a.s) hakkında dile getirilen bu iddia ve iftiralara açık bir şekilde cevap vermiştir:

اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهٖ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾[183]

اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍۚ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍۜ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَۙ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍۜ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَۜ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِۙ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَۚ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾[184]

Müşrik ileri gelenlerinden Velîd b. Muğîre bir gün Kureyşlileri etrafında toplamış ve onlardan Hz. Peygamber'i (s.a.s) Mekke'ye hac niyetiyle gelen insanlardan nasıl uzak tutacakları konusunda görüş belirtmelerini istemiştir. Toplananlar Hz. Peygamber (s.a.s) hakkında kâhin, mecnun, şair diyerek menfî propaganda yapılması gerektiğini söylemiş-

---

181 "Yoksa "Onu uydurdu" mu diyorlar? De ki: Eğer ben onu uydurmuşsam, Allah tarafından bana gelecek şeyi savmaya gücünüz yetmez. O, sizin Kur'ân hakkında yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter. O, bağışlayan, esirgeyendir. De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım". (Ahkâf, 46/8-9).

182 "Mecnun bir şair için biz tanrılarımızı bırakacak mıyız?" derlerdi. Hayır! O, gerçeği getirdi ve peygamberleri de doğruladı". (Saffât, 37/36-37).

183 "Yoksa onlar: (O,) bir şairdir; onun, zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz mu diyorlar?". (Tûr, 52/30).

184 "Hiç şüphesiz o (Kur'ân), çok şerefli bir elçinin sözüdür. Ve o, bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz! Bir kâhin sözü de değildir (o). Ne de az düşünüyorsunuz! O), âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Eğer (Peygamber) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, Elbette onu kıskıvrak yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık). Hiçbiriniz buna mâni de olamazdınız". (Hakkâ, 69/40-47).

lerdir. Görüşmeler neticesinde müşrikler, Rasûlüllah (s.a.s) için kişi ile kabileyi, kadın ile kocasını, baba ile oğlunu, kardeş ile kardeşi birbirinden ayıran sâhir (sihirbaz) sıfatını kullanmaya karar vermişler, oradan ayrıldıktan sonra da insanların toplantı yerlerine giderek bu planı uygulamaya, onun bir sihirbaz olduğu iftirasını yaymaya başlamışlardır.[185]

وَعَجِبُوٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ الْكٰفِرُونَ هٰذَا سٰحِرٌ كَذَّابٌ ۝٤ اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ
اِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ۝٥ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى
اٰلِهَتِكُمْ ۚ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ يُّرَادُ ۝٦ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ ۚ اِنْ هٰذَآ اِلَّا
اخْتِلَاقٌ ۝٧ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا ۚ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِّنْ ذِكْرِىْ ۚ بَلْ لَّمَّا يَذُوقُوا
عَذَابِ ۝٨[186]

Kur'ân onların Hz. Peygamber (s.a.s) hakkındaki sihirbazlık, delilik ve şairlik iddialarını da mutlak sûrette reddeder:

فَذَكِّرْ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَّلَا مَجْنُونٍ ۝٢٩[187]

مَآ اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ۝٢[188]

اِنَّهٗ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۝٤٠ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ۝٤١ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ۚ
قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ۝٤٢ تَنْزِيلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۝٤٣[189]

---

185 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 288-289; Belâzürî, *Ensâb*, I, 133, 150.

186 "Kâfirler, kendilerine içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve şöyle dediler: "Bu yalancı bir sihirbazdır. "İlahları bir tek ilah mı yaptı? Gerçekten bu çok tuhaf bir şey! İçlerinden ileri gelenler, "Gidin, ilahlarınıza tapmaya devam edin. İşte bu istenen şeydir. Biz bunu son dinde (en son dinî inanışlarda) duymadık. Bu ancak bir uydurmadır. O zikir (Kur'ân) içimizden ona mı indirildi?" diyerek kalkıp gittiler. Hayır, onlar benim Zikrim'den (Kur'ân) şüphe içindedirler. Hayır, henüz azabımı tatmadılar". (Sa'd, 38/4-8).

187 "(Resûlüm!) Sen öğüt ver. Rabbinin lütfuyla sen ne bir kâhinsin ne de bir deli". (Tûr, 52/29).

188 "Ey Muhammed. Sen Rabbinin nimetine nâil olmuş bir kimsesin, deli değilsin". (Kalem, 68/2).

189 "Kur'ân şerefli bir elçinin getirdiği bir sözdür. O, şair sözü değildir, ne az inanıyorsunuz. Bir kâhin sözü de değildir (o). Ne de az düşünüyorsunuz! O), âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir". (Hâkka, 69/40-43).

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾[190]

Mekke müşrik önderleri Hz. Peygamber'in (s.a.s) söylediklerinin "eskilerin masalı" olduğunu da iddia etmişlerdir:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّى إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾[191]

إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾[192]

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾[193]

Müşrikler ayrıca Kur'ân, Muhammed'in (s.a.s) tarafından uydurulduğu iddiasını da dile getirmişlerdir:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾[194]

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾[195]

---

190 "Biz o Peygamber'e şiir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz da. O(na verdiğimiz) ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'ân'dır".(Yâsîn, 36/69).

191 "Onlardan seni (okuduğun Kur'ân'ı) dinleyenler de vardır. Fakat onu anlamalarına engel olmak için kalplerinin üstüne perdeler, kulaklarına da ağırlık verdik. Onlar her türlü mucizeyi görseler bile yine de ona inanmazlar. Hatta o kâfirler sana geldiklerinde: "Bu Kur'ân eskilerin masallarından başka bir şey değildir" diyerek seninle tartışırlar". (En'âm, 6/25).

192 "Ona âyetlerimiz okunduğu zaman o, "Öncekilerin masalları!" der". (Kalem, 68/15; Mutaffifîn, 83/13).

193 "Onlara: Rabbiniz ne indirdi? denildiği zaman, "Öncekilerin masallarını" derler". (Nahl, 16/24).

194 "Onu Peygamber kendisi uydurdu" diyorlar öyle mi? Hayır! O, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı (peygamber) gelmemiş bir kavmi uyarman için -doğru yolu bulalar diye- Rabbinden gönderilen hak(Kitap)tır". (Secde, 32/3).

195 "(Resûlüm!) Yoksa, "Bunu uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer onu uydurduysam günahım bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz günahtan uzağım". (Hûd, 11/35).

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ ۚ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ۚ ﴿٤﴾[196]

أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ ۚ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ ۚ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾[197]

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَن لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٤﴾[198]

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ ۙ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَٰذَا أَوْ بَدِّلْهُ ۚ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِن تِلْقَاءِ نَفْسِي ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ ۖ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾[199]

وَمَا كَانَ هَٰذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِن دُونِ اللَّهِ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ

196 "İnkâr edenler: Bu (Kur'ân), olsa olsa onun (Muhammed'in) uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir, dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır". (Furkân, 25/4).

197 "Onu kendi uydurdu diyorlar, öyle mi? Hayır, inanmıyorlar. Eğer iddialarında samimi iseler Kur'ân'ın benzeri bir söz meydana getirsinler". (Tûr, 52/33-34).

198 "Yoksa Kur'ân'ı kendisi mi uydurdu diyor müşrikler. O halde şöyle de: Eğer iddianızda samimi iseniz, Allah'tan başka çağırabileceklerinizi çağırın, onun sûrelerine benzer uydurulmuş on sûre getirin! Size cevap vermezlerse bilin ki, o, ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka ilah yoktur. Peki şimdi Müslüman oldunuz mu?". (Hûd, 11/13-14).

199 "Onlara âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman (öldükten sonra) bize kavuşmayı beklemeyenler: Ya bundan başka bir Kur'ân getir veya bunu değiştir! dediler. De ki: Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olacak şey değildir. Ben, bana vahyolunandan başkasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım". (Yûnus, 10/15).

يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾[200]

وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾[201]

وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَن تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾[202]

قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾[203]

4. Anlaşma Teklifi

Mekke müşrikleri Hz. Muhammed'in (s.a.s) tebliğ faaliyetini münazara, alay ve iftirayla engelleyemeyeceklerini fark ettiklerinde taktik değiştirerek birtakım dünyevî menfaat vaadiyle onu davasından vazgeçirmeye çalıştılar. Bu görevi de Mekke reisleri adına Benî Ümeyye ileri gelenlerinden Utbe b. Rebîa üstlenmiştir. Utbe, Rasûlüllah'a (s.a.s) giderek onun toplumdaki saygınlığından ve şerefinden bahsettikten sonra

---

200 "Bu Kur'ân Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir. Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o Kitab'ı açıklayandır. Onda şüphe yoktur, o âlemlerin Rabbindendir. Yoksa, Onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer sizler doğru iseniz Allah'tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da (hep beraber) onun benzeri bir sûre getirin. Bilakis, onlar ilmini kavrayamadıkları ve yorumu kendilerine asla gelmemiş olan (Kur'ân'ı) yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Şimdi bak, zalimlerin sonu nasıl oldu!". (Yûnus, 10/37-39).

201 "Kur'ân öncekilerin masallarıdır, başkalarına yazdırıp sabah akşam okumaktadır". (Furkân, 25/5).

202 "Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüphede iseniz, haydin onun benzeri bir sûre getirin ve eğer doğru söyleyenler iseniz, Allah'tan başka şahitlerinizi çağırın (ve bunu ispat edin). Eğer, yapamazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız- o halde yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten sakının. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır". (Bakara, 2/23-24).

203 "De ki: Andolsun, bu Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymak üzere ins-ü cin bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler". (İsrâ, 17/88).

tüm bu olumlu özelliklerine rağmen kendisinin Mekke'nin bütünlüğünü parçalayıp halkı birbirine düşürdüğünü söyledikten sonra yaptıklarından vazgeçmesi durumunda ona Mekke'nin reisi ve en zengin kişisi olma imkânı verileceğini bildirdi. Ancak Rasûl-i Ekrem (s.a.s) teklifi kesin bir dille reddetti. Ardından da şu âyetleri okudu:

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ
يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا
فِى اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَآ اِلَيْهِ وَفِى اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا
عَامِلُونَ ﴿٥﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَىَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوٓا
اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾ اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ
كَافِرُونَ ﴿٧﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾ قُلْ
اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِى خَلَقَ الْاَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُٓ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ
الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِىَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ اَقْوَاتَهَا فِى
اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ سَوَآءً لِلسَّآئِلِينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَآءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا
وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَآ اَتَيْنَا طَآئِعِينَ ﴿١١﴾ فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِى
يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِى كُلِّ سَمَآءٍ اَمْرَهَا وَزَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذٰلِكَ
تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ
وَثَمُودَ ﴿١٣﴾[204]

---

204 "Hâ Mîm! (Kur'ân) Esirgeyen ve Bağışlayan Allah katından indirilmiştir. Bu, bilen bir topluluk için, âyetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır. Bu kitap müjdeleyici ve uyarıcıdır. Fakat onların çoğu yüz çevirmiştir, dolayısıyla dinlemezler. Onlar dediler ki: "Bizi çağırdığın şeye karşı gönüllerimiz kapalıdır, kulaklarımızda da ağırlık vardır. Seninle bizim aramızda da bir perde bulunmaktadır. Bu nedenle sen istediğini yap, kuşkusuz biz de kendi işimizi yapacağız. De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana vahyedildiğine göre, kuşkusuz sizin Allah'ınız tek bir Allah'tır. Öyleyse O'na yönelin, tövbe edip O'ndan af dileyin. Yazıklar olsun ortak koşanlara, zekâtı ödemeyenlere, Ahireti inkâr edenlere! Kuşkusuz, inanıp da iyi işler yapanlar için tükenmeyen bir mükâfat vardır. De ki: Siz gerçekten yeri iki günde yaratan Allah'ı inkâr edip O'na ortaklar mı koşuyorsunuz? Oysa O âlemlerin Rabbi'dir. Yeryüzüne sabit dağlar yerleştiren, orasını bereketli kılan ve oradan çıkan rızık ve nimetleri isteyenlere fark gözetmeksizin dağıtan O'dur. Sonra o sırada henüz bir duman bulutu halindeki gök-

Okunan âyetleri dinleyen Utbe duyduklarının tesirinden bir türlü kendini kurtaramıyordu. Kureyşlilerin toplantı yerine geri dönünce arkadaşları da ondaki değişikliklerin hemen farkına vardılar ve kendisine olanların sebebini sordular. Utbe muhataplarına şu şekilde karşılık verdi: "Vallahi onun söyledikleri ne şiirdir ne kehanet. Ey Kureyş, beni dinleyin. Onunla yaptığı şey arasına girmeyin. Allah'a yemin olsun ki, onun verdiği haberler gerçekleşecek. Eğer Arap onu mağlup ederse, sizler başkası vasıtasıyla ondan kurtulmuş olursunuz. Şayet o (Kureyş adına) Arab'a üstünlük sağlarsa, onun mülkü sizin mülkünüzdür. Onun şerefi, sizin şerefinizdir. Siz de bu sayede insanların en üstünü olursunuz". Utbe'den bu sözleri duyan müşrikler, onun da Hz. Peygamber (s.a.s) tarafından büyülenmiş olduğunu iddia etmeye başladılar.[205]

Müşrikler dünveyî birtakım menfaat teminiyle Hz. Peygamber'i (s.a.s) davasından vazgeçiremeyeceklerini anladıklarında son çare olarak ona dinleri birleştirme önerisiyle gelmişler, "biz senin ibadet ettiğine ibadet edelim, sen de bizim ibadet ettiğimiz putlara tap" diyerek inanç ortaklığına çağırmışlardır. Bu teklife karşılık ilahî cevap şu şekilde verilmiştir:

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى شَكٍّ مِّن دِينِى فَلَآ أَعْبُدُ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَٰكِنْ أَعْبُدُ ٱللَّهَ ٱلَّذِى يَتَوَفَّىٰكُمْ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾[206]

yüzüne yönelip ona ve yerküreye: İster gönüllü isterse gönülsüz olarak gelin, dedi. İkisi de "buyruğuna uyarak geliyoruz" dediler. Böylece O, onları iki günde yedi gök olarak yarattı ve her bir gök katına kendi görevinin ne olduğunu bildirdi. Ve biz, yakın gökyüzünü kandillerle donattık ve bozulmaktan da koruduk. İşte bu, her şeyi bilen yüce Allah'ın takdiridir! Eğer onlar yüz çevirirlerse de ki: Ben sizi Âd ve Semûd'un başlarına düşen yıldırım gibi bir felâkete karşı uyarıyorum". (Fussilet, 41/1-13).

205 İbn İshâk, *Siyer*, s. 266-267.

206 "De ki: "Ey insanlar! Benim dinimden şüphede iseniz, (bilin ki) ben Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam, fakat ancak sizi öldürecek olan Allah'a kulluk ederim. Bana müminlerden olmam emrolundu". (Yûnus, 10/104).

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾[207]

III. HZ. PEYGAMBER'İN (s.a.s) DAVET STRATEJİSİ

Hz. Peygamber (s.a.s) Mekke müşriklerinin gerek kendisine gerekse Müslümanlara yaptıkları saldırılar karşısında zaman ve şartlara uygun olarak karşı stratejiler geliştirmiş, bu sayede kendisine inananları birlik ve dayanışma içinde tutmaya çalışmıştır. Bu adımlar pasif direnişten başlayıp hicrete kadar varan çeşitli aşamalarda gerçekleştirilmiştir.

A. PASİF DİRENİŞ

Tebliğin Mekke döneminde düşmanlarına karşı silahlı mücadele izni verilmemiş olması, Müslümanların hadiselere fiilen müdahil olma isteklerini engellemiştir. Nitekim hem Hz. Peygamber (s.a.s), hem de diğer Müslümanlar Ebû Cehil tarafından işkenceye tabi tutulan ve öldürülen Yâsir ve Sümeyye için dua edip sabır dilemekten başka bir şey yapamamışlardır.[208]

لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾[209]

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۚ وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ ﴿١٣٠﴾[210]

---

207 "De ki, ey kâfirler. Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam. Siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz. Ben sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim. Evet, siz de benim taptığıma tapmayacaksınız. Sizin dininiz size, benim dinim banadır". (Kâfirûn, 109/1-6).

208 Buhârî, Tefsîru'l-Kur'ân, 21; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 342, II, 110.

209 "Andolsun ki, mallarınız ve canlarınız konusunda imtihana çekileceksiniz; sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takvâ gösterirseniz, muhakkak ki bu, (yapılacak) işlerin en değerlisidir". (Âl-i İmrân, 3/186).

210 "(Resûlüm!) Sen, onların söylediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de Rabbini övgü ile tesbih et; gecenin bir kısım saatleri ile gündüzün etrafında (iki ucunda) da tesbih et ki, sen, Allah'tan hoşnut olasın, (Allah da senden!)". (Tâ-Hâ, 20/130).

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾[211]

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِى ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾[212]

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾[213]

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ اِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾ لَوْلَآ اَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿٥٠﴾[214]

Müşriklerin müminlere baskısı sürecinde Hz. Ebû Bekir önemli bir adım daha atarak maddî imkânları elverdiği ölçüde Bilâl gibi işkenceye uğrayan köleleri satın almak suretiyle onlardan bir kısmını kurtarmıştır.[215] Bütün bunlardan yola çıkarak Müslümanların Mekke müşriklerinin baskı ve işkencelerine karşı ilk tutumlarının şiddete başvurmaksızın gerçekleşen pasif direniş olduğunu söylemek mümkündür.

B. HABEŞİSTAN HİCRETİ

Ashâbının mâruz kaldığı zulüm ve işkenceleri engellemeye gücü yetmeyen, üstelik ölüm korkusu sebebiyle onların dinlerini terk etmelerinden endişelenen Allah Rasûlü (s.a.s), özellikle kabileleri içinde aşırı

---

211 "Andolsun, onların söyledikleri şeylerden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz". (Hicr, 15/97).

212 "Sabret! Senin sabrın ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan yana üzülme. Tuzak kurmalarından dolayı da sıkıntıya düşme". (Nahl, 16/127).

213 "Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin, kalktığında Rabbini hamd ile tespih et". (Tûr, 52/48).

214 "Sen, Rabbinin hükmüne sabret. Balık sahibi (Yûnus) gibi olma. Hani o, (balığın karnında) kederli bir halde Rabbine yakarmıştı. Şayet Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı, o mutlaka kınanmış bir halde ıssız bir yere atılacaktı. Fakat böyle olmadı. Rabbi onu (peygamber olarak) seçti ve sâlih kimselerden kıldı". (Kalem, 68/48-50).

215 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 340.

baskıya maruz kalanlara Habeşistan'a hicret etmeleri tavsiyesinde bulundu.[216] Kur'ân'da geçen şu ayetler bu hadiseye işaret etmektedir:

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾[217]

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾[218]

Hicret hazırlıklarının tamamlanmasının ardından tebliğin beşinci yılının Recep ayında (M.615) on bir erkekle dört kadından oluşan ilk kafile Habeşistan'a ulaştı. Bundan yaklaşık bir yıl sonra Cafer b. Ebû Tâlib başkanlığında 82 erkek ve 18 kadından müteşekkil daha kalabalık bir Müslüman grup ikinci Habeşistan hicretini gerçekleştirdi.[219]

Habeş Muhâcirleri Mekke ile kıyaslandığında yeni yurtlarında en azından emniyet altında yaşıyorlardı. Ancak Mekke müşrikleri onların iyi halde olmalarından rahatsızlık duydular. Bu sebeple çok geçmeden Müslüman sığınmacıların sınır dışı edilmeleri isteğiyle Habeşistan'a resmî bir elçi heyeti göndermeye karar verdiler. Mekke adına bu vazifeyle görevlendirilen Amr b. el-Âs ile Abdullah b. Ebû Rebîa Habeşistan'a ulaştıklarında Necâşî'nin huzuruna çıkmadan önce kraliyet sarayındaki tüm din adamları ve diğer yöneticilere hediye edilmek üzere bol miktarda kıymetli Arabistan derileri temin etmişlerdi. Ayrıca onlara geliş amacı açıklayarak Necâşî nezdinde kendilerine destek olunmasını talep et-

---

216 Müslümanlar'ın Habeşistan'a hicret sebepleri ve hicret edenler hakkındaki değerlendirmeler için bk. Demircan, Adnan, *Nebevi Direniş Hicret*, İstanbul 2000, s. 55-64.

217 "Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, elbette onları dünyada güzel bir şekilde yerleştiririz. Âhiret mükâfatı ise daha büyüktür. Keşke bilselerdi.... Onlar, sabreden ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimselerdir". (Nahl, 16/41-42).

218 "(Ey Muhammed! Bizim adımıza de ki, "Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlar için (Âhirette) bir iyilik vardır. Allah'ın yeryüzü geniştir. Sabredenlere bunun karşılığı elbette hesapsız olarak verilir". (Zümer, 39/10).

219 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 345-355; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 204-205, 207-208; Belâzürî, *Ensâb*, I, 198-227.

tiler. Ancak kral, sığınma hakkına ihanet etme düşüncesine kapıldıkları için bürokratlarını azarladıktan sonra ülkesine sığınan insanları dinlemeden herhangi bir karar vermeyeceğini söyleyerek Muhâcirlerden huzuruna bir temsilcinin getirilmesini emretti. Bunun üzerine davet edilen Cafer b. Ebû Tâlib şöyle bir konuşma yaptı:

"Ey hükümdar, Allah aramızdan birini seçip de onu kendisi için elçi olarak gönderene kadar biz cahillerdendik, putlara tapar, ölü hayvan eti yer, fuhuş yapardık. Akrabalık bağlarına riayet etmez, komşuluk haklarını tanımazdık. Güçlü olanlarımız zayıf olanlarımız ezerdi. Uzun bir müddet bu halde yaşadık. Sonra Allah bize aramızdan soyunu, doğruluğunu, güvenilirliğini, namusluluğunu bildiğimiz bir peygamber gönderdi. O bizi Yüce Allah'ın birliğini tanımaya ve O'a ibadet etmeye çağırdı. Ağaç ve taştan yaptığımız putlara tapmaktan, Allah'a ortak koşmaktan uzaklaştırdı. Bize doğru söylemeyi, emanete ve akrabalık bağına riayet etmeyi, komşularla güzel geçinmeyi, haramdan, kan dökmekten sakınmayı emretti. Fuhuştan, yalandan, yetim malı yemekten, namuslu kadına iftira etmekten menetti. O, bize diğer insanlara kötülük yapmaktan çekinmeyi, sadece Allah'a ibadet etmeyi, sadaka vermeyi ve her çeşit iyi ve güzel ameller işlemeyi öğretti. Bütün bunlar bize hoş ve cazip geldi ve biz bunları yapmaya başladık. Fakat bunun hemen arkasından kendi insanlarımızdan, vatanımızı terk etmeye ve senin ülkene sığınmaya bizi mecbur eden işkenceler gördük. Hâsılı biz, seçebileceğimiz bütün krallar arasından sizi tercih etmiş bulunuyoruz; zira sizin yanında bize kimsenin zulmedemeyeceğini ümit ediyoruz".[220]

Kral konuşmayı dinledikten sonra Hz. Peygamber'in (s.a.s) getirdiklerinden kendisine bir örnek sunulmasını istedi. Bunun üzerine Cafer, Meryem sûresinin baş tarafındaki âyetleri okudu.

---

220 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 359-360.

كٓهٰيٰعٓصٓ ﴿١﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهٗ زَكَرِيَّا ﴿٢﴾ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗ نِدَآءً خَفِيًّا ﴿٣﴾
قَالَ رَبِّ اِنِّى وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّى وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَّلَمْ اَكُنْ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا
﴿٤﴾ وَاِنِّى خِفْتُ الْمَوَالِىَ مِنْ وَّرَآءِى وَكَانَتِ امْرَاَتِى عَاقِرًا فَهَبْ لِى مِنْ لَّدُنْكَ
وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَّرِثُنِى وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ ۖ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾ يٰزَكَرِيَّآ اِنَّا نُبَشِّرُكَ
بِغُلٰمِ اسْمُهٗ يَحْيٰى ۙ لَمْ نَجْعَلْ لَّهٗ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلٰمٌ
وَّكَانَتِ امْرَاَتِى عَاقِرًا وَّقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾ قَالَ كَذٰلِكَ ۚ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ
هَيِّنٌ وَّقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّىٓ اٰيَةً ۚ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا
تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ اَنْ
سَبِّحُوا بُكْرَةً وَّعَشِيًّا ﴿١١﴾ يٰيَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ۖ وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ۙ ﴿١٢﴾
وَّحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ۖ وَكَانَ تَقِيًّا ۙ ﴿١٣﴾ وَّبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾
وَسَلٰمٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾ وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مَرْيَمَ ۘ اِذِ
انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ۙ ﴿١٦﴾ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا ۖ فَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهَا
رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ اِنِّىٓ اَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا
﴿١٨﴾ قَالَ اِنَّمَآ اَنَا رَسُولُ رَبِّكِ ۖ لِاَهَبَ لَكِ غُلٰمًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلٰمٌ
وَّلَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ وَّلَمْ اَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذٰلِكِ ۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ ۚ وَلِنَجْعَلَهٗ
اٰيَةً لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا ۚ وَكَانَ اَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾ فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا
﴿٢٢﴾ فَاَجَآءَهَا الْمَخَاضُ اِلٰى جِذْعِ النَّخْلَةِ ۚ قَالَتْ يٰلَيْتَنِى مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ
نَسْيًا مَّنْسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِى قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾
وَهُزِّى اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾ فَكُلِى وَاشْرَبِى وَقَرِّى
عَيْنًا ۚ فَاِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًا ۙ فَقُولِىٓ اِنِّى نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْيَوْمَ
اِنْسِيًّا ۚ ﴿٢٦﴾ فَاَتَتْ بِهٖ قَوْمَهَا تَحْمِلُهٗ ۖ قَالُوا يٰمَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْـًٔا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ يٰٓاُخْتَ
هٰرُونَ مَا كَانَ اَبُوكِ امْرَاَ سَوْءٍ وَّمَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِيًّا ۚ ﴿٢٨﴾ فَاَشَارَتْ اِلَيْهِ ۖ قَالُوا كَيْفَ
نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِى الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ اِنِّى عَبْدُ اللّٰهِ ۖ اٰتَانِىَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِى نَبِيًّا ۙ

﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾
وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدتُّ وَيَوْمَ أَمُوتُ
وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾ ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا
كَانَ لِلَّهِ أَن يَتَّخِذَ مِن وَلَدٍ ۖ سُبْحَانَهُ ۚ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾ وَإِنَّ
اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۗ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن بَيْنِهِمْ ۖ
فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾ أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ ۙ يَوْمَ يَأْتُونَنَا ۖ لَٰكِنِ
الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ ۘ وَهُمْ فِي
غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَن عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾[221]

221 "Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd. Bu, Rabbinin, Zekeriya kuluna olan merhametinin anılmasıdır. Hani o Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı. O şöyle demişti: "Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım." "Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarım(ın isyankâr olmaların)dan korkuyorum. Eşim ise kısırdır. Bana kendi tarafından; bana ve Yakûb hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaşmış bir kimse kıl!" (Allah şöyle dedi:) "Ey Zekeriyyâ! Haberin olsun ki biz sana Yahyâ adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik." Zekeriyyâ, "Rabbim!" "Hanımım kısır ve ben de ihtiyarlığın son noktasına ulaşmış iken, benim nasıl çocuğum olur?" Vahiy meleği) dedi ki: "Evet, öyle. (Ancak) Rabbin diyor ki: "Bu bana göre kolaydır. Nitekim daha önce, hiçbir şey değil iken seni de yarattım." Zekeriyyâ, "Rabbim, öyleyse bana (çocuğumun olacağına) bir işaret ver", dedi. Allah da, "Senin işaretin, sapasağlam olduğun halde insanlarla (üç gün) üç gece konuşamamandır" dedi. Derken Zekeriyyâ ibadet yerinden halkının karşısına çıktı. (Konuşmak istedi, konuşamadı) ve onlara "Sabah akşam Allah'ı tespih edin" diye işaret etti. Yahyâ dünyaya gelip büyüyünce onu peygamber yaptık ve kendisine) "Ey Yahyâ kitaba sımsıkı sarıl" dedik. Biz ona daha çocuk iken hikmet ve katımızdan kalp yumuşaklığı ve ruh temizliği vermiştik. O, Allah'tan sakınan, anne babasına iyi davranan bir kimse idi. İsyancı bir zorba değildi. Doğduğu gün, öleceği gün ve diriltileceği gün ona selam olsun! (Ey Muhammed!) Kitapta (Kur'ân'da) Meryem'i de an. Hani ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmiş ve (kendini onlardan uzak tutmak için) onlarla arasında bir perde germişti. Biz, ona Cebrail'i göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü. Meryem, "Senden, Rahmân'a sığınırım. Eğer Allah'tan çekinen biri isen (bana kötülük etme)" dedi. Cebrail, "Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim" dedi. Meryem, "Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım halde, benim nasıl çocuğum olabilir?" dedi. Cebrail "Evet, öyle. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir" dedi. Böylece Meryem çocuğa gebe kaldı ve onunla uzak bir yere çekildi. Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. "Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!" dedi. Bunun üzerine (Cebrail) ağacın altından ona şöyle seslendi: "Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir dere akıttı." "Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün." "Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görecek olursan, "Şüphesiz ben Rahmân'a sus-

Habeş hicretlerinden bir yıl kadar önce nâzil olan bu sûrede, risâletin gerçekliği, ihtiyar olmasına rağmen Hz. Zekeriyyâ'ya oğlu Yahyâ'nın verilmesi, Hz. Meryem'in Allah'ın bir mucizesi olarak Hz. Îsâ'yı dünyaya getirmesi, Hz. Îsâ ve Hz. Meryem hakkında Allah'ın çocuk edinmesinin mümkün olmayacağı, onun sadece Allah'ın kulu ve kelimesi olduğu gibi konular yer almaktaydı. Kral ve adamları Cafer'in okuduğu âyetlerden etkilenip ağlamaya başladılar. Necâşî bunların Hz. Îsâ'ya gelenlerle aynı kaynaktan olduğunu ifade ederek Müslümanlara ülkesinde huzur içinde istedikleri kadar kalabileceklerini açıkladı. Bunun üzerine Mekke elçileri elleri boş döndüler.[222]

IV. MEDİNE'YE HİCRET

Hicret terk etmek, ayrılmak, bir yerden bir yere gitmek anlamlarına gelir. Terim olarak ise Hz. Peygamber'in (s.a.s) Mekke'den Medine'ye göç etmesi demektir. Hicret kavramının muhtevasında bir kişinin veya toplumun kendi yurdunu terk ederek geçici bir süre için veya tamamen başka bir yeri yurt edinmesi anlamı vardır. Hicretin bu hususiyetine Kur'ân'da da işaret edilmiştir:

---

mayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım" de. Kucağında çocuğu ile halkının yanına geldi. Onlar şöyle dediler: "Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın!" "Ey Hârûn'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi." Bunun üzerine (Meryem, çocukla konuşun diye) ona işaret etti. "Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?" dediler. Bebek şöyle konuştu: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı." "Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti." "Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı." "Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selâm (esenlik verilmiştir)." Hakkında şüpheye düştükleri hak söze göre Meryem oğlu İsâ işte budur. Allah'ın çocuk edinmesi düşünülemez. O bundan yücedir, uzaktır. Bir işe hükmettiği zaman ona sadece "ol!" der ve o da oluverir. Şüphesiz, Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse (yalnız) O'na kulluk edin. Bu, dosdoğru bir yoldur. (Fakat hristiyan) gruplar, aralarında ayrılığa düştüler. Büyük bir günü görüp yaşayacakları için vay kâfirlerin haline! Bize gelecekleri gün (gerçekleri) ne iyi işitip ne iyi görecekler! Ama zalimler bugün apaçık bir sapıklık içindedirler. Onları, gaflet içinde bulunup iman etmezlerken işin bitirileceği o pişmanlık günüyle uyar. Şüphesiz yeryüzüne ve onun üzerindekilere biz varis olacağız, biz! Ancak bize döndürülecekler". (Meryem, 19/1-40).

222 İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 361-362.

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ ۚ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾[223]

Hz. Peygamber (s.a.s) oniki yıl boyunca tüm gayretlerine rağmen Mekke'de Müslümanların hâkim olmasını sağlayamadı. Üstelik müşrikler her türlü baskı ve şiddet uygulamak suretiyle ilk Müslümanlar için Mekke'yi yaşanmaz hale getirmişlerdi. Rasûl-i Ekrem (s.a.s) sonuçsuz kalan tüm bu girişimlerine rağmen yılmadan Mekke'ye gelen yabancı kabile mensuplarını İslâm'a çağırmayı sürdürdü. Onun davetine en ciddî alâka Medine'den geldi. Şehrin Arap sakinleri olan Evs ve Hazrecliler, Hz. Peygamber'i (s.a.s) her şartta destekleyeceklerini açıkladılar. Bunun sonucunda Medine, Müslümanlar için hedef merkez haline geldi. Hz. Peygamber (s.a.s) bunu sağlamak maksadıyla Kureyşli Müslümanları Medine'ye hicrete teşvik etti.[224] Nitekim hapsedilenler ve engellenenler ile Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali dışında ilk Müslümanların tamamı Hz. Peygamber'den (s.a.s) önce kısa sürede Medine'ye göç ettiler.[225]

Müslümanların gruplar halinde Yesrib'e hicret ettiklerine şahit olan Mekke müşrikleri, Hz. Muhammed'in (s.a.s) de yakında buraya giderek kendilerine karşı güç oluşturacağından endişe duymaya başladılar. Bu meselenin hal çaresini bulmak için toplandıkları Dârunnedve'de yaptıkları görüşmeler sonucunda Rasûlüllah'ın (s.a.s) bedenini ortadan kaldırmaya karar verdiler. Kur'ân-ı Kerîm'de müşriklerin niyetlerini şu şekilde ifade eder:

---

223 "Bunun üzerine Rableri, onların dualarını kabul etti. (Dedi ki:) Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar öldürüldüler. Andolsun ki, ben onların kötülüklerini örteceğim ve altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım". (Âl-i İmrân, 3/195).

224 *Hicret* yurdu olarak Medine'nin tercih edilmesinin sebepleri hakkında bk. Demircan, Adnan, *Hicret*, s. 91-94.

225 İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 111-120; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 227-228; Belâzürî, *Ensâb*, I, 257-259.

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾[226]

وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾[227]

Müşriklerin suikast kararından haberdar olan Allah Rasûlü (s.a.s), Hz. Ebû Bekir ile daha önceden kararlaştırdıkları hicret planını uygulamaya koydu. Hz. Ebû Bekir yolculuk için hazırlamış olduğu develeri daha önce anlaştıkları Abdullah b. Uraykıt isimli kılavuza teslim ettikten sonra onunla üç gün sonra Serv mağarasının önünde buluşmak üzere sözleşti.[228] Hicret haberini Hz. Ebû Bekir'e bildiren Hz. Peygamber (s.a.s) tekrar evine dönerek yeğeni Hz. Ali'yi çağırdı. Yanında bulunan emanetleri teslim ettikten sonra gece yarısında kendisine suikast düzenlemek için bekleyen müşriklerin arasından geçerek evinden ayrıldı. Daha sonra Hz. Ebû Bekir ile buluşarak Sevr mağarasına doğru hareket etti.[229]

Hz. Peygamber'i (s.a.s) bekleyen suikastçılar sabah onun dışarı çıkmadığını fark edince hemen evine girip aramaya başladılar, ancak yatağında Hz. Ali'yi buldular. Ondan istedikleri bilgileri alamayınca hemen

---

226 "Bir zaman o kâfirler seni ya bağlayıp hapsetmeleri, ya öldürmeleri, ya da Mekke'den çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar sana tuzak kurarlarken, Allah da onlara karşılık veriyordu. Allah tuzak kuranlara karşılık verenlerin en hayırlısıdır". (Enfâl, 8/ 30). Aynı tehdit ve tehlikelerle önceki peygamberler de karşı karşıya kalmışlardır:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ

"Kâfir olanlar peygamberlerine dediler ki: "Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız ya da mutlaka dinimize döneceksiniz!" Rableri de onlara: "Zalimleri mutlaka helâk edeceğiz!" diye vahyetti". (İbrahim, 14/13).

227 "Yine onlar, seni yurdundan çıkarmak için nerdeyse dünyayı başına dar getirecekler. O takdirde, senin ardından kendileri de fazla kalamazlar. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler hakkındaki kanun (da budur). Bizim kanunumuzda hiçbir değişiklik bulamazsın". (İsrâ, 17/76-77).

228 Buhârî, "İcâre", 3, "Menâkıbu'l-Ensâr", 45.

229 İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 124-126; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 228; Belâzürî, *Ensâb*, I, 260-261.

Hz. Ebû Bekir'in evine yöneldiler, fakat buradan da elleri boş döndüler.[230] Bunun üzerine aradıkları şahısların nereye gideceklerini tahmin ederek Mekke'yi Medine'ye bağlayan yol boyunca araştırmaya koyuldular. Oysa Hz. Peygamber (s.a.s) ile Hz. Ebû Bekir Mekke'den ayrıldıktan sonra onların tahmin ettikleri yöne gitmeyip Medine yolunun ters istikametinde bulunan Sevr mağarasına gizlenmişlerdi.[231] Mekkeliler onları aradıkları istikamette bulamayınca şehrin diğer çıkışlarını da kontrol etmeye karar verdiler. Nihayet Sevr'in ağzına kadar geldiler, fakat onları yine de fark edemediler. Kur'ân'da bu hadiseye şöyle değinilir:

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ وَكَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾[232]

Medine yolcuları şehir sakinleşinceye kadar Sevr'de kaldılar. Hicret yolcularının Sevr'deki bekleyişlerinin üçüncü gününde Hz. Ebû Bekir'in daha önce kendilerine kılavuzluk yapması konusunda anlaştığı kılavuz Abdullah b. Uraykıt develerle birlikte geldi. Son hazırlıklar da tamamladıktan sonra Allah Rasûlü (s.a.s) Hz. Ebû Bekir ile birlikte yanlarına Âmir b. Füheyre'yi de alıp Mekke-Medine yolunun bilinen güzergâhından farklı bir rota takip ederek Yesrib'e doğru harekete geçtiler (1 Rabîülevvel / 13 Eylül 622).[233]

Hz. Peygamber (s.a.s) ile beraberindekiler sekiz günlük bir yolculuktan sonra Yesrib'e bir saatlik mesafede bulunan Kubâ'ya ulaştılar. Onlar burada bir süre yörenin başkanlarından Kulsûm b. Hidm'in evine

230 İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 131-132.

231 Buhârî, "Menâkıbu'l-Ensâr", 45.

232 "Muhammed'e yardım etmezseniz, bilin ki, inkâr edenler onu Mekke'den çıkardıklarında mağarada bulunan iki kişiden biri olarak Allah ona yardım etmiştir. Arkadaşına 'üzülme Allah bizimle beraberdir' diyordu. Allah da ona güven vermiş, görmediğiniz askerlerle onu desteklemiş, inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştır". (Tevbe, 9/40).

233 Buhârî, "Menâkıbu'l-Ensâr", 45; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 130-133; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 228-229; Belâzürî, *Ensâb*, I, 194, 261.

misafir oldular.[234] Rasûl-i Ekrem (s.a.s) Mekke'den gelecek Hz. Ali'yi ve diğer muhâcirleri beklemek üzere birkaç gün kaldığı bu köyde bir mescid inşa ettirdi.[235] Kur'ân'da bu mescidden şöyle bahsedilir:

... لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا ۚ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾[236]

Allah Rasûlü (s.a.s) Kubâ'daki görevini tamamladıktan sonra yanındakilerle birlikte 12 Rabîülevvel 1 (24 Eylül 622) Cuma günü Yesrib'e doğru hareket etti. Yol üzerinde bulunan Rânûnâ'da ilk cuma hutbesini okudu ve cuma namazı kıldırdı.[237] Hz. Peygamber (s.a.s) Kubâ'dan hareket etmeden önce Medine'de bulunan Neccâroğulları kabilesine mensup dayılarına haber göndermiş, kendisini karşılamalarını istemişti. Bunun üzerine onlar da kılıçlarını kuşanarak şehrin dışında Rasûlüllah'ı (s.a.s) karşıladılar.[238]

Kur'ân-ı Kerîm'de başta Hz. Peygamber (s.a.s) olmak üzere hicret edenlere Allah'ın vereceği nimetler şu şekilde sıralanmaktadır:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۙ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢١٨﴾[239]

---

234 Buhârî, "Menâkıbu'l-Ensâr", 45; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 136-138; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 227-233.

235 Buhârî, "Menâkıbu'l-Ensâr", 45; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 139-140; Belâzürî, *Ensâb*, I, 263-264.

236 "...İlk günden takvâ üzerine kurulan mescit (Kuba Mescidi) içinde namaz kılınan elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever". (Tevbe, 9/108).

237 İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 138-139.

238 Buhârî, "Salât", 48, "Menâkıbu'l-Ensâr", 46.

239 "İman edenler ve hicret edip Allah yolunda cihad edenler var ya, işte bunlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah, gafûr ve rahîmdir". (Bakara, 2/218).

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾[240]

وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾[241]

الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾[242]

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾[243]

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾[244]

---

240 "Sonra şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten sonra hicret edip, ardından da sabrederek cihad edenlerin yardımcısıdır. Bütün bunlardan sonra Rabbin elbette çok bağışlayan, pek esirgeyendir". (Nahl, 16/110).

241 "Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek çok yer de bulur, genişlik de. Kim Allah'a ve Peygamberine hicret etmek amacıyla evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse, şüphesiz onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir". (Nisâ, 4/100).

242 "İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselerin mertebeleri, Allah katında daha üstündür. İşte onlar, başarıya erenlerin ta kendileridir. Rableri onlara, kendi katından bir rahmet, bir hoşnutluk ve kendilerine içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdelemektedir. Onlar orada ebedi kalacaklardır. Şüphesiz, Allah katında büyük bir mükâfat vardır". (Tevbe, 9/20-22).

243 "Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse ahiretin mükâfatı elbette daha büyüktür". (Nahl, 16/41).

244 "Allah yolunda hicret edip sonra öldürülen yahut ölenleri hiç şüphesiz Allah güzel bir rızıkla rızıklandıracaktır. Şüphesiz Allah, evet O, rızık verenlerin en hayırlısıdır. Allah onları, herhalde memnun kalacakları bir girilecek yere sokacaktır. Allah, kesinlikle tam bir bilgi sahibidir, halîmdir". (Hac, 22/58-59).

Hicret etme imkânı olup da etmeyenlerin de sorumluluğu hatırlatılmış, bu imkânı bulamayanlar ise mazur kabul edilmiştir:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ أَنفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنتُمْ ۖ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ ۚ قَالُوٓا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَٰسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا ۚ فَأُولٰٓئِكَ مَأْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَٰنِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾ فَأُولٰٓئِكَ عَسَى اللَّهُ أَن يَعْفُوَ عَنْهُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾[245]

245 "Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: "Ne işde idiniz!" dediler. Bunlar: "Biz yeryüzünde çaresizdik" diye cevap verdiler. Melekler de: "Allah'ın yeri geniş değil miydi? *Hicret* etseydiniz ya!" dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir. Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiçbir yol bulamayanlar müstesnadır. İşte bunları, umulur ki Allah affeder; Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır". (Nisâ, 4/97-99).

İKİNCİ BÖLÜM
RİSÂLETİN MEDİNE DÖNEMİ

I. MEDİNE'DE İSLÂM TOPLUMUNUN İNŞASI

A. ENSÂR-MUHÂCİR KARDEŞLİĞİ

Allah Rasûlü (s.a.s) Medine'ye hicretini gerçekleştirdikten sonra gerçekleştirdiği Medineliler ile Kureyşli Müslümanları kardeşleştirme girişimi, onun Medine'de yeni bir toplum meydana getirme hedefinin ilk adımı olmuştur.[1] Ensâr-Muhâcir kardeşliğiyle kabilevî ittifakın yerine akidevî ittifak almış, kandan inanca, kabileden gelen statüden akideden kaynaklanan birliğe geçiş sağlanmış, neticede kabile ve aşiretin yerini ümmet ve millet almıştır. Câhiliyye döneminde kabilelerin anlaşmasıyla (hilf) birbirlerine yardımcı olan kabile mensupları artık din kardeşliği ortak paydasında bir araya gelen müminler haline gelmişlerdir.[2] Kur'ân-ı Kerîm'de karşılıklı akdedilen kardeşlik şu ifadelerle övülmektedir:

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوٓا اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾[3]

---

1 Buhârî, "Nikâh", 68.

2 Buhârî, "Menâkıbu'l-Ensâr", 3.

3 "İman edip hicret eden ve Allah yolunda cihad edenler ve (muhâcirleri) barındırıp (onlara) yardım edenler var ya; işte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için bir bağışlanma ve bol bir rızık vardır". (Enfâl, 8/74).

Hz. Peygamber'in (s.a.s) Medine'de tesis ettiği Ensâr Muhâcir kardeşliği o noktaya varmıştı ki, aralarında kan bağı olmayan ancak karşılıklı olarak kardeş kabul edilen Müslümanlar başlangıçta birbirlerine mirasçı kabul edilmişlerdi. Kur'ân'da bu hususa şu âyetle işaret edilir:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا ۚ وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾[4]

Ancak daha sonra Muhâcirlerin durumu düzelince bu uygulama sonraki bir hükümle neshedilmiştir:

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ ۚ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾[5]

Medine'de gerçekleşen kardeşlik faaliyeti her şeyden önce Evs ve Hazrec arasında geçmişte meydana gelen üzücü hadiseleri sona erdirmiştir. Yıllardan beri Medine'de yaşayan bu iki kabile arasındaki kan ortaklığı birleştiricilik vazifesini yerine getirmediği gibi, intikam sebebiyle onların uzun yıllar boyunca birbirlerini yok etmelerine neden olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s) kan bağı yerine dinî inancı esas alınca öncelikle Medine'deki Araplar düşmanlığı bırakıp kardeşliğe geçmişler, eski davalarını bu sayede unutmuşlardır:

---

4 "İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (muhâcirleri) barındırıp (onlara) yardım edenler var ya, işte onlar birbirlerinin velileridir. İman edip hicret etmeyenlere gelince, hicret edinceye kadar, onların velayetleri size ait değildir. Eğer din konusunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavme karşı olmadıkça, yardım etmek üzerinize borçtur. Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir". (Enfâl, 8/72).

5 "Daha sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince, işte onlar da sizdendir. Allah'ın kitabınca, kan akrabaları birbirlerine (vâris olmaya) daha layıktırlar. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir". (Enfâl, 8/75). Ayrıca bk. (Ahzâb, 33/6).

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَّلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَآءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖٓ اِخْوَانًا ۚ وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِّنْهَا ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿١٠٣﴾[6]

B. KIBLE'NİN DEĞİŞMESİ

Hicretten sonra Medine'de gerçekleşen önemli faaliyetlerden biri de kıblenin Kudüs'ten Mekke'ye çevrilmesidir. Hz. Peygamber (s.a.s) gerek Mekke döneminde, gerekse Medine'ye hicretten sonra geçen bir buçuk yıl boyunca namazlarını Kudüs'e doğru kılıyordu. Allah Rasûlü (s.a.s) Hicretten sonra bir gün ashâbıyla birlikte Benî Selîme'ye ait mescidde öğle namazının ilk iki rek'atını tamamladığında kıblenin değişmesiyle ilgili âyetler nâzil oldu:

سَيَقُوْلُ السُّفَهَآءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰىهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِيْ كَانُوْا عَلَيْهَا ۗ قُلْ لِّلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۗ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿١٤٢﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ اُمَّةً وَّسَطًا لِّتَكُوْنُوْا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُوْنَ الرَّسُوْلُ عَلَيْكُمْ شَهِيْدًا ۗ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِيْ كُنْتَ عَلَيْهَآ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَّتَّبِعُ الرَّسُوْلَ مِمَّنْ يَّنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ ۗ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيْرَةً اِلَّا عَلَى الَّذِيْنَ هَدَى اللّٰهُ ۗ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيْعَ اِيْمَانَكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٤٣﴾ قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَآءِ ۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰىهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ شَطْرَهٗ ۗ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ لَيَعْلَمُوْنَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَّا تَبِعُوْا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ مِّنْ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ اِنَّكَ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٤٥﴾ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَآءَهُمْ ۗ وَاِنَّ فَرِيْقًا

---

6 "Hep birlikte Allah'ın ipine (İslâm'a) sımsıkı yapışın; parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti. Onun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan sizi kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulasınız". (Âl-i İmrân, 3/103).

مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١٤٧﴾ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ اَيْنَ مَا تَكُونُوا يَاْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِى وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِى عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾[7]

Hicretin onyedinci ayı olan Recep içinde bir pazartesi öğle namazında nâzil olan âyetten sonra Hz. Peygamber (s.a.s) yönünü Kudüs'den Mekke'ye doğru çevirdi. Allah Rasûlü'nün (s.a.s) aynı namazda iki ayrı kıbleye dönerek namaz kılmış olması sebebiyle bu mescid "İki Kıbleli Mescid" adıyla tanınmıştır.[8]

---

7 "İnsanlardan bir kısım beyinsizler: Yönelmekte oldukları kıblelerinden onları çeviren nedir? diyecekler. De ki: Doğu da batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir. İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resûl'ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık. Senin (arzulayıp da şu anda) yönelmediğin kıbleyi (Kâbe'yi) biz ancak Peygamber'e uyanı, ökçeleri üzerinde geri dönenden ayırdetmemiz için kıble yaptık. Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir. Ey Muhammed! Biz senin çok defa yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu (vahiy beklediğini) görüyoruz. (Merak etme) elbette seni, hoşnut olacağın kıbleye çevireceğiz. (Bundan böyle), yüzünü Mescid-i Harâm yönüne çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) hep o yöne dönün. Şüphesiz kendilerine kitap verilenler, bunun Rabblerinden (gelen) bir gerçek olduğunu elbette bilirler. Allah onların yaptıklarından habersiz değildir. Andolsun, sen kendilerine kitap verilenlere her türlü mucizeyi getirsen de onlar yine senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblesine uyacak değilsin. Onlar birbirlerinin kıblesine de uymazlar. Andolsun, eğer sana gelen bunca ilimden sonra onların arzu ve keyiflerine uyacak olursan, o takdirde sen de mutlaka zalimlerden olursun. Herkesin yöneldiği bir kıblesi vardır. (Ey müminler!) Siz hayır işlerinde yarışın. Nerede olursanız olun sonunda Allah hepinizi bir araya getirir. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir. Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Bu emir Rabbinden sana gelen gerçektir. (Biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir. (Evet Resûlüm!) Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir. Nerede olursanız olunuz, yüzünüzü o yana çevirin ki, aralarından haksızlık edenler (kuru inatçılar) müstesna, insanların aleyhinizde (kullanabilecekleri) bir delili bulunmasın. Sakın onlardan korkmayın! Yalnız benden korkun. Böylece size olan nimetimi tamamlayayım da doğru yolu bulasınız". (Bakara, 2/142-150).

8 Buhârî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 14, 15; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 198-199, 256; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 241-244; Belâzürî, *Ensâb*, I, 271.

II. FARKLI İNANÇ TOPLULUKLARIYLA MÜNASEBETLER

Medine'ye hicretten sonra Hz. Muhammed'in (s.a.s) siyasî ve dinî anlamda ilişki kurmak istediği grupların tamamına yakını Müslümanlara karşı düşmanca tavır besleyen, en azından onlarla dostane ilişkileri bulunmayan topluluklardı ki, bunların başında Mekke müşrikleri gelir. Hicret yurdunda Müslümanların tek hasımları Mekke müşrikleri değildi. Mekke ve Medine dışındaki başka müşrik Araplar da onların muhtemel ve potansiyel düşmanlarıydılar. Bu kabileler gerek Mekke gerekse Medine civarında yaşamakta olup, bilhassa Kureyş müşriklerinin telkin ve destekleriyle Medine'ye saldırmak için fırsat kollamışlardır. Müslümanlar için yakın tehdit olabilecek diğer bir düşman grubu ise Yahûdîlerdir. Hz. Peygamber (s.a.s) her ne kadar Medine'de yerleşik bulunan Kaynuka, Nadîr ve Kurayza kabileleri ile anlaşma yapmışsa da onlar hiçbir zaman Müslümanlara güven vermemişlerdir. Nitekim bu Yahûdîlerin tamamı, kabul ettikleri sözleşmeleri daha sonra ihlâl ettikleri için sırasıyla Medine'den uzaklaştırılmışlardır. Müslümanları hicret sonrasında tehdit eden diğer bir topluluk ise Hayber Yahûdîleridir ki, onlar gerek Medine topraklarına taciz saldırılarını organize ederek doğrudan, gerekse Medine'de bulunan Yahûdîleri Müslümanlar aleyhine kışkırtmak ve Medine üzerine düzenlenecek saldırılarda Mekke müşrikleri ile ittifak yapmak suretiyle dolaylı bir şekilde Müslümanlara karşı düşmanca faaliyetler gerçekleştirmişlerdir.

Müslümanlar için hemen olmasa da orta vadede tehdit unsuru olabilecek diğer bir düşman grubu ise Kuzey Arabistan'da meskûn bulunan Hristiyan Araplar ile onları himaye eden Doğu Roma'dır.

Müslümanları yukarıda sayılan düşmanlar kadar tehdit eden, ancak gizlice faaliyet gösterdikleri için daha tehlikeli olan düşmanlar ise Medine'deki münafıklardır. Bunları diğer düşmanlardan farklı kılan husus, onların Müslümanlarla bir arada bulunmaları ve zahiren müslüman gibi görünmeleridir. Medine'deki Müslüman bütünlüğünü par-

çalamaları ihtimalinden dolayı Medine için en yakın ve en tehlikeli olarak bunları göstermek mümkündür. Öyle ki münafıklar bir taraftan Müslümanların iç bütünlüğünü parçalamaya çalışırken, diğer taraftan da Medine'ye düşman olan bütün dâhilî ve haricî unsurlarla iş birliği yapmak suretiyle onları Medine üzerine saldırmaya teşvik etmişlerdir.

A. MEKKE MÜŞRİKLERİ

Peygamberliğini ilân etmesinden itibaren Rasûlüllah'ın (s.a.s) davetine cephe alan, İslâm'ın yayılmasını engellemek için her türlü teşebbüsü gerçekleştiren, nihayet işi Hz. Peygamber'i (s.a.s) öldürmeye kadar götüren Mekke müşrikleri Allah Rasûlü'nün (s.a.s) ve Müslümanların peşlerini Medine'de de bırakmadılar. Nitekim sonraki süreçte Medine'ye karşı düzenlenecek siyasî ve askerî faaliyetleri planlayan ve uygulamasını sağlayan Mekke Ensâr'a bir mektup yazarak, onlardan Hz. Peygamber'i (s.a.s) himaye etmekten vaz geçmelerini, aksi takdirde Medine ile bir savaşın çıkabileceğinin söyleyerek onları tehdit etmişlerdir.[9] Buna karşılık Müslümanlar da düşmanlarının muhtemel saldırıları konusunda hazırlık yapmaya ve yakın zamanda çıkması muhtemel bir savaşı beklemeye başladılar. İşte bu süreçte Hicretin 2. yılında (M.624) Müslümanlar için cihad izni anlamına gelen ilk âyetler nâzil oldu:

إِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾ أُذِنَ لِلَّذِينَ
يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ
صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ
يَنْصُرُهُ إِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا
الزَّكٰوةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾[10]

9 İbn Habîb, *Kitabu'l-Muhabber*, s. 271.

10 "Şüphesiz, Allah inananları savunur. Doğrusu Allah hiçbir haini, nankörü sevmez. Kendilerine savaş açılan müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihad için izin verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeğe gücü yeter. Onlar, haksız yere, sırf, "Rabbimiz Allah'tır"

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٩٣﴾[11]

Burada zikredilen son âyet-i kerime, gayet açık bir şekilde Müslümanların hangi şartlarda savaşmalarına izin verildiğini ortaya koyar. Âyette öncelikli olarak bir durum tespiti yapılmıştır ki, bu da Müminlerin haksız yere yurtlarından çıkarılmış olmasıdır. Öyleyse bu haksızlığa karşı mücadele edebilmek için Müslümanlar gerekirse savaşabileceklerdir. İkinci önemli nokta ise ibadet yerlerinin korunması ve dinin zorbalar karşısında serbest bir şekilde yaşanabilmesi için savaşın gerekebileceği hususudur.[12]

---

demelerinden dolayı yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah'ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı, içlerinde Allah'ın adı çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler muhakkak yerle bir edilirdi. Şüphesiz ki Allah kendi dinine yardım edene mutlaka yardım eder. Şüphesiz ki Allah çok kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir. Onlar öyle kimselerdir ki, şayet kendilerine yeryüzünde imkân ve iktidar versek, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, iyiliği emreder ve kötülüğü yasaklarlar. Bütün işlerin akıbeti Allah'a aittir". (Hacc, 22/38-41).

11 "Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez. Onları nerede yakalarsanız öldürün. Sizi çıkardıkları yerden (Mekke'den) siz de onları çıkarın. Zulüm ve baskı adam öldürmekten daha ağırdır. Yalnız, Mescid-i Harâm yanında, onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Sizinle savaşırlarsa (siz de onlarla savaşın) onları öldürün. Kâfirlerin cezası böyledir. Eğer onlar (savaştan ve küfürden) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Hiçbir zulüm ve baskı kalmayıncaya ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Onlar savaşmaya son verecek olurlarsa, artık düşmanlık yalnız zalimlere karşıdır". (Bakara, 2/190-193).

12 Keleş, Ahmet, "Cihad-Kılıç-Tebliğ Bağlamında İslâm'ın Yayılışı", *Câhiliyye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara 2007, s. 260-261.

Cihad ile ilgili âyetlerin nâzil olmasıyla birlikte Hz. Peygamber (s.a.s) Medine dışına seriyye adı verilen küçük askerî birlikler göndermeye başladı. Hz. Peygamber'in (s.a.s) keşif niyetiyle Medine civarına gönderdiği seriyyelerden birisi de Abdullah b. Cahş komutasında Hicretin 2. yılının Cemâziyelâhir ayında hareket etti. Seriyyenin öncelikli görevleri, gözcülük vazifesi yapmak olduğu halde Abdullah b. Cahş yetkilerini aşarak Kureyş ticaret kervanına saldırmış, kafilede bulunan Amr b. el-Hadramî'yi öldürüp iki kişiyi esir aldıktan sonra kervandaki mallara da el koyarak Medine'ye dönmüştü. Hz. Peygamber (s.a.s) askerlerin yaptıklarından son derece rahatsız oldu. Diğer taraftan da Mekke müşrikleri Hz. Peygamber'in (s.a.s) haram ayları dikkate almayarak kan döktüğünü söylemek suretiyle Müslümanlar aleyhine propaganda yapmaya başladılar. Allah Rasûlü (s.a.s) ve Müslümanlar için büyük sıkıntıya neden olan bu durum, nâzil olan âyetlerle açıklığa kavuşmuştur:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ ۚ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۗ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا ۚ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾[13]

اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ ۚ فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩٤﴾[14]

---

13 "Sana haram ayda savaşmayı soruyorlar. De ki: "O ayda savaş büyük bir günahtır. Allah'ın yolundan alıkoymak, onu inkâr etmek, Mescid-i Harâm'ın ziyaretine engel olmak ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük günahtır. Zulüm ve baskı ise adam öldürmekten daha büyüktür. Onlar, güç yetirebilseler, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam ederler. Sizden kim dininden döner de kâfir olarak ölürse öylelerin bütün yapıp ettikleri dünyada da Âhirette de boşa gitmiştir. Bunlar cehennemliklerdir, orada sürekli kalacaklardır". (Bakara, 2/ 217).

14 "Haram ay, haram aya karşılıktır. Hürmetler (saygı gösterilmesi gereken şeyler) kısas kuralına tabidir. O halde kim size saldırırsa, size saldırdığı gibi siz de ona saldırın, (fakat ileri gitmeyin). Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki, Allah kendine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir". (Bakara, 2/194).

Mezkür âyetlerin nüzulü üzerine Allah Rasûlü (s.a.s) söz konusu seriyye neticesinde kendisine düşen ganimeti teslim aldı. Ele geçirilen esirleri de fidye karşılığında serbest bıraktı. Buna rağmen Abdullah b. Cahş seriyyesi neticesinde olanlar Mekke müşriklerinin Müslümanlar üzerine Bedir'de gerçekleştirdikleri saldırının mühim gerekçelerinden biri olmuştur.[15]

1. Bedir Savaşı (H.2/M.624)

Bedir, Medine'den Mekke'ye doğru 80 mil uzaklıkta bulunan bir yerin adı olup[16], Mekke müşrikleri ile Müslümanların askerî mahiyette ilk karşılaşmaları burada gerçekleşmiştir. Bedir Savaşı'nın görünen sebeplerinden biri Amr b. el-Hadramî'nin intikamının alınması, diğeri ise Şam'dan dönen Mekke kervanının Müslümanların eline geçme ihtimalidir. Ancak savaşın asıl sebebi Kureyş müşriklerinin Müslümanlara karşı besledikleri düşmanlıkları, onları tamamen yok etme niyetleridir. Zira Mekke önderleri hicretin hemen akabinde Medinelileri muhtemel bir savaşla tehdit etmişlerdi.[17]

Allah Rasûlü (s.a.s) Mekke müşriklerine karşı harekete geçmeden önce ticaret kervanıyla ilgili takip edilecek stratejiyi belirlemek üzere ashâbıyla bir toplantı tertip etti. Ashâbına Kureyş kervanının Medine istikametine doğru gelmekte olduğunu, ellerindeki malların Müslümanlara nasip olmasını umduğunu açıkladı. Onun verdiği bilgiler üzerine Müslümanlar muhtemel harekât hazırlıklarına başladılar. Ancak bir süre sonra kervanın elden kaçtığını, bunun yerine Mekke'den gelen müşrik orduyla çatışmanın gerçekleşme ihtimalinin belirdiğini gördüler. Yeni durumda bir kısım Müslümanlar harekete katılmaktan çekinerek geri durdular. Onların ruh hali Kur'ân'da şöyle aktarılır:

---

15 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 9-19, 395-404; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 241-256, III, 213-224; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 5-11.

16 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 13.

17 Ebû Dâvûd, "Harâc", 23.

كَمَآ اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْۢ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ ۝٥ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُونَ اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ۝٦[18]

Anlaşıldığı kadarıyla bu şartlarda Müslümanların tamamı savaşı arzu eder bir durumda değildiler. Üstelik gerekli hazırlıklarını yapmadan sadece bir kervana müdahale için gidiliyor düşüncesiyle gelişigüzel harekete geçmiş bulunuyorlar, kendileriyle savaşa hazırlanmış bir düşmanla karşılaşmayı istemiyorlardı. Onları durumu aşağıdaki âyetle ifade edilir:

وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ۝٧ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ۝٨[19]

Âyette zikredilen iki tâifenin birisi Ebû Süfyân'ın yönetiminde Amr b. el-Âs ile Amr b. Hişâm'ın içinde bulunduğu kırk süvari muhafazasında Şam'dan gelmekte olan büyük bir ticaret kervanı idi. Kervanda neredeyse bütün Mekkelilerin sermayesi olup, yaklaşık bin devenin taşıdığı ticaret malının maddî değeri yaklaşık 50 bin dinarı buluyordu. İkinci taife ise Mekke'den gelen müşrik ordusuydu.[20]

Hz. Peygamber (s.a.s) Müslümanlara kervanın yaklaştığını haber verdikten sonra yanında toplanan ashâbıyla birlikte Medine'den hareket etmişti. Sahâbenin birçoğu hareketin hedefinin yalnızca kervanı vurmak olduğunu düşündükleri için fazla silah kuşanmadan harekete geçmişlerdi. Oysa neredeyse bütün Mekke halkı ayaklanmış büyük bir

---

18 "Nitekim Rabbin seni hak uğrunda evinden savaş için çıkarmıştı, oysa müslümanların birtakımı bundan hoşlanmamıştı. Sanki göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, gerçek ortaya çıktıktan sonra bile seninle tartışıyorlardı". (Enfâl, 8/5-6).

19 "Allah bu iki tâifeden birini size vadetmişti; siz, kuvvetsiz olanın size düşmesini istiyordunuz. Oysa suçluların hoşuna gitmese de hakkı ortaya çıkarmak ve batılı tepelemek için, Allah sözleriyle hakkı ortaya koymak ve inkârcıların kökünü kesmek istiyordu". (Enfâl, 8/7-8).

20 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 27-28.

kalabalık teşkil ederek Ebû Cehil kumandasında Medine'ye doğru saldırı niyetiyle hareket etmişti. Gelen haberlere göre düşman ordusu bin kişiye ulaşan bir toplulukla Bedir'e doğru ilerliyordu. Mekke müşrik ileri gelenlerinin her biri büyük masraflar yapmak suretiyle nöbetleşe olarak müşrik ordusunu doyuruyorlardı:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾[21]

Diğer taraftan Müslümanlar Bedir'e vardıklarında dahi hala kendi aralarında Kureyş'in ticaret kervanını soruşturuyorlardı. Ancak burada karşılaştıkları insanlar onlara kervan yerine üzerlerine doğru gelmekte olan büyük bir Kureyş ordusundan bahsediyorlardı. Tabiatıyla kervanla karşılaşmayı umanlar duyduklarından hoşlanmadılar; çünkü orduyla karşılaşmak tehlikeliydi, riskliyi, oysa onlar daha kolay olan ticaret kervanını ele geçirmek istiyorlardı.[22] Ancak âyetlerde de vurgulandığı gibi Allah'ın muradı Müslümanların düşman ordusuyla hesaplaşmaya girişmeleri ve Kureyş'in ağır şekilde cezalandırılmasıydı. Âyetin devamında yer alan وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ "Oysa Allah sözleriyle hakkı meydana çıkarmak istiyor" kısmı, "Allah dinini açıkça ortaya koymak istiyor" manasındadır. وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ "Ve kâfirlerin ardını kesmek istiyordu"[23] kısmı ise Bedir'de öldürülen Kureyşlilere işaret etmektedir.[24]

---

21 "Şüphesiz ki inkâr edenler mallarını, (insanları) Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Daha da harcayacaklar. Ama sonunda bu, onlara yürek acısı olacak ve en sonunda mağlûp olacaklardır. Kâfirlikte ısrar edenler ise cehenneme toplanacaklardır. (Bu toplama) Allah'ın murdarı temizden ayıklaması (mümini kâfirden ayırması) ve bütün murdarların bir kısmını diğer bir kısmının üstüne koyup hepsini yığarak cehenneme atması içindir. İşte onlar ziyana uğrayanların kendileridir". (Enfâl, 8/36-37).

22 İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 322.

23 Enfâl, 8/7.

24 Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, II, 6; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 131-132.

Mekke müşriklerinin Bedir'e doğru harekete geçtiğinin haberi alındıktan sonra Hz. Peygamber (s.a.s) 305 kişiden oluşan ashabıyla birlikte yola çıkıp askerlerini el-Bûk adı verilen yere konuşlandırdı. Diğer taraftan Kureyş kervanına karşı Medinelilerin muhtemel saldırılarından endişelenen Ebû Süfyân yanındakilerle istişare ettikten sonra Damdam b. Amr el Ğıfârî'yi Mekke'ye göndermeye karar verip Müslümanların Kureyş kervanına saldırmak üzere olduğu bilgisini şehrin önde gelenlerine iletmesini emretmişti.[25] Aynı anda kendisi de bilinen dönüş yolundan farklı bir güzergâh takip ederek kervanını tehlikeden uzak bir tarafa yöneltti.[26]

Müslümanların kervanı ele geçirmek üzere olduğu haberi Mekke'ye ulaşınca Ebû Cehil şehir ileri gelenlerini bir araya topladı. Yeterli zamanları bulunmadığı için çevre kabilelere haber gönderip onların desteğini alma fırsatları yoktu. Kısa sürede bir araya getirdikleri yaklaşık bin kişilik toplulukla Medine'ye doğru harekete geçtiler.[27] Kur'ân onların halini şu şekilde tasvir eder:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَآءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾[28]

---

25 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 28; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 257-258.

26 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 28-31, 41; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 269-270; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 13; Belâzürî, *Ensâb*, I, 290.

27 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 31-36.

28 "Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve (insanları) Allah yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar (kâfirler) gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır. Hani şeytan onlara yaptıklarını güzel gösterdi de: Bugün insanlardan size galip gelecek kimse yoktur, şüphesiz ben de sizin yardımcınızım, dedi. Fakat iki ordu birbirini görünce ardına döndü ve: Ben sizden uzağım, ben sizin göremediklerinizi (melekleri) görüyorum, ben Allah'tan korkuyorum; Allah'ın azabı şiddetlidir, dedi". (Enfâl, 8/47-48).

İslâm ordusu savaş mevkiine müşriklerden önce geldiği için Bedir kuyularına hâkim bir yere karargâh kurmuştu. Bir gece önce yağan yağmur, Müslümanların bulundukları vadinin tabanını hareket kolaylığı sağlayacak bir şekilde sertleştirirken, müşriklerin toplandıkları alanı ise çamur deryasına çevirdi. Böylece savaş başlamadan önce Müslümanların düşman karşısındaki psikolojik üstünlüklerine, lojistik avantajlar da eklenmiş oldu.[29] Kur'ân'da da bu hususa işaret edilir:

قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فِى فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۗ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَاْىَ الْعَيْنِ ۗ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهٖ مَنْ يَشَآءُ ۗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُولِى الْاَبْصَارِ ﴿١٣﴾[30]

اِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنِّى مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ اِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَ ﴿١١﴾[31]

ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾[32]

---

29 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 53-54; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 271-272; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 15; Belâzürî, *Ensâb*, I, 293.

30 "Şüphesiz, karşı karşıya gelen iki toplulukta sizin için bir ibret vardır: Bir topluluk Allah yolunda çarpışıyordu. Öteki ise kâfirdi. (Onları) göz bakışıyla kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah da dilediğini yardımıyla destekliyordu. Basireti olanlar için bunda elbette ibret vardır". (Âl-i İmrân, 3/13).

31 "Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da ben peşpeşe gelen bin melek ile size yardım edeceğim, diyerek duanızı kabul buyurdu. Allah bunu (meleklerle yardımı) sadece müjde olsun ve onunla kalbiniz yatışsın diye yapmıştı. Zaten yardım yalnız Allah tarafındandır. Çünkü Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir. Hani (Allah) kendi tarafından bir güvenlik olarak sizi hafif bir uykuya daldırıyor; sizi temizlemek, sizden şeytanın vesvesesini gidermek, kalplerinizi pekiştirmek ve ayaklarınızı sağlam bastırmak için üzerinize gökten yağmur yağdırıyordu". (Enfâl, 8/9-11).

32 "İşte durum bu: (Allah müminleri güzel bir şekilde dener), bir de Allah kâfirlerin tuzağını zayıf düşürendir". (Enfâl, 8/18).

اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْ ۚ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِى الْمِيعَادِ ۙ وَلٰكِنْ لِيَقْضِىَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۙ لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَىَّ عَنْ بَيِّنَةٍ ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ اِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِى مَنَامِكَ قَلِيلًا ۖ وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ ۗ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَاِذْ يُرِيكُمُوهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِى اَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِى اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِىَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۗ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤٤﴾[33]

Ayrıca Müslümanlara düşmanla karşı karşıya geldiklerinde kesinlikle kaçmamaları tenbih edilmiştir:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزًا اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَاۤءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰيهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾[34]

Arap muharebe geleneğine göre savaş başlamadan önce her iki taraftan ortaya çıkan kişiler arasında teke tek çarpışmalar (mübâreze) gerçekleştirilirdi.

---

33 "Hatırlayın ki, (Bedir savaşında) siz vâdinin yakın kenarında (Medine tarafında) idiniz, onlar da uzak kenarında (Mekke tarafında) idiler. Kervan da sizden daha aşağıda (deniz sahilinde) idi. Eğer (savaş için) sözleşmiş olsaydınız, sözleştiğiniz vakit hususunda ihtilâfa düşerdiniz. Fakat Allah, gerekli olan emri yerine getirmesi, helâk olanın açık bir delille (gözüyle gördükten sonra) helâk olması, yaşayanın da açık bir delille yaşaması için (böyle yaptı). Çünkü Allah hakkıyla işitendir, bilendir. Hatırla ki, Allah, uykunda sana onları az gösterdi. Eğer onları sana çok gösterseydi, elbette çekinecek ve bu iş hakkında münakaşaya girişecektiniz. Fakat Allah (sizi bundan) kurtardı. Şüphesiz O, kalplerin özünü bilir. Hani karşılaştığınız zaman onları gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu ki Allah, olacak bir işi gerçekleştirsin. Bütün işler Allah'a döndürülür". (Enfâl, 8/42-44).

34 "Ey müminler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönmeyin. (Korkup kaçmayın). Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun yeri de cehennemdir. Orası, varılacak ne kötü yerdir!". (Enfâl, 8/15-16).

Bedir Savaşı öncesinde yapılan mübârezede Hz. Hamza Şeybe'yi, Hz. Ali Velîd'i kısa sürede öldürdüler. Ubeyde ile Utbe ise çarpışma esnasında karşılıklı olarak birbirlerini yaraladılar. Kendi görevlerini tamamlayan Hz. Hamza ile Hz. Ali birlikte saldırarak Utbe'yi de etkisiz hale getirdiler. Müslümanların savaşın bu safhasını kazanmış olmaları, onlara düşman karşısında psikolojik üstünlük sağlamıştır.[35]

Bire-bir çarpışmalar tamamlandıktan sonra Müslümanlar ile müşrikler arasında esas savaş başladı. Kur'ân'da Allah'ın (cc) müşriklere karşı Müslümanları manevî askerler olarak meleklerle desteklediği beyan edilir:

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَّاَنْتُمْ اَذِلَّةٌ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿١٢٣﴾ اِذْ تَقُوْلُ
لِلْمُؤْمِنِيْنَ اَلَنْ يَّكْفِيَكُمْ اَنْ يُّمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلٰفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلِيْنَ ﴿١٢٤﴾
بَلٰٓى ۙ اِنْ تَصْبِرُوْا وَتَتَّقُوْا وَيَاْتُوْكُمْ مِّنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ اٰلٰفٍ مِّنَ
الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِيْنَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوْبُكُمْ بِهٖ ۗ وَمَا
النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَوْ
يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوْا خَآئِبِيْنَ ﴿١٢٧﴾[36]

اِذْ تَسْتَغِيْثُوْنَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنِّيْ مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِيْنَ ﴿٩﴾
وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ قُلُوْبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ
عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿١٠﴾ اِذْ يُغَشِّيْكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَآءً
لِّيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوْبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَ ۗ

---

35 Buhârî, "Meğâzî", 8; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 68-70; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 277-278.

36 "And olsun ki, siz düşkün bir durumda iken, Bedir'de, Allah size yardım etmişti; Allah'tan sakının ki şükredebilesiniz. İnananlara: "Rabbinizin size gönderilmiş üç bin melekle yardım etmesi size yetmeyecek mi?" diyordun. Evet, eğer sabrederseniz, sakınırsanız ve onlar da hemen üzerinize gelirlerse Rabbiniz size, nişanlı beş bin melekle imdat edecektir. Allah bunu, ancak size müjde olsun ve böylece kalbleriniz yatışsın diye yapmıştır. İnkâr edenlerin bir kısmını kesmek veya ümidsiz olarak geri dönecek şekilde bozguna uğratmak için gereken yardım, ancak Güçlü ve Hakîm olan Allah katından olur". (Âl-i İmrân, 3/123-127).

﴿١١﴾ اِذْ يُوحِي رَبُّكَ اِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ اَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا سَاُلْقِي فِي قُلُوبِ
الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ شَاۤقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾
ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَاَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾[37]

Allah Müslümanlara yapacağı yardım vadinin ardından onları sebata davet etmiş, aynı anda kendilerini de cihadı terk etmemeleri konusunda uyarmıştır:

يَاۤ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَنْ
يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهٗٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزًا اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَاۤءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ
وَمَاْوٰيهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾[38]

Bedir'deki çarpışmalarda müşriklerin Müslümanlara karşı sayı üstünlüğü vardı. Ancak Allah Müslümanlara yardım ederek onların sayısını müşriklere fazla, müşriklerin sayısını da Müslümanlara az göstermiştir:

اِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ اَرٰىكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ اِنَّهٗ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَاِذْ يُرِيكُمُوهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي

---

37 "Rabbinizin yardımına sığınıyordunuz. O, "Ben size, birbiri peşinden bin melekle yardım ederim" diye cevap vermişti. Allah bunu ancak bir müjde olması ve kalblerinizin yatışması için yapmıştı. Yardım ancak Allah katındandır. Doğrusu Allah güçlüdür, hakîmdir. Allah kendi katından bir güven işareti olarak sizi hafif bir uykuya daldırmıştı. Sizi arıtmak, sizden şeytan vesvesesini gidermek, kalblerinizi pekiştirmek ve sebatınızı artırmak için gökten size su indirmişti. Rabbin meleklere, "Ben sizinleyim, inananları destekleyin" diye vahyetti. "Ben inkâr edenlerin kalblerine korku salacağım, artık vurun onların boyunları üstüne, vurun her parmağına" dedi. Bu, onların Allah'a ve Peygamberine karşı koymalarındandır. Kim Allah'a ve peygamberine karşı koyarsa, bilsin ki, Allah'ın cezası şiddetlidir. İşte bunu tadın, inkâr edenlere cehennem azabı da vardır". (Enfâl, 8/9-14).

38 "Ey İnananlar! Savaş için ilerlerken, inkâr edenlerle toplu halde karşılaştığınızda onlara arkanızı dönmeyin. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında, o gün arkasını düşmana dönen kimse Allah'dan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer cehennemdir. Ne kötü bir dönüştür!" (Enfâl, 8/15-16).

اَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِيْٓ اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۗ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٤٤﴾[39]

Enfâl sûresinde Müslümanların düşmanlarına nazaran sayıca az olmasının esasında bir sıkıntı oluşturmaması gerektiği, zira niteliğin nicelikten her zaman üstün olacağı ifade edilerek, sebatkâr ve inançlı olanların kendilerinden on kat daha fazla sayıdaki hasımlarını yeneceği ifade edilmiştir:

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِيْنَ عَلَى الْقِتَالِ ۗ اِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ عِشْرُوْنَ صٰبِرُوْنَ يَغْلِبُوْا مِائَتَيْنِ ۚ وَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ مِّائَةٌ يَّغْلِبُوْٓا اَلْفًا مِّنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ ﴿٦٥﴾ اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فِيْكُمْ ضَعْفًا ۗ فَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ مِّائَةٌ صَابِرَةٌ يَّغْلِبُوْا مِائَتَيْنِ ۚ وَاِنْ يَّكُنْ مِّنْكُمْ اَلْفٌ يَّغْلِبُوْٓا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿٦٦﴾[40]

Hicretin ikinci yılında 17 Ramazan (13 Mart 624) Cuma günü gerçekleşen ve Medinelilerle Mekke müşriklerinin ilk kez karşı karşıya geldikleri Bedir Savaşı Müslümanların kesin bir zaferiyle neticelenmiştir. Öyle ki, Müslümanlar çarpışmalar sonucunda verdikleri 14 şehide karşılık Mekkelilerden 70 kişiyi esir edip 70 kişiyi de öldürmüşlerdir. Müşriklerin sağ kalanları ise canlarını savaş meydanından kaçarak kurtarabilmişlerdir.[41]

---

39 "Allah onları uykunda sana az gösteriyordu. Çok göstermiş olsaydı, yılacak ve bu hususta çekişmeye başlayacaktınız, fakat Allah sizi kurtardı; çünkü O, kalblerde olanı bilir. Karşılaştığınızda olacak işi oldurmak için, onları gözlerinize az gösteriyor ve sizi de onların gözünde azaltıyordu. Bütün işler dönüp Allah'a varır". (Enfâl, 8/43-44).

40 "Müminleri savaş için coştur. Sizin sabırlı yirmi kişiniz onlardan ikiyüz kişiyi yener. Sizin yüz kişiniz inkâr edenlerden bin kişiyi yener; çünkü onlar anlayışsız bir güruhtur. Şimdi Allah yükünüzü hafifletti, zira içinizde zaaf bulunduğunu biliyordu. Sizin sabırlı yüz kişiniz onlardan ikiyüz kişiyi yener; sizin bin kişiniz, Allah'ın izniyle, ikibin kişiyi yener. Allah sabredenlerle beraberdir". (Enfâl, 8/65-66).

41 Buhârî, "Meğâzî", 2, 10; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 128-130, 138-144, 145-147, 147-152; Belâzürî, *Ensâb*, I, 296-306.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِيْنَ كَفَرُوا ۙ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ۚ وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿٥٠﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿٥١﴾ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾[42]

Bedir Savaşı sonucu aynı zamanda müslümanlar için ganimet ve esirler hakkında nasıl uygulamada bulunmaları gerektiğini de göstermiştir:

يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ ۭ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوْا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۠ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗٓ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١﴾[43]

وَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهٗ وَلِلرَّسُوْلِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعٰنِ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٤١﴾[44]

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّمَنْ فِيْٓ اَيْدِيْكُمْ مِّنَ الْاَسْرٰٓى ۙ اِنْ يَّعْلَمِ اللّٰهُ فِيْ قُلُوْبِكُمْ خَيْرًا يُّؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّآ اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٧٠﴾ وَاِنْ يُّرِيْدُوْا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٧١﴾[45]

---

42 "Melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "Tadın yakıcı cehennem azabını" (diyerek) o kâfirlerin canlarını alırken onları bir görseydin! İşte bu, ellerinizle yaptığınız yüzündendir, yoksa Allah kullara zulmedici değildir. (Bunların gidişatı) tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişatı gibidir. (Onlar da) Allah'ın âyetlerini inkâr etmişlerdi de Allah onları günahları sebebiyle yakalamıştı. Allah güçlüdür. O'nun cezası şiddetlidir". (Enfâl, 8/50-52).

43 "Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir. O halde siz (gerçek) müminler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Resûlüne itaat edin". (Enfâl, 8/1).

44 "Eğer Allah'a ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resulüne, onun akrabalarına yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir". (Enfâl, 8/41).

45 "Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: Eğer Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alınandan (fidyeden) daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar. Çünkü Allah bağışlayandır, esirgeyendir. Eğer sana hainlik etmek isterlerse (üzülme, çünkü) daha önce Allah'a da hainlik etmişlerdi de Allah onlara karşı sana imkân ve kudret vermişti. Allah bilendir, hikmet sahibidir". (Enfâl, 8/70-71).

Bedir Savaşı Müslümanların ilk büyük zaferi olmasının yanında, Mekke'de zulme uğramış Müslümanların bir anlamda zalimlerden intikam almalarını temin etmiş, ayrıca bu savaşın sonucu Mekke'nin Araplar nazarındaki itibarını sarsmış, adeta Arabistan'da Kureyş'in yenilmezliği efsanesini geçersiz hale getirmiştir. Onların düştükleri hal Kurân'da şu şekilde tasvir edilir:

ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾[46]

Büyük yankı uyandıran zafer karşısında Müslümanların sevinç ve neşesi kuşkusuz çok büyüktü. Hatta onlar, kazanılan zaferde kendilerine pay ayırmaya başladılar. Ancak Kur'ân, müminlere, bu zaferin ancak ve ancak İslâm lehine bu zaferi takdir eden Allah sayesinde elde edildiğini hatırlatmıştır:

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاۤءً حَسَنًا ۚ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾[47]

Bedir Savaşı'nın mühim neticelerinden biri de Müslümanlara karşı her türlü baskı ve şiddeti organize eden, hicretten sonra da Medine üzerine saldırıyı gerçekleştiren Mekke liderlerinin hemen hepsinin öldürülmesiyle Mekke yönetiminin adeta çökmesidir. Bedir Savaşı Mekke müşriklerini hezimete uğratırken, Müslümanlar için muazzam bir başarı kabul edilir. Her şeyden önce onlar bu savaş başarısıyla Mekke'den kaçmadıklarını, Medine'ye hicret ettiklerini göstermişler, artık Mekkelilerin "içlerimizden çıkan ayak takımı" diyerek küçümsedikleri bir topluluk olmadıklarını, bilakis Mekke'ye karşı siyasî ve askerî güç haline geldiklerini ispat etmişlerdir. Bu sonuç, sürekli olarak müşrik eziyetlerinin mağduru olan, taktik gereği pasif direnişi tercih ettikleri için

---

46 "İşte bu, Allah'ın inkârcıların düzenini zayıflatıp yok etmesidir". (Enfâl, 8/18).

47 "(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı. Müminleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir". (Enfâl, 8/17).

müşrikler tarafından sinmiş kabul edilen Müslümanların özgüvenlerini tazelemiş, onlarda var olan düşmanı yenebilecekleri düşüncesini kuvveden fiile geçirmiştir.

2. Uhud Savaşı (H.3/M.625)

Uhud Savaşı Mekke müşriklerinin Medine'deki Müslümanları yok etmek amacıyla Bedir'in ardından gerçekleştirdikleri ikinci büyük saldırı teşebbüsüdür. Savaşın müşrikler için ikinci önemli hedefi ise Bedir'de yaşadıkları hezimetin intikamını almaktır. Bedir hezimetinden ders aldıkları anlaşılan Mekke müşrikleri Müslümanları yok edebilmek için bu defa sadece kendi güçlerini yeterli görmeyip çevre kabilelerden başka müşrik Arapların da desteğini almaya, bu şekilde daha fazla sayıdaki kuvvetle Medine üzerine yürümeye karar verdiler.[48]

Kureyşlilerin Mekke'den harekete geçtiğini haber alan Hz. Peygamber (s.a.s) onlara karşı nasıl bir savaş stratejisi takip edilmesi gerektiği hususunda ashâbıyla bir istişare toplantısı gerçekleştirdi. Kendisi bu defa Medine dışına çıkılmadan şehrin savunulmasını uygun buluyordu. Ancak Hz. Hamza, Sa'd b. Ubâde, Numân b. Mâlik gibi ashâb ileri gelenleri Bedir'de kazanılan savaşın verdiği cesaretle düşmanı şehir dışında karşılamayı teklif ettiler. Allah Rasûlü (s.a.s) yenilgiye uğramalarından endişe duyduğunu bildirmesine rağmen ashâbın çoğunluğunun bu kanaatte olduğunu görünce meydan savaşı yapmaya karar verdi.[49]

Hz. Peygamber (s.a.s) savaş planında en önemli görevi Abdullah b. Cübeyr komutasındaki okçulara vermişti. Savaş hazırlıkları yapıldıktan sonra onların vazifelerini kendilerine son defa hatırlattı: "Bizleri koruyunuz. Zira biz onların arkadan saldırılmasından korkuyoruz. Öyleyse onları yenilgiye uğrattığımızı görseniz dahi, biz onların karargâhlarına girmedikçe burada kalın ve yerinizi terk etmeyin. Hatta öldürüldüğü-

48 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 199-202; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 37.

49 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 209-214; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 38-39; Belâzürî, *Ensâb*, I, 314-315.

müzü görseniz dahi bize yardım etmeyin ve bizi savunmayın. Ya Rabbi! Seni onlara şahit tutuyorum. Onların atlarına ok atınız; çünkü atlar okların üzerine gelmezler".[50]

Uhud'da Müslümanların konuşlandıkları mekân arazi kendilerinden neredeyse dört kat daha kalabalık olan düşmana karşı koymalarına imkân verecek nitelikteydi. Nitekim savaşın ilk safhasında Müslümanların hücumuna maruz kalan düşman askerlerinin geri çekildikleri görüldü. Saldırı neticesinde müşriklerin süvari birliğini adeta yerinden kımıldayamaz hale getiren Müslüman okçular, Rasûlüllah'ın (s.a.s) savaştan önce kendilerine: "Kuşların cesetlerimizi didikleyip parçalamaya başladığını görseniz bile, görev yerlerinizi terk etmeyin!" diyerek sıkı sıkıya yapmış olduğu uyarıyı unutmuşlar[51], savaşın birinci safhasının kendi lehlerine geliştiğini görünce düşmanın tamamen bozguna uğradığı düşüncesiyle mevzilerini terk ederek ganimet peşine düşmüşler, yerlerinde kalmaları konusunda uyaran komutanlarını dinlememişlerdir.[52] Müslüman okçuların vazifelerini ihmal edip yerlerini terk ettiğini gören müşrik ordusu komutanlarından Hâlid b. Velîd ve Amr b. el-Âs Müslümanları arkadan kuşatma altına almaya başladılar. Çarpışmaların başlangıç aşamasındaki ilk bozgun anındaki panikle kaçmaya çalışan müşrik askerler, komutanlarının yeni taktiğini fark edince derhal geriye döndüler. Müslümanlar düşman tarafından çembere alınınca dağılma belirtileri bu defa Medine ordusu arasında görülmeye başladı.[53] Müslümanların yaşadıkları bu duruma Kur'ân'da da işaret edilmiştir:

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهٗٓ اِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِاِذْنِهٖۚ حَتّٰٓى اِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَرٰيكُمْ مَا تُحِبُّونَۜ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَۚ

50 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 224-225.

51 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 219-220, 224-225; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 69-70; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 39-40, 47.

52 Buhârî, "Meğâzî", 17; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 229-230.

53 Makrîzî, *İmtâü'l-Esmâ*, I, 145-146.

ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ۖ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ ۗ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾ إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُونَ عَلَىٰ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ ۗ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾ ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَىٰ طَائِفَةً مِنْكُمْ ۖ وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ ۖ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ ۗ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ ۗ يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ ۖ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَٰهُنَا ۗ قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَىٰ مَضَاجِعِهِمْ ۖ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ ۙ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا ۖ وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾[54]

Çarpışmalar esnasında Hz. Peygamber (s.a.s) vücudunun çeşitli yerlerinden yaralanmış, birkaç dişi kırılmıştı. Bu arada Müslümanların morallerini bozmak için müşrikler Hz. Peygamber'in (s.a.s) öldürüldüğü şayiasını tekrar yaymaya başladılar. Bu yalan haberin bir kısım ashâbın maneviyatını zaafa uğrattığı anlaşılmaktadır. Nitekim;

---

54 "Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vâdini yerine getirmiştir. Nihayet öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve âsi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıkoydu. Ve andolsun sizi bağışladı. Zaten Allah, müminlere karşı çok lütufkârdır. O zaman Peygamber arkanızdan sizi çağırdığı halde siz, durmadan (savaş alanından) uzaklaşıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. (Allah) size keder üstüne keder verdi ki, bundan dolayı gerek elinizden gidene gerekse başınıza gelenlere üzülmeyesiniz. Allah yaptıklarınızdan haberdardır. Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hali bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir gurup da Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, "Bu işten bize ne!" diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, her şeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah'a aittir. Onlar, sana açıklayamadıklarını içlerinde gizliyorlar. "Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir. (Uhud'da) iki ordu karşılaştığı gün, sizi bırakıp gidenleri, sırf işledikleri bazı hatalar yüzünden şeytan (yerlerinden) kaydırmıştı. Yine de Allah onları affetti. Çünkü Allah, çok bağışlayıcıdır, halîmdir". (Âl-i İmrân, 3/152-155).

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ اَفَائِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْـًٔا وَسَيَجْزِى اللّٰهُ الشّٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾[55]

âyeti bu konuda tereddüt geçiren Müslümanlar bulunduğuna işaret eder.

Ancak kısa süre sonra Allah Rasûlü'nün (s.a.s) hayatta oluğu haberi alınınca Müslümanların mücadele azmi yeniden canlandı. Karşılıklı çarpışmalara rağmen kesin bir sonuç alınamadan her iki ordu kendi karargâhına çekildi.[56]

Kur'ân-ı Kerîm savaşın bu safhasını şöyle tasvir eder:

وَاِذْ غَدَوْتَ مِنْ اَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾ اِذْ هَمَّتْ طَّآئِفَتَانِ مِنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَا وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَاَنْتُمْ اَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾ اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ اَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلٰٓى اِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَاْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهٖ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ ﴿١٢٧﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَىْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾[57]

---

55 "Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim gerisin geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır". (Âl-i İmrân, 3/144).

56 Buhârî, "Cihâd ve's-*Siyer*", 164, "Meğâzî", 17-25; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 229-296; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 84-92; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 40-42, 44-48; Belâzürî, *Ensâb*, I, 318-321.

57 "Hani sen müminleri (Uhud'da) savaş mevzilerine yerleştirmek için, sabah erken ailenden (evinden) ayrılmıştın. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Hani sizden iki takım (paniğe kapılarak) çözülmeye yüz tutmuştu. Hâlbuki Allah onların yardımcısı idi. Müminler,

İki ordu arasındaki savaşın karşılıklı geri çekilmeyle neticelenmesi üzerine Kureyş müşriklerinin komutanı Ebû Süfyân, yüksek bir yere çıkıp sırasıyla Hz. Peygamber (s.a.s), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in adını anmak suretiyle Bedir'in intikamını aldıkları ilân etti. Ebû Süfyân, ardından savaşın hiçbir taraf için kesin bir üstünlükle neticelenmediğini, bu sebeple gelecek yıl Bedir'de Medinelileri yeniden savaşa beklediklerini söyledi. Allah Rasûlü'nün (s.a.s) onayını alan Hz. Ömer Müslümanların da kararlaştırılan yerde hazır olacaklarını duyurdu.[58]

Müslümanlardan pek çok kişiyi şehit etmekle intikamlarının alındığın düşünen müşrikler, bununla iktifa etmeyip öldürülmüş bulunan Müslümanların cesetleri üzerinde de kinlerini tatmin etmeye kalkışmışlar, bunun için savaş meydanındaki Müslüman cesetleri parçalamışlar, kulak ve burunlarını kesmişlerdir.[59] Şehitlerin cesetlerine yapılan uygulama Müslümanları son derece rahatsız etmiş, onlar da misilleme olarak müşrik ölülerine benzer muamele yapmaya niyetlenmişlerdir.[60] Ancak bu konuda nâzil olan;

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ ۖ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾[61]

---

yalnız Allah'a tevekkül etsinler. Andolsun, siz son derece güçsüz iken Allah size Bedir'de yardım etmişti. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız. Hani sen müminlere, "Rabbinizin, indirilmiş üç bin melek ile yardım etmesi size yetmez mi?" diyordun. Evet, sabrettiğiniz ve Allah'a karşı gelmekten sakındığınız takdirde; onlar ansızın üzerinize gelseler bile Rabbiniz nişanlı beş bin melekle size yardım eder. Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bununla yatışsın diye yaptı. Yardım ve zafer ancak mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah katındadır. Bir de Allah bunu, inkâr edenlerden bir kısmını helak etsin veya perişan etsin de umutsuz olarak dönüp gitsinler diye yaptı. Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya tövbelerini kabul edip onları affeder, ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder". (Âl-i İmrân, 3/121-128).

58 Vakıdî, *Meğâzî*, I, 296-298; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 99-100; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 47.

59 İbn İshâk, *Sîre*, s. 321; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 274, 332.

60 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, XVII, 322-325.

61 "Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyla mukabele edin. Sabrederseniz and olsun ki bu, sabredenler için daha iyidir". (Nahl, 16/126). Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, II, 244.

âyeti ile Hz. Peygamber'in (s.a.s) aynı yolla intikam almayı yasaklaması onları teşebbüslerinden vazgeçmiştir.[62]

Uhud Savaşı'nda Müslümanların hiç beklemedikleri bir netice ile karşılaşmış oldukları açıktır. Esasında bu sonuç onların güçsüzlükleri veya düşmanlarının kuvvetinden değil, bizzat kendi ihmallerinden kaynaklanmıştır. Yaşanan bozgun Müslümanların kendi yaptıklarının bir karşılığı olmakla birlikte, aynı zamanda ilahi bir ikazdı da. Zira Müslümanların önemli bir kısmı aslî vazifelerini ihmal edip dünya malı peşine düşmüşler, onlar aynı zamanda Allah Rasûlü'nün (s.a.s) emrine itaatsizlik etmişler, sonuçta bunun bedeli olarak bozguna uğramışlardır[63]:

أَوَلَمَّآ أَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّىٰ هَٰذَا ۖ قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنفُسِكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾[64]

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥٓ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَٰزَعْتُمْ فِى ٱلْأَمْرِ وَعَصَيْتُم مِّنۢ بَعْدِ مَآ أَرَىٰكُم مَّا تُحِبُّونَ ۚ مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنْيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلْءَاخِرَةَ ۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ۖ وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ ۗ وَٱللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾ إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُۥنَ عَلَىٰٓ أَحَدٍ وَٱلرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِىٓ أُخْرَىٰكُمْ فَأَثَٰبَكُمْ غَمًّۢا بِغَمٍّ لِّكَيْلَا تَحْزَنُوا۟ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَآ أَصَابَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾[65]

---

62 İbn İshâk, *Sîre*, s. 314-315; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 297; Makrîzî, *İmtâü'l-Esmâ*, I, 168.

63 Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, I, 197; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VII, 282-283.

64 "(Bedir de) iki katını (düşmanınızın) başına getirdiğiniz bir musibet, (Uhud'da) kendi başınıza geldiği için mi "Bu nasıl oluyor!" dediniz? De ki: O, kendi kusurunuzdandır. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter". (Âl-i İmrân 3/165).

65 "And olsun ki, Allah, size verdiği sözde durdu. Onun izniyle kâfirleri kırıp biçiyordunuz, ama Allah size arzuladığınız zaferi gösterdikten sonra gevşeyip bu hususta çekiştiniz ve isyan ettiniz; sizden kimi dünyayı, kimi ahireti istiyordu; derken denemek için Allah sizi geri çevirip bozguna uğrattı. And olsun ki O, sizi bağışladı. Allah'ın inananlara nimeti boldur. Peygamber arkanızdan sizi çağırırken, kimseye bakmadan kaçıyordunuz; kaybettiğinize ve başınıza gelene üzülmeyesiniz diye, Allah sizi kederden kedere uğrattı. Allah, işlediklerinizden haberdardır". (Âl-i İmrân 3/152-153).

Mekke müşrikleri bu savaşta pek çok müslümanı öldürmek suretiyle Bedir'le ilgili intikam hislerini bir derecede tatmin etmekle beraber, asıl hedefleri olan Müslümanları tamamen ortadan kaldırmak ve Medine'yi işgal etmek gayelerini bu defada da gerçekleştirememişlerdir. Uhud'da yaşattıkları insan kaybıyla Bedir'in intikamını bir nebze almışlar, ancak Müslümanları stratejik olarak yıpratamamışlar, aynı şekilde Hz. Peygamber'in (s.a.s) Bedir'de Araplar nazarında kazandığı nüfuzu etkisiz hale getirilememiştir. Kur'ân'da da Uhud Savaşı'nın kesinleşmeyen sonucuna işaret edilmektedir:

إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾[66]

Hz. Peygamber (s.a.s) Uhud'un ardından Mekkelilerin Müslümanlar üzerine yeni bir baskın düzenleyeceklerine dair bir haber alınca hemen savaşın ertesi günü Kureyş ordusunu takip etmek için Medine'ye 8 mil mesafedeki Hamrâü'l-Esed'e kadar gitti.

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾[67]

---

66 "Eğer siz (Uhud'da) bir yara almışsanız, (size düşman olan) o topluluk da (Bedir'de) benzeri bir yara almıştı. Böylece biz, Allah'ın gerçek müminleri ortaya çıkarması ve içinizden şahitler edinmesi için bu günleri bazen lehe, bazen de aleyhe döndürüp duruyoruz. Allah, zulmedenleri sevmez. Bir de (böylece) Allah, iman edenleri günahlardan temize çıkarmak, kâfirleri de helâk etmek ister". (Âl-i İmrân, 3/140-141).

67 "Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinden iyilik yapanlar ve takvâ sahibi olanlar için pek büyük bir mükâfat vardır. Bir kısım insanlar, müminlere: "Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!" dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve "Allah bize yeter. O ne güzel vekîldir!" dediler. Bunun üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah'ın nimet ve keremiyle geri geldiler. Böylece Allah'ın rızasına uymuş oldular. Allah büyük kerem sahibidir". (Âl-i İmrân, 3/172-174).

Allah Rasûlü (s.a.s) burada beş gün kalıp müşriklerin gelmelerini bekledikten sonra 17 Şevval (2 Nisan 625) günü Medine'ye döndü.[68] Görüldüğü gibi Uhud Savaşı'nda Müslümanlar çok kayıp vermeleri sebebiyle büyük üzüntü yaşamışlarsa da Hamrâü'l-Esed gazvesi neticesinde müşriklere karşı psikolojik üstünlük kazanmışlardır. Bu üstünlüğü perçinleyen ve resmileştiren asıl gelişme ise Bedru'l-Mev'id Gazvesi'dir.[69]

Uhud Savaşı'nın ardından müşrik ordusu komutanı Ebû Süfyân b. Harb, Müslümanlara meydan okuyarak onları bir sonraki yılda Bedir'de yeniden karşılaşmaya davet etmiş, Müslümanlar da bu meydan okumaya cevap vermişlerdi.[70] Müslümanlar, Uhud Savaşı sonucunda söz verdikleri gibi Bedir'e ulaştılar. (1 Zilkâde/4 Nisan 626). Allah Rasûlü (s.a.s) sekiz gün burada düşmanlarını bekledikten sonra Medine'ye geri döndü.[71] Ebû Süfyân Medine'ye sefer için hazırlıklar tamamlandıktan sonra yaklaşık 2000 kişilik bir toplulukla yola çıktı. Mekke-Medine yolu üzerindeki Mecenne'ye kadar ulaşınca yanındakilere ancak bol ve bereketli bir yılda oraya gitmenin uygun olacağını, ancak kuraklık yaşadıklarını ifade ederek buradan geri döneceklerini söyledi. Bu şekilde Kureyşliler Mekke'den yola çıkmışlar, ancak vaad ettikleri yere ulaşmadan kıtlık bahanesiyle geri dönmüş oldular.[72]

Bedru'l-Mev'id gazvesiyle birlikte esasında Uhud Savaşı'nın gerçek sonucu ortaya çıkmış oldu. Bu hadise neticesinde Müslümanlar, Mekke müşriklerine karşı verdikleri mücadelede büyük bir psikolojik üstünlük elde etmek suretiyle onların Medine üzerine saldırı düzenleme düşüncelerini tamamen terk etmelerini sağladılar. Müslümanlara karşı son olarak gerçekleştirilecek olan Hendek Savaşı ise Mekke müşrikleri-

---

68 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 384-389; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 107-110.

69 Sarıçam, İbrahim, "Hamrâülesed Gazvesi", *DİA*, XV, 498.

70 Buhârî, "Meğâzî", 17; İbn İshâk, *Sîre*, s. 313; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 297

71 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 384-389; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 220; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 59-60.

72 İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 110.

nin değil, başta Yahûdîler olmak üzere Müslümanlar aleyhindeki bütün düşmanların ortak hareketi olarak gerçekleşecektir.[73]

3. Hendek Savaşı (H.5/627)

Hendek Savaşı'nın tertibinde Yahûdîlerin rolü gerçekten büyüktür. Yahûdîler ile Mekke müşriklerinin organizesiyle bu şekilde Müslümanlara karşı ilk kez Kureyşliler, Müşrik Araplar ve Yahûdîler olmak üzere üçlü bir ittifak gerçekleşmiş oldu. Başka bir ifadeyle Kureyşli müşrik Araplar, Yahûdîlerin de destekleriyle Arap Yarımadası'nın bütün güçlerini Müslümanlara karşı birleştirmişlerdir. Bundan dolayı Hendek Savaşı Ahzâb (Gruplar) Savaşı olarak da anılmıştır. Toplam 10-12 bin kişiye ulaşan ordunun başkomutanı Uhud'da olduğu gibi Kureyş reisi Ebû Süfyân'dı.[74]

Ahzâb topluluğunun çok büyük orduyla Medine'ye doğru hareket edecekleri haberini alan Allah Rasûlü (s.a.s), düşmana karşı geliştirilecek savaş stratejisi hakkında düşüncelerini almak üzere ashâbını bir araya topladı. Yapılan istişarelerden sonra Selmân-ı Fârisî'nin teklifiyle hendek kazılması suretiyle şehrin savunulmasına karar verildi.[75]

Yapılan savunma hazırlığına rağmen Müslümanlar düşman saldırısı konusunda yine de büyük bir endişe içindeydiler. Savaş öncesinde Müslümanların hissettikleri halet-i ruhiyeyi Kur'ân-ı Kerîm şu şekilde tasvir eder:

إِذْ جَاءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾[76]

---

73 Fayda, Mustafa, "Bedrü'l-Mev'id", *DİA*, V, 335.

74 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 443-444; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 224-226, 230; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 65-66.

75 Buhârî, "Meğâzî", 29.

76 "Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi; gözler de dönmüştü, yürekler ağızlara gelmişti; Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz. İşte orada, inananlar denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı". (Ahzâb, 33/10-11).

Âyette zikredilen yukarıdan gelen topluluklar şehirde son kalan Yahûdî kabilesi Benî Kurayza idi. Aşağıdan gelenler ise Kureyş, Gatafân, Benî Süleym ve Benî Esed başta olmak üzere bütün bir saldırı ordusuydu.

Müttefik kuvvetler Medine'ye geldiklerinde karşılarında aşılmaz hendekleri görünce büyük bir şaşkınlık yaşadılar. Kur'ân onları karşılayan müminleri halini şöyle tasvir eder:

وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ الْاَحْزَابَ ۙ قَالُوا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهٗ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُولُهٗ ۫ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّا اِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ ۚ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهٗ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ الصّٰدِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ اِنْ شَاۤءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٤﴾[77]

Hendek Savaşı'nın başlangıç aşamasında herhangi bir ciddi çarpışma meydana gelmedi. Ancak şartlar ve zaman Müslümanların lehine işliyordu. Çünkü günler geçtikçe müşriklerin erzağı azalıyor, sabırları tükeniyor, sonuçta şehri ele geçirme ümitleri kayboluyordu. Kuşatma esnasında Müslümanlar için de tehlike yok değildi. Her şeyden önce içlerinde bulunan münafıklar ile Yahûdîler Medine'yi zaafa düşürmek için şehirde bulunan münafıklarla Müslümanların direniş kuvvetlerini kırmaya çalışmışlardır. Kur'ân'da onların komploları şu şekilde deşifre edilmiştir:

---

77 "Müminler ise, düşman birliklerini gördüklerinde: İşte Allah ve Resûlü'nün bize vâdettiği! Allah ve Resûlü doğru söylemiştir, dediler. Bu (orduların gelişi), onların ancak imanlarını ve Allah'a bağlılıklarını arttırdı. Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir. Çünkü Allah sadâkat gösterenleri sadâkatları sebebiyle mükâfatlandıracak, münafıklara -dilerse- azap edecek yahut da (tevbe ederlerse) tevbelerini kabul edecektir. Şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir". (Ahzâb, 33/22-24).

وَاِذْ قَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ يٰٓاَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوْا ۚ وَيَسْتَاْذِنُ فَرِيْقٌ مِّنْهُمُ
النَّبِيَّ يَقُوْلُوْنَ اِنَّ بُيُوْتَنَا عَوْرَةٌ ۛ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ۛ اِنْ يُّرِيْدُوْنَ اِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾ وَلَوْ دُخِلَتْ
عَلَيْهِمْ مِّنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَاٰتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوْا بِهَآ اِلَّا يَسِيْرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ
كَانُوْا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّوْنَ الْاَدْبَارَ ۭ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُلًا ﴿١٥﴾ قُلْ لَّنْ
يَّنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَّا تُمَتَّعُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٦﴾ قُلْ
مَنْ ذَا الَّذِيْ يَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوْۗءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ۭ وَلَا يَجِدُوْنَ
لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِيْنَ مِنْكُمْ وَالْقَاۗىِٕلِيْنَ
لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا ۚ وَلَا يَاْتُوْنَ الْبَاْسَ اِلَّا قَلِيْلًا ۝ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۚ فَاِذَا جَاۗءَ
الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ تَدُوْرُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِيْ يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۚ فَاِذَا
ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوْكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَمْ يُؤْمِنُوْا فَاَحْبَطَ
اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَي اللّٰهِ يَسِيْرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُوْنَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوْا ۚ وَاِنْ
يَّاْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوْا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُوْنَ فِي الْاَعْرَابِ يَسْـَٔلُوْنَ عَنْ اَنْۢبَاۗىِٕكُمْ ۭ وَلَوْ كَانُوْا
فِيْكُمْ مَّا قَاتَلُوْٓا اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٢٠﴾[78]

78 "Hani onlardan bir grup, "Ey Yesrib (Medine) halkı! Sizin burada durmak imkânınız yok. Haydi geri dönün" demişti. Onlardan bir başka grup da "Evlerimiz açık (korumasız)" diyerek Peygamberden izin istiyorlardı. Oysa evleri açık (korumasız) değildi. Onlar sadece kaçmak istiyorlardı. Eğer Medine'nin her tarafından üzerlerine gelinse ve orada karışıklık çıkarmaları istenseydi, onu mutlaka yaparlardı; o konuda fazla gecikmezlerdi. Andolsun ki, onlar, daha önce geri dönüp kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen söz ise sorumluluğu gerektirir. De ki: "Eğer siz ölümden ya da öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak size asla fayda vermeyecektir. O takdirde bile (hayatın zevklerinden) pek az yararlandırılırsınız. De ki: "Eğer Allah size bir kötülük dilese, sizi Allah'tan koruyacak kimdir? Yahut size bir rahmet dilese buna engel olacak kimdir?" Onlar kendilerine Allah'tan başka hiçbir dost ve hiçbir yardımcı bulamazlar. Şüphesiz Allah içinizden, savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine, "Bize gelin" diyenleri biliyor. Size katkıda cimri davranarak savaşa pek az gelirler. Korku geldiğinde ise, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş kimse gibi gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün. Korku gidince de ganimete karşı aşırı düşkünlük göstererek sizi keskin dillerle incitirler. İşte onlar iman etmediler. Allah da onların amellerini boşa çıkardı. Bu Allah'a kolaydır. Düşman birliklerinin gitmediğini sanıyorlar. Düşman birlikleri (bir daha) gelecek olsa, isterler ki, (çölde) bedevilerin arasında bulunsunlar da size dair haberleri (gidip gelenlerden) sorsunlar. İçinizde bulunsalardı da pek az savaşırlardı". (Ahzâb, 33/13-20).

Hendek muhasarası esnasında Hz. Peygamber'in (s.a.s) aldığı yerinde tedbirler neticesinde Mekke müşriklerinin Medine'yi ele geçirme ihtimali tamamen ortadan kalkmış oldu. Ayrıca havalar iyice soğumuş, Medine'nin şiddetli soğuğu Mekkelilerin direncini kırmıştı. Mekkeliler adına bütün bu olumsuz gelişmelere ilave olarak Hendek Savaşı'nın sonuna doğru meydana gelen şiddetli çöl fırtınası müşrik ordusunda ümitlerin tamamen tükenmesine sebep oldu. Öyle ki rüzgârın etkisiyle çadırlar yıkıldı, yemek kazanları devrildi, yük taşımak ve savaşta kullanılmak için getirilen hayvanlar etrafa dağıldı.[79] Ahzâb sûresi de müşriklerin düştüğü hali şu şekilde tasvir eder:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَآءَتْكُمْ جُنُودٌ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ اللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۚ ﴿٩﴾[80]

Aynı sûrede geçen,

وَرَدَّ اللهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۚ وَكَانَ اللهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ۚ ﴿٢٥﴾[81]

âyetinde de belirtildiği gibi, Mekke müşrikleri bu üçüncü teşebbüslerinde de yine istedikleri sonucu alamadan geri döndüler.[82]

Hicretin 5. yılı Zilkâde ayında (Nisan 627) gerçekleşen Hendek Savaşı, sonuçları itibariyle hem Medineli Müslümanlar, hem de Mekke müşrikleri için Hicretle başlayan mücadelede yeni bir dönüm noktası olmuştur. Herhangi bir kayıp vermeden müttefik ordusunu Medine'den uzaklaştırmış olmaları sebebiyle bu sonuç Müslümanlar için büyük bir zafer sayılmalıdır.

---

79 İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 243-244.

80 "Ey inananlar! Allah'ın size olan nimetini anın; üzerinize ordular gelmişti. Biz de onların üzerine rüzgâr ve göremediğiniz ordular göndermiştik. Allah, yaptıklarınızı görüyordu". (Ahzâb, 33/9).

81 "Allah inkâr edenleri, kinleriyle geri çevirdi, bir hayra ulaşamadılar; savaşta, inananlara Allah'ın yardımı yetti. Allah kuvvetli olandır, güçlü olandır". (Ahzâb, 33/25).

82 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 488-490; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 243-244; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 69, 71-74.

4. Hudeybiye Seferi ve Musâlahası (H.6/M.628)

Müslümanlar Hendek Savaşı'ndan sonra Benî Kurayza'yı etkisiz hale getirerek Medine'nin iç güvenliğini sağlamışlar, bunun ardından Mustalikoğulları Gazvesi'yle Medine'ye saldırmak isteyen müşrik Arapları kendilerine itaat eder hale getirmişlerdi. Müslümanlar lehine gerçekleşen bu ortamdan istifade etmek isteyen Hz. Peygamber (s.a.s), umre niyetiyle silahsız bir şekilde yaklaşık 1600 kişiye ulaşan ashâbıyla birlikte hicretin 6. Yılı Zilkâde ayında (Mart 628) tarihinde Medine'den Mekke'ye doğru harekete geçti.[83] Allah Rasûlü (s.a.s) Medine dışında yaşayan bedevîlerden bir kısmını da Kâbe'yi ziyaret amacıyla gerçekleştirilen mekzûr faaliyete davet etmişti. Fakat onların çoğu Müslümanlar ile Mekkeliler arasında çatışma çıkacağından, Müslümanların böylesine riskli bir seferde hüsrana uğrayacaklarını zannettikleri için bir kısım mazeretler ileri sürerek davete katılmamışlar, Hz. Peygamber (s.a.s) ile beraber olmaktan kaçınmışlardır.[84] Onların düşüncelerini Kur'ân-ı Kerîm de ortaya koyar:

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ يَقُولُونَ
بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۚ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا
أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا ۚ بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ
الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ
وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾
وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿١٤﴾ سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ ۚ
يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ ۚ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ ۚ فَسَيَقُولُونَ بَلْ
تَحْسُدُونَنَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾ قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ

83 Buhârî, "Meğâzî", 35; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 572-579; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 321-323; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 95.

84 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 572; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 321-322.

اِلٰى قَوْمٍ اُولِى بَاْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ اَوْ يُسْلِمُونَ ۚ فَاِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا ۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٦﴾[85]

Allah Rasûlü (s.a.s) bütün Müslümanlardan sefere katılması istemiş, ancak inen âyetle meşru mazeretleri olanların bu sorumluluktan istisna tutuldukları açıklamıştır:

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ۗ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٧﴾[86]

Sefer için bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra Medine'den yola çıkan kafile yeni katılanlarla birlikte Mekke'ye yaklaşık 12 km uzaklıkta bulunan Hudeybiye mevkiine ulaştı. Müslümanlar burada iken onlarla Mekkeliler arasında elçiler gidip gelmeye başladı. Hz. Peygamber (s.a.s) hem gönderdiği, hem de kendisine gelen elçilere ısrarla savaş niyetlerinin olmadığını, sadece Kâbe'yi ziyaret etmek istediklerini iletiyor, buna

---

85 "Bedevîlerin savaştan geri kalmış olanları, sana: "Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile" diyecekler. Dilleriyle, gönüllerinde bulunmayanı söylerler; de ki: "Allah size bir zarar gelmesini dilerse yahut bir fayda elde etmenizi dilerse, O'na karşı kimin gücü bir şeye yeter? Kaldı ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır." Aslında siz, Peygamberin ve inananların, ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu, gönüllerinize güzel görünmüştü de kötü sanıda bulunmuştunuz. Hayırsız bir topluluk oldunuz. Allah'a ve Peygamberine kim inanmamışsa bilsin ki, şüphesiz Biz, inkârcılar için çılgın alevli cehennemi hazırlamışızdır. Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. O, dilediğini bağışlar, dilediğine azabeder. Allah bağışlayandır, merhamet edendir. Savaştan geri kalmış olanlar, siz ganimetleri almaya giderken: "Bırakın, biz de sizinle gelelim" diyeceklerdir. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: "Bize uymayacaksınız; Allah sizin için önceden böyle buyurmuştur." Size: "Hayır, bizi çekemiyorsunuz" diyecekler. Aksine, kendileri ancak pek az söz anlayan kimselerdir. Bedevîlerden geri kalmış olanlara de ki: "güçlü kuvvetli bir millete karşı, onlar müslüman olana kadar savaşmaya çağrılacaksanız; eğer itaat ederseniz Allah size güzel ecir verir, ama daha önce döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi can yakan bir azaba uğratır". (Fetih, 48/11-16). Bk. Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, III, 248-250.

86 "Âmâ (gözleri görmeyen) kimse savaşa gelmezse ona bir sorumluluk yoktur; topala ve hastaya da sorumluluk yoktur. Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse, Allah onu, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim yüz çevirirse, onu can yakıcı azaba uğratır". (Fetih, 48/17).

karşılık Kureyşliler Müslümanların Mekke'ye girmelerine hiçbir şekilde müsaade etmeyeceklerini tekrarlıyorlardı.[87] Görüşmelerin kilitlenmesi üzerine bu defa Hz. Peygamber (s.a.s) geliş niyetlerini iletmek üzere Hz Osman'ı Kureyşlilere göndermeye karar verdi. Hz. Osman'ın görüştüğü Kureyşliler Medine'den gelenlerin şehre girmelerine kesinlikle izin vermeyeceklerini, ancak kendisi isterse Kâbe'yi tavaf edebileceğini bildirdiler. Ancak Allah Rasûlü'nden (s.a.s) önce Kâbe'yi tek başına tavaf etmeyeceğini söylediğinde onu hapsettiler. Hz. Osman'ın dönmesi birkaç gün gecikince onun öldürülmüş olduğundan endişelenen Hz. Peygamber (s.a.s) müşriklerle savaşmadan oradan ayrılmayacaklarına dair ashâbıyla sözleşti. Bu ahitleşme, altında biat yapılan ağaca nisbetle Rıdvan Biatı olarak anılmıştır.[88] Kur'ân-ı Kerîm'de bu biata şöyle bir atıf vardır:

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ ۚ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾[89]

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾ وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾[90]

87 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 593-600; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 325-329; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 96.

88 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 600-603; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 329-330.

89 "Şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler (biat edenler), Allah'a baş eğip el vermiş sayılırlar. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir. Verdiği bu sözden dönen, ancak kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük ecir verecektir". (Fetih, 48/10).

90 "Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken, and olsun ki hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetler bahşetmiştir. Allah, güçlü olandır, Hakîm olandır. Allah size, ele geçireceğiniz bol bol ganimetler vadetmiştir. İnananlar için bir belge olması, sizi doğru yola eriştirmesi için bunları size hemen vermiş ve insanların size uzanan ellerini önlemiştir. Bundan başka, sizin gücünüzün yetmediği fakat Allah'ın sizin için sakladığı ganimetler de vardır. Allah her şeye kâdir olandır". (Fetih, 48/18-21).

Hudeybiye'de Müslümanların savaş için sözleştiklerini haber alan Mekkeliler durumun ciddiyetini fark ederek Hz. Osman'ı serbest bıraktıkları gibi Allah Rasûlü (s.a.s) ile görüşmeler yapmak üzere Süheyl b. Amr başkanlığında bir heyet gönderdiler. Kureyş elçisi Müslümanların bulunduğu yere ulaşınca, onlara muhtemel bir anlaşmanın temel şartlarını açıkladı. Buna göre Müslümanlar bu yıl kesinlikle Mekke'ye girmeyecekler, ancak gelecek yıl gelip üç gün içinde umrelerini yapıp geri dönecekler, bu esnada kesinlikle Mekkeliler ile bir araya gelmeleri de mümkün olmayacaktı.[91]

Allah Rasûlü'nün (s.a.s) Kureyş müşrikleriyle yapmış olduğu Hudeybiye Antlaşması'nın başlangıçta sefere katılan Müslümanların büyük çoğunluğu tarafından bir nevi mağlubiyet olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca anlaşmada geçen Mekkelilerden bir fırsatını bulup kaçmayı başaran Müslümanların Medine'ye hiçbir şekilde kabul edilmeyecekleri hükmü onların rahatsızlığını daha da artırmıştı. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Müslümanların tek tesellisi Mekkelilerle bir barış anlaşması yapmak oldu. Karışık duygular yaşayan Müslümanlar dönüş yolunda nâzil olan âyetlerin müjdesi ile ferahladılar:[92]

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿١﴾ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ
نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾ هُوَ
الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلَّهِ جُنُودُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ
ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ
وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

91 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 605.

92 Buhârî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 48; Vâkıdî, *Meğâzî*, II,617-624; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 334; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 104-105.

وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ ۚ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصِيلًا ﴿٩﴾[93]

Fetih sûresinde Hudeybiye Barışı'yla Müslümanların bir mağlubiyet değil, aksine büyük bir zafer kazandıkları açıkça ifade edilmiştir:

وَهُوَ الَّذِى كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْىَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهٗ ۚ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَآءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَـَٔوْهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِى رَحْمَتِهٖ مَنْ يَشَآءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٢٥﴾ اِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهٗ عَلٰى رَسُولِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَا ۚ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾[94]

---

93 "Doğrusu Biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır. Allah böylece, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, sana olan nimetini tamamlar, seni doğru yola eriştirir. Böylece sana, kimsenin güç yetiremeyeceği bir şekilde yardım eder. İnananların, imanlarını kat kat artırmaları için kalblerine güven indiren O'dur. Göklerdeki ve yerdeki ordular Allah'ındır. Allah bilendir, Hakîm olandır. İnanan erkek ve kadınları, içinde temelli kalacakları, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar, onların kötülüklerini örter. Allah katında büyük kurtuluş işte budur. İnananlara yardım etmez diye Allah'a kötü zanda bulunan ikiyüzlü erkek ve kadınlara, puta tapan erek ve kadınlara Allah azab etsin; kötü sanıları kendi baslarına gelsin! Allah onlara gazab etmiş, onları lanetlemiş ve cehennemi kendilerine hazırlamıştır. Ne kötü dönüş yeridir! Göklerdeki ve yerdeki ordular Allah'ındır. Allah güçlü olandır. Hakîm olandır. Doğrusu seni şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Ey insanlar, siz de Allah'a ve Peygamberine inanasınız, ona yardım edesiniz, O'na saygı gösteresiniz ve O'nu sabah akşam tesbih edesiniz". (Fetih, 48/1-9).

94 "Sizi onlara üstün kıldıktan sonra, Mekke bölgesinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan geri tutan, savaşı önleyen O'dur. Allah yaptıklarınızı görendir. Onlar inkâr edenlerdir, sizi Mescid-i Harâm'ı ziyaretten ve bağlı kurbanları yerlerine gitmekten alıkoyanlardır. Eğer, oradaki henüz tanımadığınız inanmış erkeklerle inanmış kadınları bilmeyerek ezmek suretiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı Allah savaşı önlemezdi. Allah dilediklerine rahmet etmek için böyle yapmıştır. Eğer inananlarla inkârcılar birbirinden ayrılmış olsalardı, inkâr edenleri can yakıcı bir azaba uğratırdık. İnkâr edenler, gönüllerindeki cahiliyye çağının asabiyet ateşini ateşlendirdiklerinde, Allah, Peygamberine ve inananlara huzur indirdi; onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Onlar, bu söze layık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilmektedir". (Fetih, 48/24-26).

Hudeybiye'de Müslümanlar aleyhine görülen bu maddeye göre bir müddet daha onları rahatsız etmeyi sürdürdü. Çünkü Medineliler kendilerine gelen Mekkeli din kardeşlerini şehre almamak ve müşriklerin insafına terk etmek zorunda kalıyorlardı. Buna karşılık Müslüman olup da Mekke'den Medine'ye gelen hanım sahâbîler geri gönderilmeyip kocalarına mehirleri geri ödenmek suretiyle Medine'de tutulmuşlardır. Esasında Müslüman kadınların geri verilip verilmeyeceği hususu anlaşma sonucunda iki taraf arasında ihtilâf sebebi olmuştu. Mekke müşrikleri anlaşma gereği onların da geri gönderilmelerini istemişlerdir. Rasûlüllah'ın (s.a.s) bu hususdaki görüşü ise, anlaşmada kadınların bu şartlara dâhil olmadığı şeklindeydi.[95] Bunun üzerine nâzil olan Mümtenihe sûresi 10. âyetinin hükmüne dayanılarak Müslüman kadınların geri gönderilme talepleri geri çevrilmiştir:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا جَآءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِهِنَّ فَاِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ اِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَاٰتُوهُمْ مَا اَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا مَا اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا مَا اَنْفَقُوا ذٰلِكُمْ حُكْمُ اللّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾[96]

Hicretin 7. yılı Zilkâde ayının ilk gününde Rasûl-i Ekrem (s.a.s) Hudeybiye Antlaşması gereği umre yapmaları (umrelerini kaza etmeleri) ve Hudeybiye'ye katılan hiç kimsenin bu vazifeden geri kalmaması

---

95 Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, III, 351-352; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, XXII, 328-335.

96 "Ey inananlar! İnanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mümin kadınlar olduklarını öğrenirseniz, inkârcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkârcılara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. İnkârcıların bu kadınlara verdikleri mehirleri iade edin: Bu kadınların mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman, onlarla evlenmenizde bir engel yoktur. İnkârcı kadınları nikâhınızda tutmayın; onlara verdiğiniz mehri isteyin; inkârcı erkekler de hicret eden mümin kadınlara verdikleri mehirleri istesinler. Allah'ın hükmü budur; aranızda O hükmeder. Allah bilendir, Hakîm'dir". (Mümtehine, 60/10). Ayrıca bk. Makrîzî, *İmtâü'l-Esmâ*, I, 302-303.

konusunda ashâbına çağrıda bulundu. Bu tarih Allah Rasûlü'nün (s.a.s) Hayber'den Medine'ye gelmesinden dört ay sonrasına tekabül eder. Hayber'de şehit olan ya da vefat edenler dışında Hudeybiye'ye katılanlardan hiç kimse bu seferden geri kalmadı. Diğer taraftan, Hudeybiye ehlinin dışında, umreci olarak Hudeybiye Antlaşması'na katılmayan bazı Müslümanlar da Rasûlüllah'ın (s.a.s) izniyle kafileye dâhil oldular. Yaklaşık ikibin müslümanın iştirak ettiği bu ziyaret kaynaklarda Umretü'l-Kazâ olarak zikredilmiştir.[97]

5. Mekke'nin Fethi (H.8/M.630)

Hudeybiye Anlaşması'na göre Benî Huzâa kabilesi Müslümanlar, Benî Bekir ise Mekke Müşrikleri tarafında kalarak barış yapmışlardır. Nitekim Hudeybiye Antaşması sayesinde geçmişlerinde husumet ilişkisi bulunan taraflar arasında kısa süreli de olsa bir çatışmasız dönem yaşandı. Ancak Hudeybiye'den yaklaşık iki yıl sonra Bekiroğulları'nın Benî Nüfâse kolu anlaşmaya göre Müslümanların müttefiki olan Huzâa'ya Mekke yakınlarında Vetîr adı verilen su kıyısında ani bir baskın düzenledi. Saldırıya maruz kalan Huzâalılar kaçarak Hareme sığınmışlarsa da onları takip eden Benî Bekir mensupları haremin kurallarını çiğnemek suretiyle onlardan kabile reislerinden Ka'b b. Amr da dâhil olmak üzere yaklaşık yirmi kişiyi katlettiler. Saldırı esnasında Kureyşliler de Benî Bekir'e yardımcı olmuşlardır.[98]

Huzâalıların Benî Bekir kabilesinin kendilerine saldırdığını haber vermeleri üzerine Allah Rasûlü (s.a.s) Mekke'ye derhal bir haberci göndererek onlardan ya Huzâa'dan öldürülen kişilerin diyetlerini ödemeleri ya da Bekiroğulları'yla olan ittifaklarını bozmalarını, aksi takdirde aralarındaki anlaşmanın hükümsüz sayılacağını bildirdi. Mekkeliler Hz. Peygamber'in (s.a.s) elçisine olumsuz cevap verdiler.[99]

---

97 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 624-633; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 338; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 120-121.

98 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 783-784; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 31-32; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 134.

99 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 786-787.

Allah Rasûlü (s.a.s) sefer hazırlıklarını tamamladıktan sonra Hicrî 8. yılın 10 Ramazan'ında (1 Ocak Miladî 630) Medine'den harekete geçti.[100] Müslüman askerler günümüzde Mekke'ye 16 km. mesafede bulunan Merrüzzahrân'da ulaşıp burada konakladılar.[101]

Fetih için bütün hazırlıkların tamamlanmasının ardından Hz. Peygamber (s.a.s) ordusunu Zî Tuvâ denilen mevkide Zübeyr b. el-Avvâm, Sa'd b. Ubâde, Hâlid b. Velîd ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın komutanlıklarında dört kola ayırıp her birine Mekke'nin farklı yerlerinden girmeleri emrini verdi.[102] Kuşatmanın sonucunda Allah Rasûlü (s.a.s) Hicretin 8. yılı 20 Ramazan'ında (11 Ocak 630) Mekke'nin yukarı kısmından Mescid-i Harâm'a girerek Safâ tepesinde bütün birlikleriyle buluştu. Netice itibariyle Mekke Müslümanlar tarafından fethedilmiş oldu.[103]

Mekke tamamen Müslümanların eline geçtikten sonra Hz. Peygamber (s.a.s) Kâbe'ye gidip ilk tavafını gerçekleştirdi. Adından وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا[104] âyetini okumak suretiyle Kâbe'nin içinde bulunan bütün putları parçaladıktan sonra Bilâl-i Habeşî'ye talimat vererek Kâbe'nin tavanına çıkarak ezan okumasını istedi.[105] Böylece uzun yıllar sonra Kâbe aslî hüviyete kavuşmuş, puthane olmaktan kurtularak yeniden Tevhid inancının merkezi haline gelmiştir.

Rasûlüllah (s.a.s) ziyaretini tamamladıktan sonra daha sonra Kâbe etrafında toplanıp merak ve endişe içinde onun kararını bekleyen şehir halkına şu veciz hitabesini sundu:

---

100 Makrîzî, *İmtâü'l-Esmâ*, I, 353-354.

101 Buhârî, "Meğâzî", 47; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 799-802, 806, 814; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 135; Belâzürî, *Ensâb*, I, 355.

102 Buhârî, "Meğâzî", 48; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 825; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 48-49; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 136; Belâzürî, *Futûh*, s. 54.

103 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 827-828; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 54.

104 "Hak geldi batıl zâil oldu, Muhakkak ki batıl zâil olucudur". (İsrâ, 17/81).

105 Buhârî, "Mezâlim ve'l-Ğasb", 32, "Meğâzî", 48, 49, "Tefsîru'l-Kur'ân" 12; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 832-835; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 56; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 136.

"Vaadini yerine getiren, kuluna yardım eden ve tek başına müttefik orduları (Ahzâb'ı) mağlup eden Allah'a hamd olsun. Şu anda ne söylüyor ve ne tahmin ediyorsunuz?" dedi. Onlar, "Hayır söylüyor ve hayır umuyoruz. Kerim bir kardeş ve kerim bir kardeşin oğlusun ve şu anda galip durumdasın." dediler. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.s) şöyle seslendi: "Yûsuf kardeşimin dediği gibi diyorum:

قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾[106]

Hz. Peygamber (s.a.s) şehrin kontrolünü tamamen sağladıktan ve genel af ilan ettikten sonra Müslüman olan Mekkelilerden biat almaya başladı. Erkeklerin yanı sıra kadınlardan da ayrıca biat alındı:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾[107]

Mekkeliler'in Müslüman olduklarını açıklamaları fethin en önemli hedeflerinden biri olan Mekke-Medine bütünlüğün resmen tamamlanması aşamasının son safhasını teşkil etmiştir. Fetihle birlikte Mekke ile Medine arasındaki düşmanlık sona ermiş, artık Hicaz'da İslâm'ın üstünlüğü tesis edilmişti. Feth kelimesinin "açmak" şeklindeki anlamından hareketle İbn Abbâs, Mekke'nin fethine "fethu'l-fütûh" adını vermiştir. Çünkü buradaki fetih sadece düşman elindeki bir şehrin alınmasından ibaret olmayıp Mescid-i Harâm'ın kontrolü ve Kâbe'nin fethi anlamına da gelmekte, aynı zamanda kalplerin Allah'ın dinine, İslâm kapısı-

106 "Bugün size kınama yoktur. Allah sizi bağışlasın. O merhametlilerin en merhametlisidir". (Yûsuf, 12/92).

107 "Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir". (Mümtehine, 60/12).

nın bütün insanlığa açılışını ifade etmektedir. Bütün bunlar sebebiyle Mekke'nin fethedilmesi İslâm fetihlerinin başlangıcı kabul edilmiştir.[108]

B. YAHÛDÎLER

Hz. Peygamber (s.a.s) Mekke'den Mendine'ye hicret ettiği Medine'de Arapların dışında Benî Kaynuka, Benî Nadîr ve Benî Kurayza Yahûdî kabileleri bulunuyordu. Medine'deki Yahûdîler, Arap asıllı Evs ve Hazrec arasında geçmişten gelen düşmanlıkları kışkırtmak suretiyle onların güçlerini kaybetmelerine sebep olmuşlar, böylece şehrin hem siyasî hem de iktisadî hayatına büyük oranda hâkim olmuşlardı. Hz. Peygamber'in (s.a.s) Medine'ye hicretinin akabinde Evs ile Hazrec, ardından da Ensâr ile Muhâcir arasında kardeşlik tesis edilmiş, bu şekilde şehirdeki Araplar birleştirilmek suretiyle Yahûdîler karşısında güçlü hale getirilmişti. Bu gelişmeden Medineli Yahûdîler hiç memnun olmadılar. Kur'ân-ı Kerîm onların halini şu şekilde tasvir eder:

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾ وَآمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾[109]

---

108 Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, VII, 155.

109 "Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimeti hatırlayın. Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki ben de size verdiğim sözü yerine getireyim. Yalnız benden korkun. Elinizdeki Tevrat'ı tasdik edici olarak indirdiğimize (Kur'ân'a) iman edin. Onu inkâr edenlerin ilki olmayın. Âyetlerimi az bir karşılığa değişmeyin ve bana karşı gelmekten sakının. Hakkı bâtılla karıştırıp da bile bile hakkı gizlemeyin. Namazı kılın, zekâtı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin. Siz Kitabı (Tevrat'ı) okuyup durduğunuz halde, kendinizi unutup başkalarına iyiliği mi emrediyorsunuz? (Yaptığınızın çirkinliğini) anlamıyor musunuz?". (Bakara, 2/40-44).

Medine Yahûdîleri Allah Rasûlü'nün (s.a.s) hicretinden son derece rahatsız olmuşlar, her şeyden önce kendilerinden olmayan bir peygamberin varlığını kabullenememişlerdir. Çünkü onlar Allah'ın peygamberliği sadece İsrailoğulları'na has kıldığını, dolayısıyla kendilerinden başka hiçbir kavme peygamberlik verilmeyeceği kanaatini taşıyorlardı. Hz. Muhammed (s.a.s) İsrailoğulları'ndan değildi, o halde onun peygamber olarak gönderilmiş olması da kabul edilemezdi. Kur'ân'da Yahûdîlerin bu bencil ve kibirli düşüncesi şu şekilde tenkit eder:

قُلْ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوٓا اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَآءُ لِلّٰهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦﴾[110]

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنَآءُ اللّٰهِ وَاَحِبَّآؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾[111]

Yahûdîlerin Rasûl-i Ekrem'e (s.a.s) karşı olumsuz faaliyetlerinden biri de tıpkı Mekke müşriklerinin yaptıkları gibi onunla münazara ve münakaşaya girmek, kendisinden gerçekleştirmesinin mümkün olmayacağını düşündükleri birtakım isteklerde bulunmak olmuştur. Yahûdîler Hz. Peygamber'den (s.a.s) Hz. Mûsâ'ya gökyüzünden inen levhalar gibi kitap indirmesini istemişler, ayrıca kendisine bir kısım sorular sormuşlardır.[112] Kur'ân onların bu taleplerine Hz. Mûsâ ile İsrailoğulları arasında geçen hadiseleri hatırlatmak suretiyle cevap vermiştir:

---

110 "De ki: "Ey Yahûdî akidesini benimseyenler! Bütün insanlar değil de yalnız kendinizin Allah'ın dostları olduğunu iddia ediyorsanız, (bunda da) samimi iseniz haydi ölümü isteyin!". (Cuma, 62/6).

111 "(Bir de) Yahûdîler ve Hristiyanlar, "Biz Allah'ın oğulları ve sevgili kullarıyız" dediler. De ki: "Öyleyse (Allah) size neden günahlarınız sebebiyle azap ediyor? Hayır, siz de onun yarattıklarından bir beşersiniz." (Allah) dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Göklerin, yerin ve bunların arasında bulunanların da hükümranlığı Allah'ındır. Dönüş de ancak O'nadır". (Mâide, 5/18).

112 İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 219-220.

يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتٰبِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتٰبًا مِّنَ السَّمَآءِ فَقَدْ سَاَلُوْا مُوْسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُوْٓا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ ۚ وَاٰتَيْنَا مُوْسٰى سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّوْرَ بِمِيْثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَّقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوْا فِى السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ﴿١٥٤﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِّيْثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَّقَوْلِهِمْ قُلُوْبُنَا غُلْفٌ ۭ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٥٥﴾ وَّبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰي مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيْمًا ﴿١٥٦﴾ وَّقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيْحَ عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُوْلَ اللّٰهِ ۚ وَمَا قَتَلُوْهُ وَمَا صَلَبُوْهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ ۭ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوْا فِيْهِ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ ۭ مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ اِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوْهُ يَقِيْنًا ۢ ﴿١٥٧﴾ بَلْ رَّفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿١٥٨﴾ وَاِنْ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ قَبْلَ مَوْتِهٖ ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُوْنُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا ۚ ﴿١٥٩﴾ فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبٰتٍ اُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَثِيْرًا ۙ ﴿١٦٠﴾ وَّاَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوْا عَنْهُ وَاَكْلِهِمْ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ ۭ وَاَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٦١﴾ لٰكِنِ الرّٰسِخُوْنَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُوْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيْمِيْنَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ سَنُؤْتِيْهِمْ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿١٦٢﴾[113]

---

113 "Kitap ehli senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. (Buna şaşma!) Mûsâ'dan, bundan daha büyüğünü istemişler ve "Allah'ı bize açıkça göster" demişlerdi. Böylece zulümleri sebebiyle onları yıldırım çarptı. Sonra kendilerine apaçık deliller gelmesinin ardından (tuttular) buzağıyı tanrı edindiler. Biz bunu da affettik ve Mûsâ'ya apaçık bir güç ve yetki verdik. Verdikleri sağlam söz(ü yerine getirmemeleri) sebebiyle "Tûr"u üzerlerine kaldırdık ve onlara, "Tevazu ile kapıdan girin" dedik. Yine onlara, "Cumartesi (yasakları) konusunda haddi aşmayın" dedik ve onlardan sağlam bir söz aldık. Verdikleri sağlam sözü bozmalarından, Allah'ın âyetlerini inkâr etmelerinden, peygamberleri haksız yere öldürmelerinden ve "kalplerimiz muhafazalıdır" demelerinden dolayı (başlarına türlü belâlar verdik. Onların kalpleri muhafazalı değildir), tam aksine inkârları sebebiyle Allah onların kalplerini mühürlemiştir. Artık onlar inanmazlar. Bir de inkârlarından ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından ve "Biz Allah'ın peygamberi Meryemoğlu İsâ Mesih'i öldürdük" demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler.

Yahûdîlerin bu isteklerine karşısından bunalan Allah Rasûlü'nü (s.a.s) teselli sadedinde şu âyetler nâzil olmuştur:

يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِى الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ ۛ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ ۙ لَمْ يَاْتُوكَ ۛ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهٖ ۚ يَقُولُونَ اِنْ اُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا ۚ وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ۚ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ ۚ لَهُمْ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾ سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ اَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ ۚ فَاِنْ جَآؤُكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْ ۚ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْـًٔا ۚ وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾[114]

Onların hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler. Fakat Allah onu kendisine yükseltmiştir. Allah üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir. Kitab ehlinden hiç kimse yoktur ki ölümünden önce, ona (Îsâ) iman edecek olmasın. Kıyamet günü o (Îsâ) onların aleyhine şahit olacaktır. Yahûdîlerin yaptıkları zulüm ve birçok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, kendilerine yasaklanmış olduğu halde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helâl kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkâr edenlere de acı bir azap hazırladık. Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlar ve müminler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler. O namazı kılanlar, zekâtı verenler, Allah'a ve Âhiret gününe inananlar var ya, işte onlara büyük bir mükâfat vereceğiz". (Nisâ, 4/153-162).

114 "Ey Peygamber! Kalpten inanmadıkları halde ağızlarıyla "İnandık" diyenler (münafıklar) ile Yahûdîlerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Onlar, (Yahûdîler) yalan uydurmak için (seni) dinlerler, sana gelmeyen bir topluluk hesabına dinlerler. Kelimelerin (ifade içindeki) yerlerini bildikten sonra yerlerini değiştirir ve şöyle derler: "Eğer size şu hüküm verilirse onu tutun. O verilmezse sakının." Allah kimin azaba uğramasını istemişse artık sen onun için asla Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın. Onlar Allah'ın kalplerini temizlemeyi istemediği kimselerdir. Onlara dünyada bir rüsvalık, âhirette ise yine onlara büyük bir azap vardır. Onlar, yalanı çok dinleyen, haramı çok yiyenlerdir. Eğer sana gelirlerse ister aralarında hüküm ver ister onlardan yüz çevir. Onlardan yüz çevirecek olursan sana asla hiçbir zarar veremezler. Eğer hükmedecek olursan aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah âdil davrananları sever. Yanlarında içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat varken nasıl oluyor da seni hakem yapıyorlar, sonra bunun ardından verdiğin hükümden yüz çeviriyorlar? İşte onlar (kendi kitaplarına da, sana da) inanmış değillerdir". (Mâide, 5/41-42).

Kur'ân'a göre Yahûdîlerin Hz. Peygamber'in (s.a.s) risâletini kabul etmemişler, hatta Allah'ın bir beşere vahiy göndermeyeceğini ifade etmişlerdir:

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوْا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِّنْ شَيْءٍ ۗ قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ الَّذِيْ جَاۤءَ بِهٖ مُوْسٰى نُوْرًا وَّهُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُوْنَهٗ قَرَاطِيْسَ تُبْدُوْنَهَا وَتُخْفُوْنَ كَثِيْرًا ۚ وَعُلِّمْتُمْ مَّا لَمْ تَعْلَمُوْٓا اَنْتُمْ وَلَآ اٰبَاۤؤُكُمْ ۗ قُلِ اللّٰهُ ۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِيْ خَوْضِهِمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿٩١﴾[115]

Yahûdîlerin Hz. Peygamber'i (s.a.s) küçük gören ve alaya alan ifadeler de kullandığı anlaşılmaktadır:

مِنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ عَنْ مَّوَاضِعِهٖ وَيَقُوْلُوْنَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَّرَاعِنَا لَيًّا بِاَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِى الدِّيْنِ ۗ وَلَوْ اَنَّهُمْ قَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاَقْوَمَ ۙ وَلٰكِنْ لَّعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٤٦﴾[116]

Bu âyet, Yahûdîlerin Rasûlüllah (s.a.s) ile alay ettiklerine işaret etmektedir. Çünkü onlar "Râinâ" (bizi gözet) kelimesiyle ilgili olarak dillerini bükerek bu kelimenin yerine sövmek anlamında "ruunet" kelimesini kullanıyorlardı. Bu şekilde "bizi gör, gözet" anlamına gelen sözcüğe, İbranca'da yapılan vurgularla kolayca "kötü, rezil" gibi sövgü anlamı yüklüyorlardı. Onlar Arapça'da kullanılan "işittik ve itaat ettik" cümlesi yerine "işittik ve isyan ettik" diyorlardı. Ona karşı "dinliyorum, duymadım", ya da "duyuyorum, kabul etmiyorum" şeklinde mukabelede

---

115 "(Yahudiler) Allah'ı gereği gibi tanımadılar. Çünkü "Allah hiçbir beşere bir şey indirmedi" dediler. De ki: Öyle ise Musa'nın insanlara bir nûr ve hidayet olarak getirdiği Kitab'ı kim indirdi? Siz onu kâğıtlara yazıp (istediğinizi) açıklıyor, çoğunu da gizliyorsunuz. Sizin de atalarınızın da bilemediği şeyler (Kur'ân'da) size öğretilmiştir. (Resûlüm) sen "Allah" de, sonra onları bırak, daldıkları bataklıkta oynayadursunlar!". (En'âm, 6/91).

116 "Yahûdîlerden öyleleri var ki (kelimeleri yerlerinden kaydırıp) tahrif ederek onları anlamlarından uzaklaştırırlar. Dillerini eğip bükerek ve dine saldırarak "İşittik, karşı geldik", "İşit, işitmez olası!" "Râ'inâ" derler. Hâlbuki onlar, "İşittik ve itaat ettik; dinle ve bize bak" deselerdi bu kendileri için daha hayırlı olurdu. Fakat Allah, küfürleri yüzünden kendilerini lânetlemiştir. Bu yüzden pek az iman ederler". (Nisâ, 4/46).

bulunuyorlardı. Zaman zaman da Müslümanların ibadetle ilgili hareketlerini eğlence konusu yapıyorlar, bütün bunlarla Allah Rasûlü'nün (s.a.s) mesajını ve kişiliğini inananları karşısında küçümsemek, karalamak amacı güdüyorlardı".[117]

İslâm dinine iltifat etmeyen Yahûdîler, bununla yetinmeyip Müslüman olan Arapları da dinlerinden döndürmek için çeşitli faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Nitekim onlar Müslümanların en büyük düşmanları olan Kureyş müşriklerine de dinlerinden vazgeçmemeleri, zira sahip oldukları inanç ve geleneklerin Muhammed'in (s.a.s) getirdiği dinden daha üstün olduğu telkininde bulunmuşlardır.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هٰٓؤُلَآءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾[118]

Yahûdîlerden bazıları zaman zaman Rasûlüllah'a (s.a.s) gelerek sorular sormuşlar, kendilerine cevap verildiği takdirde inanacaklarını ifade etmişler, fakat istedikleri cevabı almalarına rağmen sözlerinde durmamışlardır.[119] Cenâb-ı Hakk, Hz. Peygamber'e (s.a.s) bunu alışkanlık haline getiren Yahûdîlerle ilgili olarak nasıl bir tavır takınması gerektiğini şu âyetlerde ortaya koymuştur:

يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِى الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ ۛ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ ۙ لَمْ يَاْتُوكَ ۛ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهٖ ۚ يَقُولُونَ اِنْ اُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ

117 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, V, 117-121.

118 "Kendilerine Kitap'tan bir nasip verilmiş olanları görmüyor musun? Onlar "cibt"e ve "tâğut"a inanıyorlar. İnkâr edenler için de "Bunlar, iman edenlerden daha doğru yoldadır" diyorlar. Onlar, Allah'ın lanet ettiği kimselerdir. Allah kime lanet ederse, artık ona asla bir yardımcı bulamazsın". (Nisâ, 4/51-52).

119 Buhârî, "İlim", 47.

فَاحْذَرُوْاۚ وَمَنْ يُّرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهٗ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهٗ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاۗ اُولٰۤىِٕكَ الَّذِيْنَ لَمْ يُرِدِ
اللّٰهُ اَنْ يُّطَهِّرَ قُلُوْبَهُمْۗ لَهُمْ فِى الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٤١﴾
سَمّٰعُوْنَ لِلْكَذِبِ اَكّٰلُوْنَ لِلسُّحْتِۗ فَاِنْ جَآءُوْكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْۚ وَاِنْ
تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَّضُرُّوْكَ شَيْـًٔاۗ وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِۗ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ
الْمُقْسِطِيْنَ ﴿٤٢﴾ وَكَيْفَ يُحَكِّمُوْنَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰىةُ فِيْهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ
بَعْدِ ذٰلِكَۗ وَمَآ اُولٰۤىِٕكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٤٣﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنَا التَّوْرٰىةَ فِيْهَا هُدًى وَّنُوْرٌۚ يَحْكُمُ
بِهَا النَّبِيُّوْنَ الَّذِيْنَ اَسْلَمُوْا لِلَّذِيْنَ هَادُوْا وَالرَّبّٰنِيُّوْنَ وَالْاَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوْا مِنْ
كِتٰبِ اللّٰهِ وَكَانُوْا عَلَيْهِ شُهَدَآءَۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوْا بِاٰيٰتِىْ
ثَمَنًا قَلِيْلًاۗ وَمَنْ لَّمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰۤىِٕكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿٤٤﴾ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ
فِيْهَآ اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِۙ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ
بِالسِّنِّۙ وَالْجُرُوْحَ قِصَاصٌۚ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهٖ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهٗۗ وَمَنْ لَّمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ
فَاُولٰۤىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٤٥﴾[120]

120 "Ey Peygamber! Kalpten inanmadıkları halde ağızlarıyla "İnandık" diyenler (münafıklar) ile Yahûdîlerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Onlar, (Yahûdîler) yalan uydurmak için (seni) dinlerler, sana gelmeyen bir topluluk hesabına dinlerler. Kelimelerin (ifade içindeki) yerlerini bildikten sonra yerlerini değiştirir ve şöyle derler: "Eğer size şu hüküm verilirse onu tutun. O verilmezse sakının." Allah kimin azaba uğramasını istemişse artık sen onun için asla Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın. Onlar, Allah'ın kalplerini temizlemeyi istemediği kimselerdir. Onlara dünyada bir rüsvalık, Âhirette ise yine onlara büyük bir azap vardır. Onlar, yalanı çok dinleyen, haramı çok yiyenlerdir. Eğer sana gelirlerse ister aralarında hüküm ver ister onlardan yüz çevir. Onlardan yüz çevirecek olursan sana asla hiçbir zarar veremezler. Eğer hükmedecek olursan aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah, âdil davrananları sever. Yanlarında içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat varken nasıl oluyor da seni hakem yapıyorlar, sonra bunun ardından verdiğin hükümden yüz çeviriyorlar? İşte onlar (kendi kitaplarına da sana da) inanmış değillerdir. Şüphesiz Tevrat'ı biz indirdik. İçinde bir hidayet, bir nur vardır. (Allah'a) teslim olmuş nebiler onunla Yahûdîlere hüküm verirlerdi. Kendilerini Rabb'e adamış kimseler ile âlimler de öylece hükmederlerdi. Çünkü bunlar Allah'ın kitabını korumakla görevlendirilmişlerdi. Onlar Tevrat'ın hak olduğuna da şahit idiler. Şu halde siz de insanlardan korkmayın, benden korkun ve âyetlerimi az bir karşılığa değişmeyin. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir. Onda (Tevrat'ta) üzerlerine şunu da yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş kısas edilir. Yaralar da kısasa tabidir. Kim de bu hakkını bağışlar, sadakasına sayarsa o, kendisi için keffaret olur. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler zalimlerin ta kendileridir". (Mâide, 5/41-45).

Ezcümle Yahûdîler Medine döneminde Hz. Muhammed'e (s.a.s) ve Müslümanlara karşı sürekli art niyetli davranış içinde olmuşlar, onunla anlaşma imzalamış olmalarına rağmen fırsat buldukça bu mutabakatı ihlâl etmekten geri durmamışlardır. Bunun sonucunda bizzat kendi hataları sebebiyle Hz. Peygamber (s.a.s) Medine Anayasası'ndan aldığı yetkiyle onları sırayla şehirden uzaklaştırmıştır. Bu faaliyetin Kaynuka, Nadîr ve Kurayza olarak üç aşamada gerçekleştiği görülür ki her aşamanın muhatabı Yahûdîlerden bir gruptur. Bu da cezalandırma faaliyetinin planlı yapılmadığını, ancak zaruret ve hukuk ölçüsünde gerçekleştiğini, yakın ve kesin olan zararı ve tehlikeyi önlemek amacıyla yürürlüğe konulduğunu gösterir. Başka bir ifadeyle Yahûdîlerden sadece tehlikeye konu olan grup cezalandırılmış, toplu bir Yahûdî cezalandırmasına gidilmemiştir. Kaldı ki Yahûdîlerden herhangi bir grubun cezalandırılması esnasında diğerleri olaylara müdahil olmamışlardır. Buradan Medine'de Müslüman-Yahûdî ilişkilerinde bir ortak Yahûdî dayanışmasının olmadığını ileri sürmek mümkündür. Anlaşılan o ki, İslâm öncesi dönemde onlardan bir kısmı Evs, diğer kısmı da Hazrec ile antlaşma yapmış birbirlerine karşı savaşlara girişmişlerdi. Nitekim Bakara sûresinde geçen şu âyetlerde Yahûdîlerin daha önce kendi yasalarına aykırı düştükleri, birbirleriyle savaştıkları, karşılıklı olarak birbirlerinden esir aldıklarına açıkça işaret edilmiştir:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾ ثُمَّ أَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أُسَارَىٰ تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ ۖ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَٰلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٨٦﴾[121]

121 "Hani, "Birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız" diye de sizden kesin söz almıştık. Sonra bunu böylece kabul etmiştiniz. Kendiniz de buna hâlâ şahitlik etmektesiniz. Ama siz, birbirinizi öldüren, içinizden bir kesime karşı kötülük

Sonuç olarak Yahûdîler Hz. Peygamber'e (s.a.s) karşı sürekli olarak çaresiz bırakma, meydan okuma, ona karşı büyüklenme, mücadele ve alay etme tutumlarını takınmışlardır. Onlardan büyük bir kısım ise risâleti inkâr etmeye, daveti etkisiz hale getirmeye, onun risâleti hakkında Müslümanları şüpheye düşürmeye çalışmışlardır. Bu tavırlarına karşı Kur'ân âyetleri onların tutumlarıyla ilgili olarak öncelikle yumuşak yaklaşımlara yer vermiş; bazen tartışma, bazen eleştirme, bazen delillerini çürütme, bazen öğüt verme, hatırlatma, korkutma ve müjdeleme, bazen de azgınlıklarını azaltma ve uyum içinde tevbe etme çağırısında bulunmuştur. Allah Rasûlü (s.a.s) de kendilerine karşı son derece müsamahalı davranmıştır. Her şeyden önce Yahûdîleri dinlerine bağlılıkları, ekonomik işlerdeki faaliyetleri, bireysel, siyasal ve sosyal ilişkilerini yürütmede serbest bırakmıştı. Onlar kendilerine sunulan bu imkânlardan ziyadesiyle istifade etmişlerdir.. Hz. Peygamber (s.a.s) ise kendisini ve Müslümanları hedef alan bütün olumsuz tavır ve davranışlara rağmen onlara hoşgörülü tavrını sabırla sürdürmüş, sınırları aşmadıkları, antlaşmaları ihlâl etmedikleri, Müslümanlara karşı hainlik sergilenmedikleri sürece kendilerine herhangi bir ceza yaptırımı uygulamamıştır. Ancak gerekli durumlarda Yahûdîleri toptan cezalandırmak yerine, sadece olaylardaki sorumluların takibi uygulamasını tercih etmiştir.

1. Benî Kaynuka

Hz. Peygamber'in (s.a.s) Medine'den uzaklaştırdığı ilk Yahûdî grup Kaynuka Yahudileridir. Sebebi ise onların Müslümanları küçümsemeleri ve onlara karşı düşmanca tavırlar içine girmeleridir. Yahûdîler Ashâbın müşrik Mekkelilere karşı kazandıkları Bedir Savaşı'nın sonucunu hafife

ve zulümde yardımlaşarak; size haram olduğu halde onları yurtlarından çıkaran, size esir olarak geldiklerinde ise, fidye verip kendilerini kurtaran kimselersiniz. Yoksa siz Kitab'ın (Tevrat'ın) bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Artık sizden bunu yapanın cezası, dünya hayatında rezil olmaktan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise onlar azabın en şiddetlisine uğratılırlar. Çünkü Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir. İşte onlar, ahirete karşılık dünya hayatını satın alan kimselerdir. Bu yüzden ne azapları hafifletilecek ne de kendilerine yardım edilecektir". (Bakara, 2/84-86).

almışlar, kendilerinin Araplara benzemediğini, isterlerse Müslümanları rahatlıkla yenebileceklerini dile getirmişler, onları tehdit etmişlerdir. Bu meydan okumaya ilâhi cevap gecikmemiştir:

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۖ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ ۚ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾[122]

Karşılıklı meydan okumalar sonucunda Medine'de Müslümanlar ile Benî Kaynuka arasındaki bir güvensizlik zamanla husumete dönüşmeye başladı. Kur'ân-ı Kerîm bu hususu ve Allah Rasûlü'ne (s.a.s) Yahûdîler hakkında harekete geçme ruhsatını şu âyetle ortaya koyar:

وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾[123]

Kaynukalılarla Müslümanları çatışmaya götüren zâhirî sebep ise bir grup Yahûdînin çarşılarında alış-veriş yapan müslüman kadına karşı gerçekleştirdikleri taciz hareketidir. Onların yaptıklarına şahit olan bir müslümanın olayın müsebbiplerinden birini öldürmesi, kendisinin de orada bulunan başka Kaynukalı Yahûdîler tarafından şehit edilmesi çatışmayı gündeme getirmiştir.[124] Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) Hicretin ikinci yılının Şevvâl ayında (Mart-Nisan 624) harekete geçerek bu kabileyi muhasara altına aldı. Müslümanlara karşı direnemeyeceklerini anlayan Yahûdîler on beş gün süren kuşatma sonunda teslim oldular. Bu şekilde Medine'den uzaklaştırılan ilk Yahûdî topluluk Kaynukalılar olmuştur.[125]

---

122 "İnkâr edenlere de ki: "Siz mutlaka yenilgiye uğrayacak ve toplanıp cehenneme doldurulacaksınız. Orası ne fena yataktır! Şüphesiz, karşı karşıya gelen iki toplulukta sizin için bir ibret vardır: Bir topluluk Allah yolunda çarpışıyordu. Öteki ise kâfirdi. (Onları) göz bakışıyla kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah da dilediğini yardımıyla destekliyordu. Basireti olanlar için bunda elbette ibret vardır". (Âl-i İmrân, 3/12-13).

123 "Eğer bir topluluğun antlaşmaya hıyanet etmesinden korkarsan, sen de onlara karşı aynı şekilde davran". (Enfâl, 8/58).

124 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 176-177; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 50-51; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 29; Belâzürî, *Ensâb*, I, 308-309.

125 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 177-180; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 51-53; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 29-30.

2. Benî Nadîr

Nadîr kabilesinin Medine'den uzaklaştırılması Uhud Savaşı'nın hemen sonrasına tesadüf eder. Sebebi ise Nadîroğulları'nın Medine Sözleşmesi'nin kendileriyle ilgili maddesini ihlâl etmeleri, bu yetmezmiş gibi, Hz. Peygamber'e (s.a.s) karşı suikast girişiminde bulunmalarıdır. Zira Medine Sözleşmesi gereğince şayet şehirde yaşayan herhangi bir kişi, başka bir kabileden bir şahsı öldürürse, onun diyeti Müslüman olsun, Yahûdî olsun bütün Medinelilerin üzerine ortak borç kabul ediliyordu. Ancak Nadîr Yahûdîleri müşriklerin düzenledikleri Bi'ru Maûne katliamından kurtulan Amr b. Ümeyye ed-Damrî'nin dönüş yolunda Hz. Peygamber (s.a.s) ile anlaşması bulunan Benî Âmir'den iki kişiyi öldürmesi sebebiyle onların yakınlarına verilmesi gereken diyetten kendi paylarına düşeni ödemediler.[126] Allah Rasûlü'nün (s.a.s) bu hususta gönderdiği elçilere diyet ödemeye razı olduklarını bildirerek Rasûlüllah'ı (s.a.s) kendi yurtlarına davet ettiler. Hz. Peygamber (s.a.s) ashâbıyla onların mahallinde bir evin duvarının kenarında dinlenirken onu hedef alan bir suikast planı yaptılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) yoldan geri döndü. Ertesi sabah yanında askerleriyle birlikte Nadîrlilerin karşısına çıkarak onları bütün gün kuşatma altında tuttu. Bunun üzerine Müslümanlara karşı mukavemet gösteremeyeceklerini anlayan Nadîrliler Medine'den ayrılmaya karar verdiler.[127] Bu esnada şehirdeki münafıkların lideri Abdullah b. Ubey b. Selûl kendilerine haber göndererek sabretmelerini, onlara yardıma geleceklerini bildirdi. Kur'ân-ı Kerîm'de bu durum şöyle dile getirilir:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِاِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ
اُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ اَحَدًا اَبَدًا ۙ وَاِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ ۖ وَاللّٰهُ
يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ اُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ ۖ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ ۚ

126 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 363-164; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 53; Belâzürî, *Ensâb*, I, 339.

127 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 364-368.

وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَاَنْتُمْ اَشَدُّ رَهْبَةً فِى صُدُورِهِمْ
مِنَ اللّٰهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا اِلَّا فِى قُرًى مُحَصَّنَةٍ
اَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ بَاْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتّٰى ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ
اَلِيمٌ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ اِذْ قَالَ لِلْاِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ اِنِّى بَرِىءٌ مِنْكَ اِنِّى
اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا اَنَّهُمَا فِى النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا وَذٰلِكَ
جَزٰٓؤُا الظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾[128]

Abdullah b. Ubey'in yardım vaadini haber alan Nadîrliler yurtlarını terk etmekten vazgeçtiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) 18 Rabîülevvel 4 (28 Ağustos 625) tarihinde onların kalelerini muhasara etti. Müslümanların muhasarasına karşı direnen Benî Nadîr, yaklaşık on beş gün devam eden kuşatma sonunda kendilerine herhangi bir yardımın da gelmediğini görünce Müslümanlara teslim olmaktan başka çare bulamadılar. Hz. Peygamber (s.a.s) Benî Kaynukalılar'da olduğu gibi, yanlarına sadece develerle taşıyabilecekleri mallarını almalarına müsaade ederek Nadîroğulları'nın Medine'yi terk etmelerine izin verdi. Onlardan bir kısmı Şam taraflarına giderken, büyük bir bölümü ise ya-

128 "Kitap ehlinden O inkâr eden kardeşlerine, "Yemin ederiz ki, siz (Medine'den) çıkarılırsanız, muhakkak biz de sizinle beraber çıkarız. Sizin hakkınızda asla kimseye boyun eğmeyiz. Eğer size karşı savaşılırsa size mutlaka yardım ederiz" diyerek münafıklık yapanlara bakmaz mısın? Hâlbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder. Andolsun, eğer (kardeşleri Medine'den) çıkarılırsa, onlarla beraber çıkmazlar. Kendilerine karşı savaşılırsa, onlara yardım etmezler. Yardım edecek olsalar bile, andolsun mutlaka arkalarını dönüp kaçarlar, sonra kendilerine de yardım edilmez. Onların kalplerinde size karşı duydukları korku, Allah'a karşı duydukları korkudan daha baskındır. Bu onların anlamaz bir toplum olmaları sebebiyledir. Onlar müstahkem kaleler içinde veya duvarlar arkasında olmadan sizinle toplu halde savaşmazlar. Kendi aralarındaki çekişmeleri şiddetlidir. Sen onları toplu sanırsın. Hâlbuki kalpleri darmadağınıktır. Bu, onların akılları ermez bir topluluk olmalarındandır. Onların durumu, kendilerinden az öncekilerin (Mekkeli müşriklerin) durumu gibidir. Onlar (Bedir'de) yaptıklarının cezasını tatmışlardır. Onlara (Âhirette de) elem dolu bir azap vardır. Münafıkların durumu ise tıpkı şeytanın durumu gibidir. Çünkü şeytan insana, "İnkâr et" der; insan inkâr edince de "Şüphesiz ben senden uzağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" der. Nihayet ikisinin de (azdıranın da azanın da) akıbeti, ebediyen ateşte kalmaları olmuştur. İşte zalimlerin cezası budur". (Haşr, 59/11-17).

kındaki Hayber'e sığındı.[129] Bu şekilde Uhud Savaşı'nın ardından ikinci Yahûdî kabile de şehirden uzaklaştırılmış oldu. Müslümanlar bu sayede hem Medine'deki tehlikeli düşmanlarından birini daha bertaraf etmişler, hem de onların bıraktıkları emlâk ile maddî sıkıntılarını bir nebze de olsa giderebilmişlerdir.

Kur'ân'da Benî Nadîr Yahûdîlerinin durumu ve akıbetleri şu âyetlerde özetlenir:

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ ۚ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾ وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ ۚ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾[130]

129 Buhârî, "Meğâzî", 14; Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 368-380; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 199-201; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 57-58.

130 "O, kitap ehlinden inkâr edenleri ilk toplu sürgünde yurtlarından çıkarandır. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah'ın emri onlara ummadıkları yerden geldi. O, yüreklerine korku düşürdü. Öyle ki, evlerini hem kendi elleriyle hem de müminlerin elleriyle yıkıyorlardı. Ey basiret sahipleri ibret alın. Eğer Allah, onlar hakkında sürülmeye hükmetmemiş olsaydı, muhakkak kendilerine dünyada azap edecekti. Âhirette ise onlar için cehennem azabı vardır. Bu, onların Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelmeleri sebebiyledir. Kim Allah'a karşı gelirse bilsin ki, Allah'ın azabı şiddetlidir. Savaş gereği, hurma ağaçlarından her neyi kestiniz yahut (kesmeyip) kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa hep Allah'ın izniyledir. Bu da fâsıkları rezil etmesi içindir. Onların mallarından Allah'ın, savaşılmaksızın peygamberine kazandırdığı mallar için siz, at ya da deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini, dilediği kimselerin üzerine salıp

3. Benî Kurayza

Hz. Peygamber'in (s.a.s) Medine'de daha önce anlaşma yaptığı Yahûdî kabilelerden Benî Kaynuka ve Benî Nadîr sözleşmeye aykırı davrandıkları için cezalandırılarak Medine'den uzaklaştırılmışlar, şehirde sadece Kurayza Yahûdîleri kalmıştı. Onlar ise yaptıkları sulhu Hendek Savaşı esnasında bozdular.[131]

Hendek Savaşı'nda Hz. Peygamber (s.a.s) en büyük düşmanlarını bertaraf etmesinin ardından savaş sırasında kendilerine ihanet eden Benî Kurayza ile ilgilenme fırsatı buldu. Kurayzalılar yaklaşık iki hafta süren kuşatma sonucunda Müslümanlarla başa çıkamayacaklarını anladıklarında teslim olmaya karar verdiler. Allah Rasûlü (s.a.s), Kurayzalılar hakkında Evs reislerinden Sa'd b. Muâz'ın hüküm vermesini teklif etti. O da yaptığı görüşmeler sonucunda Kurayza Yahûdîleri hakkında kararını verdi: Savaşacak gücü bulunanların tamamı öldürülecek, kadın ve çocuklar esir, malları da ganimet sayılacak.[132] Kur'ân-ı Kerîm'de Benî Kurayza'nın akıbetine şu şekilde işaret edilir:

وَاَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِى قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَاْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ وَاَرْضًا لَمْ تَطَئُوهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾[133]

onlara üstün kılar. Allah'ın her şeye hakkıyla gücü yeter. Allah'ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden savaşılmaksızın peygamberine kazandırdığı mallar; Allah'a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) haline gelmesin diye (Allah böyle hükmetmiştir). Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir". (Haşr, 59/2-7).

131 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 454-456; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 231-233; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 71.

132 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 510-515; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 249-251; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 74-75.

133 "Kitap ehlinden olup da Mekke müşriklerine yardımda bulunan Yahûdîleri kalplerine korku düşürerek kalelerinden indirdi. Bir kısmını öldürüyordunuz, bir kısmını da esir ediyordunuz. Onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve henüz ayak basmadığınız diğer araziye de sizi mirasçı yaptık. Allah her şeye kâdirdir". (Ahzâb, 33/26-27).

C. HRİSTİYANLAR

Kur'ân-ı Kerîm'de Müslümanların Hristiyanlarla mücadelesinde en fazla zikri geçen hadise şüphesiz Tebük Seferi'dir. Tebük, Hicaz'ın kuzeyinde ve Medine ile Şam arasında bulunan bir bölge adıdır. Veda Haccı'ndan önce gerçekleştirilen Tebük Seferi Hz. Peygamber'in (s.a.s) iştirak ettiği son askerî faaliyettir. Seferin asıl sebebi Bizans'ın Şam'da bulunan ve kendisine bağlı hareket eden Arap kabilelerini de yanına almak suretiyle kuzeyden Hicaz topraklarına doğru büyük bir saldırı düzenleyeceği haberinin alınmasıdır. Hz. Peygamber (s.a.s) bu tür haberlerin de duyulması üzerine derhal sefer hazırlıklarına başlama emri verdi. Ancak harekât zamanı Arap Yarımadası'nda sıcağın ve kuraklığın en yoğun hissedildiği, üstelik hurma hasadının da yapıldığı bir mevsimdi.[134] Dolayısıyla gerçekleştirilen askerî faaliyet Müslümanlar için hem hazırlık safhası, hem de düzenlenmesi itibariyle en şiddetli ve en sıkıntılı harekât olmuştur. Nitekim Kur'ân'da zorluğu sebebiyle bu sefere "Sâatü'l-Usre" adı verilmiştir.[135] Tebük Seferi belki de bu sebeple Müslümanların iman, ihlâs ve Hz. Peygamber'e (s.a.s) sadakat imtihanına dönüşmüştür. Nitekim onlardan bir kısmı sefere katılma konusunda tereddüde düşmüşlerdir. Onların halini Kur'ân şu âyetlerle ortaya koyar:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَا لَكُمْ اِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ اَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ ۚ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ اِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔا وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ اِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِىَ اثْنَيْنِ اِذْ هُمَا فِى الْغَارِ اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا ۚ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلٰى ۗ وَكَلِمَةُ

134 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 990-991; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 159; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 165.

135 Tevbe, 9/117.

اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَاۗ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾ اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾[136]

Hz. Peygamber'e (s.a.s) sadakat sınavını ilk kaybedenler münafıklar oldu. Onlardan bir kısmı bu adımın çılgınca bir girişim olduğunu iddia ettikten sonra, çeşitli mazeretler ileri sürerek seferden aflarını istemişler, Hz. Peygamber (s.a.s) de asıl durumlarını bilmesine rağmen, hiçbir araştırmaya girmeden onların mazeretlerini kabul etmiştir. Ancak nâzil olan âyet onların yalanlarını açıkça yüzlerine vurmakta gecikmemiştir:

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ اَنْفُسَهُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾ عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾ لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ اِنَّمَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالًا وَلَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾ لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ حَتّٰى جَاءَ الْحَقُّ

---

136 "Ey inananlar! Ne oldu size? Allah yolunda savaşa çıkın denilince yere yığılıp kaldınız. Âhiret yerine dünya hayatına mı razı oluyorsunuz? Oysa dünya hayatının geçimliliği Âhirete göre pek azdır. Eğer savaşa çıkmazsanız, Allah sizi elem verici bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir. Siz savaşa çıkmamakla ona hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir. Eğer siz Muhammed'e yardım etmezseniz, bilin ki inkâr edenler onu, iki kişinin ikincisi olarak yurdundan çıkardıklarında, Allah ona yardım etmiştir. Hani o, mağarada arkadaşına 'Üzülme Allah bizimledir' diyordu. Bunun üzerine Allah ona emniyetini indirdi. Görmediğiniz askerlerle onu destekledi ve inkâr edenlerin sözünü alçalttı. Allah'ın sözü en üstündür. Allah yücedir, bilendir. Haydi hafifiyle, ağırıyla hepiniz yola koyulun ve Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihad edin. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır". (Tevbe, 9/38-41).

وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾[137]

Allah Rasûlü'nün (s.a.s) çağrısına Medine civarında yaşayan bedevî kabilelerden bazıları da olumsuz cevap vermişlerdir. Kur'ân onların hallerini de şu şekilde ortaya koyar:

وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٩٠﴾[138]

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ اَلَا اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾[139]

---

137 "Eğer yakın bir dünya malı ve kolay bir yolculuk olsaydı, sana uyup peşinden gelirlerdi. Fakat meşakkatli bir hedef onlara uzak göründü, bir de 'gücümüz yetseydi sizinle beraber çıkardık' diye Allah'a yemin ederek kendilerini helak ediyorlar. Hâlbuki Allah onların yalan söylediklerini biliyor. Allah seni affetsin! Doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalancıları bilinceye kadar beklemeden niçin onlara izin verdin? Allah'a ve âhiret gününe iman edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihad etmekten geri kalmak için senden izin istemezler. Allah kendine karşı gelmekten sakınanları çok iyi bilendir. Ancak Allah'a ve Âhiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşüp kendileri de o şüphelerinin içinde bocalayan kimseler senden izin isterler. Onlar eğer savaşa çıkmak isteselerdi, elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların harekete geçmelerini istemedi de onları geri bıraktı ve onlara, "Oturun, oturan acizlerle beraber" denildi. Eğer onlar da sizin içinizde (sefere) çıksalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmayacak ve sizi fitneye düşürmek için aranızda koşuşturacaklardı. Aranızda onları dinleyecek kişiler de vardı. Allah zalimleri hakkıyla bilendir. Andolsun bunlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler ve sana karşı türlü türlü işler çevirmişlerdi. Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın dini galip geldi. Onlardan "Bana izin ver, beni fitneye (isyana) sevketme" diyen de vardır. Bilesiniz ki onlar (böyle diyerek) fitnenin ta içine düştüler. Şüphesiz ki cehennem kâfirleri elbette kuşatacaktır". (Tevbe, 9/42-49).

138 "Bedevîlerden mazeret ileri sürenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler. Allah'a ve Rasûlü'ne yalan söyleyenler ise (mazeret bile belirtmeden) oturup kaldılar. Onlardan kâfir olanlara elem dolu bir azap isabet edecektir". (Tevbe, 9/90).

139 "Bedevîlerden öyleleri vardır ki, (Allah yolunda) harcayacakları şeyi bir zarar sayar ve (bundan kurtulmak için) size belâlar gelmesini beklerler. Kötü belâlar kendi başlarına olsun. Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Bedevîlerden kimileri de vardır ki, Allah'a ve Âhiret gününe inanır. Harcayacaklarını, Allah katında yakınlığa ve Peygamberin dualarını almağa vesile sayarlar. Bilesiniz ki bu, (Allah katında) onlar için yakınlıktır. Allah onları rahmetine sokacaktır. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir". (Tevbe, 9/98-99).

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ مُنَافِقُوْنَ ۛ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِيْنَةِ مَرَدُوْا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ ۗ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ۗ سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّوْنَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيْمٍ ۚ ﴿١٠١﴾[140]

مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِيْنَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِّنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَّتَخَلَّفُوْا عَنْ رَّسُوْلِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوْا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَّفْسِهٖ ۗ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيْبُهُمْ ظَمَاٌ وَّلَا نَصَبٌ وَّلَا مَخْمَصَةٌ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَـُٔوْنَ مَوْطِئًا يَّغِيْظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُوْنَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهٖ عَمَلٌ صَالِحٌ ۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ۙ ﴿١٢٠﴾[141]

Tebük Seferi sebebiyle imtihanda başarısız olan gruplardan biri de esasında samimi anlamda Müslüman olan, üstelik sefere çıkabilecek güce sahip bulunmakla birlikte yolculuğun zorluğunu göze alamayıp keyfî mazeretlerle geri kalanlardır. Bu şahıslar Ka'b b. Mâlik, Mürâre b. Rebi' ve Hilâl b. Ümeyye'dir. Bunlar seferin tamamlanmasından sonra pişmanlıklarını ifade etmişler ve aşağıdaki âyette de belirtildiği üzere affa uğramışlardır.[142]

وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِيْنَ خُلِّفُوْا ۗ حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوْٓا اَنْ لَّا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّآ اِلَيْهِ ۗ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوْبُوْا ۗ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿١١٨﴾[143]

---

140 "Çevrenizdeki bedevîlerden birtakım münafıklar vardır. Medine halkından da münafıklıkta direnenler var ki sen onları bilmezsin. Biz onları biliriz. Onlara iki defa azap edeceğiz. Sonra da büyük bir azaba itileceklerdir". (Tevbe, 9/101).

141 "Medine halkı ve onların çevresinde bulunan bedevîlere, Allah'ın Rasûlü'nden geri kalmak, kendi canlarını onun canından üstün tutmak yaraşmaz. Çünkü onların Allah yolunda çektikleri susuzluk, yorgunluk, açlık, kâfirleri öfkelendirmek üzere bir yere adım atmaları ve düşmana karşı herhangi bir başarı kazanmaları gibi hiçbir olay yoktur ki karşılığında kendilerine iyi bir amel (in sevabı) yazılmış olmasın. Şüphesiz Allah iyilik yapanların mükâfatını elbette zayi etmez". (Tevbe, 9/120).

142 Buhârî, "Meğâzî", 79, "Tefsîru'l-Kur'ân", 14; Müslim, "Tevbe", 35; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 996-999; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 162; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 166.

143 "Savaştan geri kalan üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları da kendilerini sıktıkça sıkmış, böylece Allah(ın azabın)dan yine ona sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönsünler diye, onların tevbelerini de kabul etti. Şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul eden ve çok merhamet edendir". (Tevbe, 9/118).

Ashâb-ı Kirâm arasında imanları sağlam, bedenleri sağlıklı olmasına rağmen bineği, yol azığı bulunamaması sebebiyle seferde yer alamayan başka bir topluluk daha vardır ki, bunlara Bekkâûn (Ağlayanlar) adı verilmiştir.[144]

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ
اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهٖ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩١﴾ وَلَا
عَلَى الَّذِينَ اِذَا مَا اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ اَجِدُ مَا اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ
تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ﴿٩٢﴾ اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ
يَسْتَاْذِنُونَكَ وَهُمْ اَغْنِيَاۤءُ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ
فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾[145]

Gerek şartların zorluğu, gerekse münafıkların girişimlerine rağmen Müslümanların büyük çoğunluğu Hz. Peygamber'in (s.a.s) çağırısına cevap vermek suretiyle onunla birlikte bu meşakkatli yolculuğa iştirak etmişlerdir. Kur'ân onları şu ifadelerle takdir eder:

وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ذٰلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾[146]

---

144 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 993-994; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 161-162; İbn Habîb, *Kitabu'l-Muhabber*, s. 281.

145 "Allah ve Resûlü için (insanlara) öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara ve (savaşta) harcayacak bir şey bulamayanlara günah yoktur. Zira iyilik edenlerin aleyhine bir yol (sorumluluk) yoktur. Allah çok bağışlayan ve çok esirgeyendir. Kendilerini bindirip (cepheye) sevk edesin diye sana geldikleri zaman, senin, "Sizi bindirebileceğim bir şey bulamıyorum" dediğin; bu uğurda harcayacakları bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş döke döke geri dönen kimselere de bir sorumluluk yoktur. Sorumluluk ancak, zengin oldukları halde senden izin isteyenleredir. Çünkü onlar geri kalan kadınlarla beraber olmaya râzı oldular. Allah da onların kalplerini mühürledi, artık onlar (neyin doğru olduğunu) bilmezler". (Tevbe, 9/91-93).

146 "İslâm'ı ilk önce kabul eden Muhâcirler ve Ensâr ile iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuş; onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır". (Tevbe, 9/100).

Müslümanlar sıkıntılı yolculuk sonunda önemli bir problem yaşamadan Tebük'e kadar ilerlediler. Hz. Peygamber (s.a.s) burada yirmi gün beklemesine rağmen ne Rumlardan ne de onlara tabi olan Hristiyan Araplardan herhangi bir grupla karşılaşmadı.[147]

Allah Rasûlü (s.a.s) Tebük'te konaklaması esnasında İslâmiyet'e davet amacıyla Cerbâ, Eyle Limanı, Ezruh, Maknâ ve Maan'a birlikler gönderildi. Adı geçen kabile temsilcileri sırasıyla gelerek cizye ödemek şartıyla barış yapmayı ve Müslümanların tebeası olmayı kabul ettiler. Aynı anda Hâlid b. Velîd kumandasındaki bir ordu yakın bir mevkide bulunan Dûmetü'l-Cendel üzerine sevkedildi. Bölge sakini Araplar da Müslümanların hâkimiyetini kabul ettiler.[148] Bu şekilde Şam'ın güneyinde yaşayan Hristiyan Araplar ile Yahûdîlerin oturduğu Filistin'deki birçok bölge, resmen Bizans'tan ayrılarak İslâm Devleti'ne bağlanmış oldu. Rasûl-i Ekrem (s.a.s) Suriye topraklarındaki faaliyetlerini tamamladıktan sonra geri dönme kararı aldı.[149]

D. MÜNAFIKLAR

Hz. Peygamber'in (s.a.s) Hicret sonrası Medine'deki sosyal ortamda karşılaştığı en büyük problemlerden biri şüphesiz nifak hareketiydi. Onlar aynen Mekke müşriklerinin yaptığı gibi Hz. Peygamber'e (s.a.s) karşı alay etmekten başlayıp suikast düzenlemeye teşebbüse kadar çeşitli şekillerde düşmanlıklarını göstermişler, Müslümanlar arasında birliği bozma adına her türlü bozguncu faaliyetin içinde yer almışlardır. Şehirdeki münafıkların Mekke müşriklerinden şekil olarak tek farkı ise Müslümanlara düşmanlıklarını alenen değil, gizli olarak gerçekleştirmiş olmalarıdır.

---

147 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 1015.

148 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 1025-1047; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 169-170; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 166.

149 İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 170.

Kur'ân âyetlerinde münafık "kendini mümin göstererek sözde imanlı olduğunu savunup Allah'a, Rasûlü'ne ve müminlere düşmanlığını gizleyen kişi" olarak tanımlanır.[150]

Kur'ân-ı Kerîm'de "nifâk", "münâfikûn" ve "münâfikât" kelimeleri geçer.[151] Çeşitli âyetlerde ise münafıkların psikolojik durumlarının ictimaî hayata yansıyan tezahür ve etkilerine temas edilir. Bunlardan ilki onların dış görünüşlerindekinin aksine korkak insanlar olup savaştan endişe duydukları hususudur:

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ ۚ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ ۗ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَئًا اَوْ مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلًا لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾[152]

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ ۚ فَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ ۙ رَاَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَاَوْلٰى لَهُمْ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ ۚ فَاِذَا عَزَمَ الْاَمْرُ ۚ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴿٢١﴾[153]

---

150 Bakara, 2/8-10.

151 Bakara, 2/8-20; Nisâ, 4/138-142; Mâide, 5/33; Tevbe, 9/64, 74; Ahzâb, 33/12-18, 48; Hadîd, 57/13-14; Haşr, 59/11; Münâfikûn, 63/1-11.

152 "(Ey Muhammed!) Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onların azaplarını çoğaltmayı ve onların kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor. O münafıklar) mutlaka sizden olduklarına dair Allah'a yemin ederler. Halbuki onlar sizden değillerdir, fakat onlar (kılıçlarınızdan) korkan bir toplumdur. Eğer sığınacak bir yer yahut (barınabilecek) mağaralar veya (sokulabilecek) bir delik bulsalardı, koşarak o tarafa yönelip giderlerdi". (Tevbe, 9/55-57).

153 "İman etmiş olanlar: Keşke cihad hakkında bir sûre indirilmiş olsaydı! derler. Ama hükmü açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. Onlara yakışan da budur! (Onların vazifesi) itaat ve güzel sözdür. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadakat gösterselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu". (Muhammed, 47/20-21).

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِاِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ اُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ اَحَدًا اَبَدًا ۙ وَاِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ اُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ ۚ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ ۚ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْاَدْبَارَ ۚ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَاَنْتُمْ اَشَدُّ رَهْبَةً فِى صُدُورِهِمْ مِنَ اللّٰهِ ۚ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾[154]

İkiyüzlüdürler:

وَلَئِنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللّٰهِ لَيَقُولَنَّ كَاَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِى كُنْتُ مَعَهُمْ فَاَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾[155]

Aynı zamanda cimri, yalancı ve kibirlidirler:

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ ۘ يَاْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْ ۘ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ ۘ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾[156]

Gösterişe önem verip maddi menfaatler için namaz kıldıkları, ibadet hayatında ise isteksiz davrandıklarına şahit olunur:

---

154 "Münafıkların, kitap ehlinden inkâr eden dostlarına: Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız, mutlaka yardım ederiz, dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder. Andolsun, eğer onlar çıkarılsalar, onlarla beraber çıkmazlar; savaşa tutuşmuş olsalar, onlara yardım etmezler; yardım etseler bile arkalarını dönüp kaçarlar, sonra kendilerine de yardım edilmez. Onların içlerinde size karşı duydukları korku, Allah'a olan korkularından daha şiddetlidir. Böyledir, çünkü onlar anlamayan bir topluluktur". (Haşr, 59/11-13).

155 "Eğer Allah'tan size bir lütuf erişirse -sanki sizinle onun arasında (zahirî) bir dostluk yokmuş gibi- "Keşke onlarla beraber olsaydım da ben de büyük bir başarı kazansaydım!" der". (Nisâ, 4/73).

156 "Münafık erkekler ve münafık kadınlar (sizden değil), birbirlerindendir. Onlar kötülüğü emreder, iyilikten alıkor ve cimrilik ederler. Onlar Allah'ı unuttular. Allah da onları unuttu! Çünkü münafıklar fâsıkların kendileridir". (Tevbe, 9/67).

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَىٰ يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾[157]

Ekini (üretim ve ekonomi) ve nesli (soyu ve toplumu) bozmaya çalışırlar:

وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾[158]

Kötülüğü yaygınlaştırıp, buna karşılık iyiliği engellemeye çabalarlar:

الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ ۘ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ۚ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ ۚ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾[159]

Allah'ı ve müminleri alaya alırlar:

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ ۚ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾[160]

الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ ۙ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾[161]

---

157 "Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; halbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler". (Nisâ, 4/142).

158 "O, dönüp gitti mi (yahut bir iş başına geçti mi) yeryüzünde ortalığı fesada vermek, ekinleri tahrip edip nesilleri bozmak için çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez". (Bakara, 2/205).

159 "Münafık erkekler ve münafık kadınlar (sizden değil), birbirlerindendir. Onlar kötülüğü emreder, iyilikten alıkor ve cimrilik ederler. Onlar Allah'ı unuttular. Allah da onları unuttu! Çünkü münafıklar fâsıkların kendileridir". (Tevbe, 9/67).

160 "Eğer onlara, (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk, derler. De ki: Allah ile, O'nun âyetleriyle ve O'nun peygamberi ile mi alay ediyordunuz?". (Tevbe, 9/65).

161 "Sadakalar hususunda, müminlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elem verici azap vardır".(Tevbe, 9/ 79).

Müslümanlara yardım edilmesini engellemeye çalışırlar:

هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا ۗ وَلِلهِ خَزَائِنُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾[162]

Müminlere karşı kin beslerler:

هَا اَنْتُمْ اُولَاۤءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهٖ ۚ وَاِذَا لَقُوكُمْ قَالُٓوا اٰمَنَّا ۖ وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ ۭ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ ۭ اِنَّ اللهَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ اِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۡ وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَّفْرَحُوا بِهَا ۭ وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـــًٔا ۭ اِنَّ اللهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾[163]

Kötü haberler yayarlar:

لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَّالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَآ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾[164]

Düşmanlık yapıp Hz. Peygamber'e (s.a.s) karşı isyan konusunda gizli faaliyetler yürütürler:

---

162 "Onlar: Allah'ın elçisinin yanında bulunanlar için hiçbir şey harcamayın ki dağılıp gitsinler, diyenlerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar bunu anlamazlar". (Münâfikûn, 63/7).

163 "İşte siz öyle kimselersiniz ki, onlar sizi sevmedikleri halde siz onları seversiniz. Siz, bütün kitaplara inanırsınız; onlar ise, sizinle karşılaştıklarında "İnandık" derler; kendi başlarına kaldıklarında da size olan kinlerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: Kininizden (kahrolup) ölün! Şüphesiz Allah kalplerin içindekini hakkıyla bilmektedir. Size bir iyilik dokunsa, bu onları tasalandırır; başınıza bir musibet gelse, buna da sevinirler. Eğer sabreder ve korunursanız, onların hilesi size hiçbir zarar vermez. Şüphesiz Allah, onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır". (Âl-i İmrân, 3/119-120).

164 "Andolsun, iki yüzlüler, kalplerinde hastalık bulunanlar (fuhuş düşüncesi taşıyanlar), şehirde kötü haber yayanlar (bu hallerinden) vazgeçmezlerse, seni onlara musallat ederiz (onlarla savaşmanı ve onları şehirden sürüp çıkarmanı sana emrederiz); sonra orada, senin yanında ancak az bir zaman kalabilirler". (Ahzâb, 33/60).

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ ۖ وَاِذَا جَاۤؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ ۙ وَيَقُولُونَ فِۤى اَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ ۭ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾[165]

Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok yerinde bilhassa da Haşr, Bakara ve Tevbe surelerinde münafıkların özelliklerinden ve faaliyetlerinden çokça bahsedilmiştir. Ayrıca Kur'ân'da Münafıkûn isminde bir sûre de bulunmaktadır. Nitekim mezkür sûrede onların hususiyetleri şu şekilde ortaya konulur:

اِذَا جَاۤءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ ۘ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُولُهٗ ۗ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ۚ ﴿١﴾ اِتَّخَذُوٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ اِنَّهُمْ سَاۤءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾[166]

Benzer şeklide Nisâ ve Nûr sûresinde geçen âyetlerde onların başka olumsuz halleri de tasvir edilir:

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَۤا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ رَاَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ اِذَۤا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاۤؤُكَ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ

---

165 "Gizli konuşmaktan menedildikten sonra yine o yasaklananı yapmaya kalkışarak günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizlice konuşanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman seni, Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar. Kendi içlerinden de: Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi? derler. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir. Ne kötü dönüş yeridir orası!". (Mücadele, 58/8).

166 "(Ey Muhammed!) Münafıklar sana geldiklerinde, "Senin, elbette Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik ederiz" derler. Allah senin, elbette kendisinin peygamberi olduğunu biliyor. (Fakat) Allah o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduklarına elbette şahitlik eder. Yeminlerini kalkan yaptılar da insanları Allah'ın yolundan çevirdiler. Gerçekten onların yaptıkları şey ne kötüdür! Bu, onların önce iman edip sonra inkâr etmeleri, bu yüzden de kalplerine mühür vurulması sebebiyledir. Artık onlar anlamazlar". (Münâfikûn, 63/1-3).

إِنْ أَرَدْنَآ إِلَّآ إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ أُولَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَعْلَمُ ٱللَّهُ مَا فِى قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُل لَّهُمْ فِىٓ أَنفُسِهِمْ قَوْلًۢا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾[167]

وَيَقُولُونَ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُم مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ ۚ وَمَآ أُولَٰٓئِكَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا دُعُوٓا إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِن يَكُن لَّهُمُ ٱلْحَقُّ يَأْتُوٓا۟ إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾ أَفِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَمِ ٱرْتَابُوٓا۟ أَمْ يَخَافُونَ أَن يَحِيفَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُۥ ۚ بَلْ أُولَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٥٠﴾[168]

İnançsızlıklarını açıkça ortaya koyamayan Medine'deki münafıkların önünde İslâm'a girip dinin emirlerini yerine getiriyormuş gibi görünmekten, kabileleri ile dayanışma içine girmekten, planlarını, tuzaklarını ve oyunlarını ise sinsi, gizli ve kompleks yöntemlerle yürürlüğe koymaktan başka yol yoktu. Onların Müslümanlara karşı nifak, tuzak ve komploları Allah Rasûlü (s.a.s) tarafından biliniyordu. Ayrıca Kur'ân âyetleri onları eleştiriyor, gizli planlarını açık ediyordu.[169]

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۖ وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ ۖ فَزَادَهُمُ ٱللَّهُ مَرَضًا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ ۙ قَالُوٓا۟ إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِن لَّا يَشْعُرُونَ

---

167 "Onlara: Allah'ın indirdiğine (Kitab'a) ve Resûl'e gelin (onlara başvuralım), denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün. Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir felâket gelince hemen, biz yalnızca iyilik etmek ve arayı bulmak istedik, diye yemin ederek sana nasıl gelirler! Onlar Allah'ın, kalplerindekini bildiği kimselerdir; onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara, kendileri hakkında tesirli söz söyle". (Nisâ, 4/61-63).

168 "(Münâfıklar), "Allah'a ve peygambere inandık ve itaat ettik" derler. Sonra da onların bir kısmı bunun ardından yüz çevirirler. Hâlbuki onlar inanmış değillerdir. Aralarında hüküm vermesi için Allah'a (Kur'ân'a) ve peygambere çağırıldıkları zaman, bir de bakarsın ki içlerinden bir grup yüz çevirmektedir. Ama gerçek (verilen hüküm) kendi lehlerinde ise, boyun eğerek ona gelirler. Kalplerinde bir hastalık mı var, yoksa şüphe ve tereddüde mi düştüler? Yoksa Allah ve Rasûlünün kendilerine karşı zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, işte onlar asıl zalimlerdir". (Nûr, 24/47-50).

169 Derveze, İzzet, *Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, III, 76.

﴿١٣﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا كَمَآ اٰمَنَ النَّاسُ قَالُٓوا اَنُؤْمِنُ كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ اَلَآ اِنَّهُمْ
هُمُ السُّفَهَآءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَاِذَا لَقُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا قَالُٓوا اٰمَنَّا وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى
شَيَاطِينِهِمْ قَالُٓوا اِنَّا مَعَكُمْ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٤﴾ اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ
فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى فَمَا رَبِحَتْ
تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِى اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّآ اَضَآءَتْ مَا
حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِى ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ
لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ اَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَآءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ اَصَابِعَهُمْ
فِى اٰذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللّٰهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ
يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ كُلَّمَآ اَضَآءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَاِذَآ اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ
لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾[170]

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ
لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٣٨﴾ الَّذِينَ
يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ

170 "İnsanlardan, inanmadıkları halde, "Allah'a ve Âhiret gününe inandık" diyenler de vardır. Bunlar Allah'ı ve müminleri aldatmaya çalışırlar. Oysa sadece kendilerini aldatırlar da farkında değillerdir. Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını artırmıştır. Söyledikleri yalana karşılık da onlara elem dolu bir azap vardır. Bunlara, "Yeryüzünde fesat çıkarmayın" denildiğinde, "Biz ancak ıslah edicileriz!" derler. İyi bilin ki, onlar bozguncuların ta kendileridir. Fakat farkında değillerdir. Onlara, "İnsanların inandıkları gibi siz de inanın" denildiğinde ise, "Biz de akılsızlar gibi iman mı edelim?" derler. İyi bilin ki, asıl akılsızlar kendileridir, fakat bilmezler. İman edenlerle karşılaştıkları zaman, "İnandık" derler. Fakat şeytanlarıyla (münafık dostlarıyla) yalnız kaldıkları zaman, "Şüphesiz, biz sizinle beraberiz. Biz ancak onlarla alay ediyoruz" derler. Gerçekte Allah onlarla alay eder (alaylarından dolayı onları cezalandırır); azgınlıkları içinde bocalayıp dururlarken onlara mühlet verir. İşte onlar, hidayete karşılık sapıklığı satın almış kimselerdir. Bu yüzden alışverişleri onlara kâr getirmemiş ve (sonuçta) doğru yolu bulamamışlardır. Yahut (onların durumu), gökten sağanak halinde boşanan, içinde yoğun karanlıklar, gürültü ve yıldırımlar bulunan yağmur(a tutulmuş kimselerin durumu) gibidir. O münafıklar yıldırımlardan gelecek ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Halbuki Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır. (O esnada) şimşek sanki gözlerini çıkaracakmış gibi çakar, onlar için etrafı aydınlatınca orada birazcık yürürler, karanlık üzerlerine çökünce de oldukları yerde kalırlar. Allah dileseydi elbette onların kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah şüphesiz her şeye kadirdir". (Bakara, 2/8-20).

لِلّٰهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا
وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلُهُمْ
إِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾ الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ
فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا
أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَنْ
يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ
وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَىٰ يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ
إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ لَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ وَلَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ
فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ
الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٤٤﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي
الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾[171]

171 "İman edip sonra inkâr eden, sonra inanıp tekrar inkâr eden, sonra da inkârlarında ileri gidenler var ya; Allah onları bağışlayacak da değildir, doğru yola iletecek de değildir. Münafıklara, kendileri için elem dolu bir azap olduğunu müjdele" Müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir. O (Allah), Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya (konuya geçinceye) kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Elbette Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir. Onlar sizi gözetleyip duran kimselerdir. Eğer Allah tarafından size bir fetih (zafer) nasip olursa, "Biz sizinle beraber değil miydik?" derler. Şayet kâfirlerin (zaferden) bir payı olursa, "Size üstünlük sağlayıp sizi müminlerden korumadık mı?" derler. Allah, kıyamet günü aranızda hükmünü verecektir. Allah, müminlerin aleyhine kâfirlere hiçbir yol vermeyecektir. Münafıklar, Allah'ı aldatmaya çalışırlar. Allah da onların bu çabalarını başlarına geçirir. Onlar, namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar ve Allah'ı pek az anarlar. Onlar küfür ile iman arasında bocalayıp dururlar. Ne bunlara (müminlere) ne de şunlara (kâfirlere) bağlanırlar. Allah kimi saptırırsa ona asla bir çıkar yol bulamazsın. Ey iman edenler! Müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyin; (bunu yaparak) Allah'a, aleyhinizde apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz? Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın". (Nisâ, 4/137-145).

وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ ۗ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَئًا اَوْ مَغٰرٰتٍ اَوْ مُدَّخَلًا لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾[172]

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ ۚ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ اَحَقُّ اَنْ يُّرْضُوهُ اِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ يَعْلَمُوٓا اَنَّهٗ مَنْ يُّحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ فَاَنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ۗ ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾[173]

اِذَا جَآءَكَ الْمُنٰفِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ ۘ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُولُهٗ ۗ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنٰفِقِينَ لَكٰذِبُونَ ۚ ﴿١﴾ اِتَّخَذُٓوا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۗ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾ وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ اَجْسَامُهُمْ ۗ وَاِنْ يَّقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ۗ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ ۗ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ ۗ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ۗ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ ۚ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾[174]

Münafıkların Medine'de Müslümanlar için oluşturdukları tehlike, onların özellikle şehirde bulunan Yahûdîlerle ortak hareket etmeye başlamalarıyla daha da artmıştır. Zira şehirde bozgunculuk yapma husu-

---

172 "Kesinlikle sizden olduklarına dair Allah'a yemin ederler. Oysa onlar sizden değillerdir. Fakat onlar korkudan ödleri patlayan bir topluluktur. Eğer sığınacak bir yer veya (gizlenecek) mağaralar yahut girilecek bir delik bulsalardı, hemen koşarak oraya kaçarlardı". (Tevbe, 9/56-57).

173 "Sizi razı etmek için, Allah'a yemin ederler. Eğer gerçekten mümin iseler (bilsinler ki), Allah ve Rasûlü'nü razı etmeleri daha önceliklidir. Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelen kimseye, içinde ebedî kalacağı cehennem ateşinin olduğunu bilmediler mi? İşte bu, büyük bir rezilliktir". (Tevbe, 9/62-63).

174 "Ey Muhammed!) Münafıklar sana geldiklerinde, "Senin, elbette Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik ederiz" derler. Allah senin, elbette kendisinin peygamberi olduğunu biliyor. (Fakat) Allah o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduklarına elbette şahitlik eder. Yeminlerini kalkan yaptılar da insanları Allah'ın yolundan çevirdiler. Gerçekten onların yaptıkları şey ne kötüdür! Bu, onların önce iman edip sonra inkâr etmeleri, bu yüzden de kalplerine mühür vurulması sebebiyledir. Artık onlar anlamazlar. Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerine kulak verirsin. Onlar sanki elbise giydirilmiş kereste gibidirler. Her kuvvetli sesi kendi aleyhlerine sanırlar. Onlar düşmandır, onlardan sakın! Allah onları kahretsin! Nasıl da (haktan) çevriliyorlar!". (Münâfikûn, 63/1-4).

sunda bu iki topluluk sürekli olarak birbirlerine yardımcı olmuşlardır. Nitekim Bedir Savaş'ının ardından gerçekleşen Kaynuka Gazvesi sonucunda münafıkların reisi Abdullah b. Übey, Hz. Peygamber'den (s.a.s) onlar adına emân istemiştir.[175] Abdullah b. Übey, Uhud Savaşı'ndan sonra muhasara altına alınan Nadîr Yahûdîleri'ne yardım edecekleri vadiyle Müslümanlara karşı direnmeleri tavsiyesinde bulunarak onların Müslümanlar'a teslim olmalarını geciktirmiştir.[176]

Ashâb ile birlikte yaşayan münafıklar sureta Müslüman görünmek ve bilinmekle birlikte, bilhassa zor şartlarda onları terk etmekten ve zaafa düşürmekten geri durmamışlardır. Onlar Uhud Savaşı öncesinde orduda yer almalarına rağmen Medine ile Uhud arasında Abdullah b. Übey idaresinde yaklaşık 300 kişiyle Müslüman ordusunu terk etmişler ve onları sayıları 3.000 kişiye ulaşan müşrikler karşısında yardımsız bırakmışlardır.[177] Uhud Savaşı sonrasında ise Müslümanların fazla kayıp vermelerini kendilerini dinlemeyip meydan savaşına girişmelerine bağlamışlar, onların kuvve-i maneviyelerini zaafa uğratmaya çalışmışlardır:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوا فِى الْاَرْضِ اَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا ۚ لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فِى قُلُوبِهِمْ ۗ وَاللّٰهُ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾[178]

اَلَّذِينَ قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ اَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا ۗ قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾[179]

---

175 Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 497-510; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 29.

176 Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 368-380; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 199-201; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 57-58.

177 İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 67-68, 70.

178 "Ey iman edenler! Kardeşleri sefere veya savaşa çıktığında onlar hakkında, "Onlar bizim yanımızda olsalardı ölmezlerdi ve öldürülmezlerdi" diyen inkârcılar gibi olmayın. Allah bunu (bu düşünceyi) onların kalplerine bir hasret (yarası) olarak koydu. Allah yaşatır ve öldürür. Allah, yaptıklarınızı görmektedir". (Âl-i İmrân, 3/156).

179 "(Evlerinde) oturup da kardeşleri hakkında: "Bize uysalardı öldürülmezlerdi" diyenlere, "Eğer doğru sözlü insanlar iseniz, canlarınızı ölümden kurtarın bakalım!" de". (Âl-i İmrân, 3/168).

Halbuki Uhud'da şehit olanlar aslında onların anladığı manada ölüler değildir:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾[180]

Savaş sonucunda da yalan söylemeyi sürdürmüşlerdir:

وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٦٦﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا ۚ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ ادْفَعُوا ۖ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَاكُمْ ۗ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ ۚ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۗ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾[181]

Münafıklar Mekke müşriklerine karşı nihaî savunma savaşından önce gerçekleştirilen hendek kazılması faaliyetine de gönülsüz iştirak etmişler, Hz. Peygamber (s.a.s) başta olmak üzere diğer ashâb gece gündüz çalışırlarken onlar bir taraftan işi yavaşlatmaya çalışmışlar, diğer taraftan da Allah Rasûlü'nün (s.a.s) izni olmadan görev yerini terk edip evlerine gitmişlerdir.[182] Ahzâb sûresinde Hendek savaşı öncesi ve münafıkların durumu şu şekilde ortaya konulur:

---

180 "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar. Onlar, Allah'tan gelen nimet ve keremin; Allah'ın, müminlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler". (Âl-i İmrân, 3/169-171).

181 "İki birliğin karşılaştığı gün sizin başınıza gelenler, ancak Allah'ın dilemesiyle olmuştur ki, bu da müminleri ayırdetmesi ve münafıkları ortaya çıkarması için idi. Bunlara: "Gelin, Allah yolunda çarpışın; ya da savunma yapın" denildiği zaman, "Harbetmeyi bilseydik, elbette sizin peşinizden gelirdik" dediler. Onlar o gün, imandan çok, kâfirliğe yakın idiler. Ağızlarıyla, kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Halbuki Allah, onların içlerinde gizlediklerini daha iyi bilir". (Âl-i İmrân, 3/166-167).

182 İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 226.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَآءَتْكُمْ جُنُودٌ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا ۟ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۚ ﴿٩﴾ اِذْ جَآؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ
وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ
الظُّنُونَا ﴿١٠﴾ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾ وَاِذْ يَقُولُ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَاِذْ
قَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِنْهُمْ يَآ اَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا ۚ وَيَسْتَاْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ
يَقُولُونَ اِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ ۛ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ۛ اِنْ يُرِيدُونَ اِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾ وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ
مِنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَاٰتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَآ اِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا
عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَ ۭ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُلًا ﴿١٥﴾ قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ
الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا
الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ۭ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَآئِلِينَ لِاِخْوَانِهِمْ
هَلُمَّ اِلَيْنَا ۚ وَلَا يَاْتُونَ الْبَاْسَ اِلَّا قَلِيلًا ۟ ﴿١٨﴾ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۚ فَاِذَا جَآءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ
يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ
سَلَقُوكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۭ اُولٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ ۭ
وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُونَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ۚ وَاِنْ يَّاْتِ الْاَحْزَابُ
يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْاَعْرَابِ يَسْـَٔلُونَ عَنْ اَنْۢبَآئِكُمْ ۭ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوٓا
اِلَّا قَلِيلًا ﴿٢٠﴾[183]

---

183 "Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani (düşman) ordular üzerinize gelmişti de biz onların üzerine bir rüzgâr ve göremediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir. Hani onlar size hem üst tarafınızdan hem alt tarafınızdan gelmişlerdi. Hani gözler kaymış ve yürekler ağızlara gelmişti. Siz de Allah'a karşı çeşitli zanlarda bulunuyordunuz. İşte orada müminler denendiler ve şiddetli bir şekilde sarsıldılar. Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık olanlar, "Allah ve Rasûlü bize, ancak aldatmak için vaadde bulunmuşlar" diyorlardı. Hani onlardan bir grup, "Ey Yesrib (Medine) halkı! Sizin burada durmak imkânınız yok. Haydi geri dönün" demişti. Onlardan bir başka grup da "Evlerimiz açık (korumasız)" diyerek Peygamberden izin istiyorlardı. Oysa evleri açık (korumasız) değildi. Onlar sadece kaçmak istiyorlardı. Eğer Medine'nin her tarafından üzerlerine

Münafıkların ashâb arasında fitne çıkarma teşebbüslerinin yoğun olduğu hadiselerden biri de Müreysi Gazvesi'dir. Hz. Peygamber (s.a.s) Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra Ensâr ile Muhâcirûn'u kardeş ilan ederek kabilevî ortaklık yerine akidevî birliği temin etmiş, hangi kabileye mensup olursa olsun bütün Müslümanları din kardeşliği paydasında bir araya getirmişti. Onun teşkil ettiği bu güçlü topluluk hiçbir zaman dağılmamış, bunun neticesi olarak Müslümanlar düşmanlarına karşı daima üstün gelmişlerdir. Ancak, geçmişten gelen kabilecilik duygu ve davranışlarının zaman zaman gün yüzüne çıkmasına da engel olunamamıştır. Ortaya çıkan bu tür problemleri daha da derinleştirmeye çalışanlar ise Abdullah b. Übey liderliğindeki münafıklar olmuştur. Nitekim Müreysi dönüşü esnasında biri Ensâr, diğeri de Muhâcirler adına su temin etmekle görevli olan iki şahıs arasında önce kimin su alacağı tartışması sebebiyle taraflar derhal çatışma ortamına girmişlerdir. Hadiseden haberdar olan Hz. Peygamber (s.a.s) derhal olay yerine gelerek yapılanların câhiliyye davası peşinde olmak manasına geldiğini, benzeri davranışların kişiyi Cehennem'e götüreceğini bildirerek olaya iştirak edenleri uyarmış ve tarafları yatıştırmaya çalışmıştır. Ancak meydana gelen hadise Müslümanlarla birlikte gazveye iştirak eden münafıklar tarafından istismar edilmiş ve ashâb arasındaki basit tartışma büyütülmeye çalışılmıştır. Nitekim Abdullah b. Übey hemşehrilerine

---

gelinse ve orada karışıklık çıkarmaları istenseydi, onu mutlaka yaparlardı; o konuda fazla gecikmezlerdi. Andolsun ki, onlar, daha önce geri dönüp kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen söz ise sorumluluğu gerektirir. (Resûlüm!) De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanın size asla faydası olmaz! (Eceliniz gelmemiş ise) o takdirde de yaşatılacağınız süre çok değildir. De ki: Allah size bir kötülük dilerse, O'na karşı sizi kim korur; ya da size rahmet dilerse (size kim zarar verebilir)? Onlar, kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulurlar ne de bir yardımcı. Allah, içinizden (savaştan) alıkoyanları ve yandaşlarına: "Bize katılın" diyenleri gerçekten biliyor. Zaten bunların pek azı savaşa gelir. Gelseler de) size karşı pek hasistirler. Hele korku gelip çattı mı, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş gibi gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün. Korku gidince ise, mala düşkünlük göstererek sizi sivri dilleri ile incitirler. Onlar iman etmiş değillerdir; bunun için Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bu, Allah'a göre kolaydır. Bunlar, düşman birliklerinin bozulup gitmedikleri evhamı içindedirler. Müttefikler ordusu yine gelecek olsa, isterler ki, çölde göçebe Araplar içinde bulunsunlar da sizin haberlerinizi (uzaktan) sorsunlar. Zaten içinizde bulunsalardı dahi pek savaşacak değillerdi". (Ahzâb, 33/9-20).

Mekke'den gelenleri kabul etmekle onların emrine girdiklerini ve başlarına belâ aldıklarını söylemiş, ardından Medinelileri şehre döner dönmez Muhâcirleri yurtlarından çıkarmaya çağırmıştır.

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَآ إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ۚ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾[184]

Medine'de münafıkların bozgunculuklarını en üst düzeye çıkardıkları ve Hz. Peygamber'e (s.a.s) ve Müslümanlara karşı düşmanlıklarını en açık biçimde gösterdikleri diğer önemli hadise Tebük Seferi'dir. Nitekim bu olayın başlangıcından nihayetine kadar onların bozgunculukları devam etmiştir. Kaldı ki seferin hazırlık safhasında Abdullah b. Übey başta olmak üzere yaklaşık 80 kişiden fazla münafık grubu Müslümanlara katılmamışlardır.[185]

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوكَ وَلَٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ۚ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ ۚ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾ عَفَا اللَّهُ عَنكَ ۖ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾ لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَن يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَٰكِن كَرِهَ اللَّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوا فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ ۚ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ

184 "Onlar, 'Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır" diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar (bunu) bilmezler". (Munâfikûn, 63/8).

185 İbn Hişâm, *es-Sîre*, 159-160.

بِالظّٰلِمِينَ ﴿٤٧﴾ لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ حَتّٰى جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾[186]

Onlardan bir kısmı ise geçersiz mazeretlerle sefere katılma konusunda geri kalmışlardır:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾[187]

Sefere iştirak etmeyen münafıklar bir taraftan müminleri savaşa gitmekten vazgeçirmeye çalışırlarken, diğer taraftan da orduya maddî yardımda bulunanları engellemeye çalışmışlar[188], çok az yardım yapabilen Müslümanlarla da "Allah'ın bu kadarcık yardıma ihtiyacı mı var?" sözleriyle alay etmeye kalkışmışlardır:[189]

---

186 "Eğer yakın bir dünya menfaati ve kolay bir yolculuk olsaydı, (sefere katılmayan münafıklar da) mutlaka sana uyarlardı. Fakat meşakkatli yol, onlara uzak geldi. Gerçi onlar, "Eğer gücümüz yetseydi, elbette sizinle beraber çıkardık" diye Allah'a yemin edeceklerdir. Onlar kendilerini helâke sürüklüyorlar. Allah biliyor ki onlar kesinlikle yalancıdırlar. Allah seni affetsin! Doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalancıları bilinceye kadar beklemeden niçin onlara izin verdin? Allah'a ve âhiret gününe iman edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihad etmekten geri kalmak için senden izin istemezler. Allah kendine karşı gelmekten sakınanları çok iyi bilendir. Ancak Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşüp kendileri de o şüphelerinin içinde bocalayan kimseler senden izin isterler. Onlar eğer savaşa çıkmak isteselerdi, elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların harekete geçmelerini istemedi de onları geri bıraktı ve onlara, "Oturun oturan acizlerle beraber" denildi. Eğer onlar da sizin içinizde (sefere) çıksalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmayacak ve sizi fitneye düşürmek için aranızda koşuşturacaklardı. Aranızda onları dinleyecek kişiler de vardı. Allah zalimleri hakkıyla bilendir. Andolsun bunlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler ve sana karşı türlü türlü işler çevirmişlerdi. Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın dini galip geldi". (Tevbe, 9/42-48).

187 "Onlardan öylesi de var ki: "Bana izin ver, beni fitneye düşürme" der. Bilesiniz ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdir. Cehennem, kâfirleri mutlaka kuşatacaktır". (Tevbe, 9/49).

188 İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 159-160.

189 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, X, 196-197.

اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ اِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٧٩﴾[190]

Kur'ân-ı Kerîm, münafıkların bu faaliyetlerine anında cevap vermek suretiyle Müslümanların kararlarında sabit kalmalarını temin etmiş, onların maneviyatlarını canlı tutmuştur:

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُوا اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾[191]

Müslümanlar arasında sefere iştirak eden münafıklar ise yol boyunca sürekli olarak endişeye sevkedici haberler yayarak savaşçıların morallerini bozmaya çalışmışlardır.[192] Ayrıca onlar, Hz. Peygamber'i (s.a.s) bu sefere çıkarak maceracılıkla suçlamışlar ve gıyabında onunla alay etmeye kalkışmışlar[193], söyledikleri ve yaptıkları Allah Rasûlü'ne (s.a.s) ulaştırıldığı zaman da faaliyetlerini inkâra çalışmışlardır.[194] Ancak nâzil olan âyetler onları sürekli olarak mahcup etmiştir:

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِؤُا اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ اَبِاللّٰهِ

---

190 "Sadakalar hususunda, müminlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elem verici azap vardır". (Tevbe, 9/79).

191 "Tebük seferine katılmayıp geri kalan münafıklar, Rasûlüllah'a muhalefet ederek oturup kalmaları ile sevindiler. Allah yolunda malları ve canları ile mücadele etmeyi çirkin gördüler ve bu sıcakta savaşa çıkmayın dediler. De ki Cehennem ateşi daha sıcaktır. Fakat gideceği yeri bir bilseler". (Tevbe, 9/81)

192 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 1003-1005; Belâzürî, *Ensâb*, I, 275.

193 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 1004.

194 İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 166-169.

وَاٰيَاتِهٖ وَرَسُوْلِهٖ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوْا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ اِنْ نَّعْفُ عَنْ طَآئِفَةٍ مِّنْكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوْا مُجْرِمِيْنَ ﴿٦٦﴾[195]

Tebük Seferi esnasında münafıkların bozguncu davranışlarından biri de onların Allah Rasûlü'nün (s.a.s) emir ve tavsiyelerine itaat etmemeleri, hatta zaman zaman kendilerine emredilenlerin tersini yapmaları olmuştur. Bu sebeple onlar yol boyunca Müslümanları zor durumda bırakmışlardır.[196] Tebük mevkiinden dönüşleri esnasında sebep oldukları sıkıntıları daha da artırmışlar[197], nihayet işi Allah'ın Rasûlü'ne (s.a.s) suikast düzenlemeye kadar vardırmışlardır. Hz. Peygamber (s.a.s) bu hadiseden vahiyle haberdar edilmiştir:

يَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوْا ۚ وَلَقَدْ قَالُوْا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوْا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوْا بِمَا لَمْ يَنَالُوْا ۚ وَمَا نَقَمُوْٓا اِلَّآ اَنْ اَغْنٰىهُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ فَاِنْ يَّتُوْبُوْا يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَاِنْ يَّتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا اَلِيْمًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِى الْاَرْضِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿٧٤﴾[198]

Münafıklar, Tebük dönüşünde de mazeretler ileri sürerek kendilerinin affedilmelerini istemişler, ancak Kur'ân onların özürlerinin kabul edilmeyeceğini açıkça bildirmiştir:

---

195 "Münafıklar kalplerinde olan küfrü yüzlerine vuracak bir sûrenin üzerlerine indirilmesinden hem çekinirler hem de alay ederler. De ki eğlenin bakalım. Allah sizin o korktuğunuz şeyleri meydana çıkaracaktır. Ey Rasûlüm! Kendilerine niçin böyle dediniz diye sorarsan, biz ancak şakalaşıyorduk derler. Sen de ki, Allah'la, onun âyetleri ve onun Peygamberi ile mi eğleniyorsunuz? Siz iman ettiğinizi söyledikten sonra içinizdeki küfrü açığa çıkardınız. İçinizden bir kısmını bağışlasak bile diğer bir kısmını suçlarında ısrar ettikleri için azaba uğratacağız". (Tevbe, 9/64-66).

196 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 1005-1012.

197 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 1039.

198 "(Ey Muhammed! O sözleri) söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Başaramadıkları bir şeye (Peygambere suikast yapmaya) de yeltendiler. Ve sırf Allah ve Resûlü kendi lütuflarından onları zenginleştirdiği için öç almaya kalkıştılar. Eğer tevbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da ahirette de elem verici bir azaba çarptıracaktır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır". (Tevbe, 9/74)

يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ ۚ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ ۚ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ ۚ فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ ۚ اِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۚ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ ۚ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾[199]

Münafıklar Tebük Seferi öncesinde yağmurlu havalarda uzak yerlerde oturan Müslümanların Mescid-i Nebevî'ye ulaşamadıkları gerekçesiyle yeni bir mescid yaptırmışlar, açılışına da Hz. Peygamber'i (s.a.s) çağırmışlardı. Ancak Allah Rasûlü (s.a.s) sefer hazırlıklarıyla meşgul olması sebebiyle onların talebini yerine getirmeyi erteledi. Onların asıl gayesi, yeni bir ibadet mahallinin temininden ziyade Mescid-i Nebevî'ye alternatif ve de bozgunculuklarını gizleyebilecekleri bir merkez oluşturmak, Hz. Peygamberi (s.a.s) davet etmek suretiyle buraya meşrûiyet kazandırmaktı. Ancak Tebük Seferi dönüşünde inen şu âyetlerinde bu mescidin Müslümanlar aleyhine faaliyet merkezi olarak tasarlandığı ifade edilip Hz. Peygamber'e (s.a.s) buraya girmemesi emredilince, ashâbtan Mâlik b. Duhşum ile Ma'n b. Adî ve Âsım b. Adî kardeşler görevlendirerek Kur'ân'da Dırâr mescidi olarak zikredilen bu binayı yıktırdı.[200]

---

199 "(Seferden) onlara döndüğünüz zaman size özür beyan edecekler. De ki: (Boşuna) özür dilemeyin! Size asla inanmayız; çünkü Allah, haberlerinizi bize bildirmiştir. (Bundan sonraki) amelinizi Allah da görecektir, Resûlü de. Sonra görüleni ve görülmeyeni bilene döndürüleceksiniz de yapmakta olduklarınızı size haber verecektir. Onların yanına döndüğünüz zaman size, kendilerinden (onları cezalandırmaktan) vazgeçmeniz için Allah adına and içecekler. Artık onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardır. Kazanmakta olduklarına (kötü işlerine) karşılık ceza olarak varacakları yer cehennemdir. Onlardan razı olasınız diye size yemin edecekler. Fakat siz onlardan razı olsanız bile Allah fâsıklar topluluğundan asla razı olmaz". (Tevbe, 9/94-96).

200 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 1048-1049; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 173-174.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾[201]

Hz. Peygamber (s.a.s) İfk hadisesinde olduğu gibi Tebük Seferi'nin başlangıç ve sonundaki olaylarda sorumluluğu bulunan Abdullah b. Übey'e karşı bu hadiseden sonra da herhangi bir yaptırım uygulamamış, ashâbın onun cezalandırılması taleplerini geri çevirmiştir. Rasûlüllah (s.a.s) onu cezalandırma yoluna gitmediği gibi, ashâbından da ona karşı iyi davranılmasını istemiş[202], kendisi de ölünceye kadar İbn Übey'le alâkasını kesmemiş, onunla konuşmayı ve ilgilenmeyi sürdürmüştür.[203] Hz. Peygamber'in (s.a.s) bu konudaki hassasiyeti o dereceye ulaşmıştır ki, münafıkların reisi olmasına rağmen -oğlu Abdullah'ın da ricasıyla- öldüğünde gömleğinin onun üzerine örtülmesine müsaade etmiş[204], Hz.

---

201 "O kimseler ki, müminlerin arasını ayırmak, küfürlerini kuvvetlendirmek, zarar yapmak için ve daha önce Allah'a ve Rasûlü'ne karşı harp eden kimseye yatak hazırlayıp beklemek için bir mescid edindiler: İyilikten başka bir şey murad etmedik diye de yemin edecekler. Fakat Allah şahid ki, bunlar gerçekten yalancıdır. Ey Rasûlüm, orada ebebiyyen namaz kalıma. İlk günden beri temelleri takva üzerine kurulan Mescidde (Kuba mescidi) namaza durman daha layıktır. Orada günahlardan ve pisliklerden temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da böyle çok temizlenenleri sever. Binasını Allah korkusu ve rızası üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yarın kenarına kurup, onunla beraber kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez. Yaptıkları bina, (ölüp de) kalpleri parçalanıncaya kadar yüreklerine devamlı olarak bir kuşku (sebebi) olacaktır. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir". (Tevbe, 9/107-110).

202 Koçyiğit, Talat, "Abdullah b. Übey b. Selûl", *DİA*, I, 140.

203 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 1057; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 65.

204 Buhârî, "Libâs", 8; Müslim, "Sıfatü'l-Münâfikîn", 3; İbn Mâce, "Cenâiz", 31; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 18; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 1057.

Ömer'in ısrarlı itirazlarını dikkate almayarak cenaze namazını da kıldırmıştır.[205] Bu ve benzeri kişilerin kesinlikle af edilmeyeceği ve namazlarının da kılınmaması gerektiği hususunda âyetinin nâzil olmasından sonra ise başka bir münafığın namazını kıldırmamıştır.[206]

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾[207]

سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾[208]

وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾[209]

III. MEDİNE'YE GELEN ARAP HEYETLERİ

Medine'de bulunan Yahûdîlerin şehirden uzaklaştırılması, ardından Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethedilmesi, dolayısıyla Kureyş'in itaat altına alınması, Hayber'in fethiyle yarımadadaki Yahûdîlerin etkisiz hale getirilmesi, nihayet Mustalikoğulları Gazvesi ve Huneyn Savaşı'nda Mekke ve Medine dışındaki müşrik Arapların mağlup edilmeleri gibi hâdiseler Müslümanları Arap Yarımadası'nın en büyük gücü, Medine'yi de Hicaz'ın yeni siyasî merkezi haline getirmişti. Bundan dolayıdır ki onların kimi gönüllü, kimi de mecbur kalarak Medine'nin otoritesini

---

205 Buhârî, "Cenâiz", 22, 84, "Tefsîru Sûreti't-Tevbe", 12, 13; Tirmizî, "Tefsîr", 10; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 196-197.

206 Buhârî, "Cenâiz", 22, 84, "Tefsîru'l-Kur'ân", 11, 12, 13; Vâkıdî, *Meğâzî*, *Meğâzî*, III, 1057-1058; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 196-197.

207 "Onlar için ister bağışlanma dile ister dileme (farketmez.) Onlar için yetmiş kez bağışlanma dilesen de Allah onları asla affetmeyecektir. Bu, onların Allah ve Rasûlünü inkâr etmiş olmaları sebebiyledir. Allah fasık topluluğu doğru yola iletmez". (Tevbe, 9/80).

208 "Onlara mağfiret dilesen de dilemesen de birdir. Allah onları kesinlikle bağışlamayacaktır. Çünkü Allah, yoldan çıkmış topluluğu doğru yola iletmez". (Münâfikûn, 63/6).

209 "Onlardan ölen kimsenin namazını asla kılma, mezarı başında da durma. Çünkü onlar Allah'ı ve onun elçisini inkâra yeltendiler ve bu günah içinde öldüler". (Tevbe, 9/84).

tanımak ve Hz. Peygamber'e (s.a.s) biat etmek niyetiyle Hicretin Dokuzuncu yılından (M.630-631) itibaren başkente heyetler göndermeye başladılar. Dolayısıyla bu yıla Senetü'l-Vüfûd (Elçiler Yılı) adı verilmiştir.[210]

Gelen heyetler bir taraftan kabilelerinin Medine'ye siyasî bağlılıklarını bildirmişler, diğer taraftan da Hz. Muhammed'i (s.a.s) peygamber olarak kabul etmek suretiyle İslâm dinine dâhil olmuşlardır. Allah Rasûlü (s.a.s) kabile temsilcilerini Medine'de birkaç gün misafir edip kendilerine Kur'ân'ı, İslâm dininin temel esaslarını ve ahlâk kurallarını öğretmiştir. Siyasî hâkimiyetin bir sembolü olarak da dönüşleri esnasında kendilerine su kuyuları ve bazı toprak tahsislerinin yapıldığı bildirilmiş, ayrıca misafirlere çeşitli hediyeler takdim edilmiştir.[211]

Elçiler yılında Medine'ye gelen kabile heyetlerinden bir kısmının Hz. Peygamber'e (s.a.s) karşı saygısız davranışlarına şahit olunmuştur. Kur'ân'ın da işaret ettiği bu davranışlar, bir yönüyle Allah Rasûlü'nün (s.a.s) tebliğine muhatap olan insanları tanıma noktasında da ilginç örnekler verir.[212] Onların tavırlarına karşı şu âyetler nâzil olmuştur:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُوٓا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهٗ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَآءِ الْحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾[213]

210 Buhârî, "Meğâzî" 67, 68, 69, 73, 74, 75, 76. Bu konuda ayrıca bk. Fayda, Mustafa, "Senetü'l-Vüfûd", *DİA*, XXXVI, 520-521.

211 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 356-359.

212 Buhârî, "Meğâzî",68, 69.

213 "Ey iman edenler! Allah'ın ve Peygamberinin önüne geçmeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işlediklerinizi boşa gider. Allah'ın elçisinin

Başka bir bedevî kabilenin saygısız davranışına da Kur'ân-ı Kerîm'de hemen cevap verilmiştir:

قُلْ اَتُعَلِّمُونَ اللّٰهَ بِدِينِكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَىَّ اِسْلَامَكُمْ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰيكُمْ لِلْاِيمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾[214]

Elçiler yılında çok sayıda Arap kabilesinin müslüman olduğunu ilan etmesine rağmen, başta Hanîfe ve Esed olmak üzere bazı bedevî kabileler arasında İslâmiyet'in gerçek anlamda yerleşmiş olduğunu söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla onların mevcut durumlarını bir İslâmlaşmadan ziyade, zorunlu olarak Medine'nin siyasî otoritesini kabul etme hali olarak değerlendirmek daha doğru olur. Çöl Araplarının (bedevîler) gerçek anlamda değil, (sûretâ) şeklen iman etmiş oldukları hususu Kur'ân-ı Kerîm'de açık bir şekilde dile getirilir:

قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُوٓا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيمَانُ فِى قُلُوبِكُمْ وَاِنْ تُطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔا اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾[215]

---

huzurunda seslerini kısanlar, Allah'ın, gönüllerini takvâ (Allah'a karşı gelmekten sakınma) konusunda sınadığı kimselerdir. Onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır. (Ey Muhammed!) Odaların arkasından sana bağıranların çoğu aklı ermeyen kimselerdir. Onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir". (Hucurât, 49/1-5).

214 "Ey Rasûlüm Bedevîlere de ki: Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz. (sadece inandık demekle mümin mi oluyorsunuz?). Allah, göktekileri ve yerdekileri bilir. Allah her şeyi bilendir. Bedevîler (Benî Esed kabilesi), biz Müslüman olduk, bize ikram et, bize yiyecek ver diye İslâm'a girdiklerini senin başına kakıyorlar. Onlara de ki: İslâm oluşunuzu benim başıma kakmayın. Doğrusu size hidayet verdiğinden dolayı Allah sizin başınıza kakar (sizi minnet altında bulundurur), eğer siz (imanınızda) sadık kişiler iseniz. Muhakkak ki, Allah göklerin ve yerin gaybını bilir. Allah bütün yaptıklarınızı da görür". (Hucurât, 49/16-18).

215 "Bedevîler, inandık dediler. De ki: Siz iman etmediniz, o zaman boyun eğdik deyin. Zira Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir". (Hucurât, 49/14).

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, özellikle Elçiler yılında toplu bir şekilde müslüman olduklarını açıklayan ve merkezden çok uzak bölgelerde yaşayan bedevî kabileler, İslâm dinini özümsemek ve inançlarını sağlamlaştırmak için yeterli zaman bulamadıkları gibi, eski inanış ve geleneklerini de terk edememişler, câhiliyye dönemi alışkanlıklarından vazgeçememişlerdir. Bundan dolayı onların büyük bir kısmı Hz. Peygamber'in (s.a.s) vefatıyla birlikte Müslümanlıklarını hemen unutarak yalancı peygamberlerin peşine düşmüşlerdir.[216]

IV. HZ. PEYGAMBER'İN VEDA HACCI VE VEFATI

A. VEDA HACCI

Hz. Peygamber (s.a.s) Hicretin Dokuzuncu yılındaki (M. 631) hac mevsiminde kendisi Medine'de kalırken Hz. Ebû Bekir'i hac emiri olarak yaklaşık 300 kadar sahâbî ile birlikte Mekke'ye gönderdi. Onların Medine'den ayrılmalarının ardından müşriklerin konumu ve onlarla yapılan antlaşmalar hakkında Tevbe sûresinin ilk yirmi sekiz âyeti nâzil oldu. Rasûl-i Ekrem (s.a.s) bu hükümlerin insanlara açıklanması için Hz. Ali'yi de yola çıkardı. Hz. Ali, bayramın birinci günü Mina'da toplanan halka Tevbe sûresinin ilk âyetlerini okudu:

بَرَآءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾ فَسِيحُوا فِى الْاَرْضِ
اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى اللّٰهِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِى الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾ وَاَذَانٌ
مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرِىٓءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهٗ
فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى اللّٰهِ ۗ وَبَشِّرِ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣﴾ اِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْـًٔا
وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّٓوا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ
﴿٤﴾ فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ

216 Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 966-970; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 206-232, 243-246, 254-255; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 259-357.

وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا
سَبِيلَهُمْ ۚ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾ وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ
حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ۚ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ كَيْفَ يَكُونُ
لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ
فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ ۚ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾ كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا
عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً ۚ يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبٰى قُلُوبُهُمْ ۖ وَأَكْثَرُهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٨﴾ اشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ ۚ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾ لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً ۚ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَإِنْ تَابُوا
وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ ۗ وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾
وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ ۙ إِنَّهُمْ لَا
أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾ أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ
الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ أَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللّٰهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ
﴿١٣﴾ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ
مُؤْمِنِينَ ۙ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ ۗ وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلٰى مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾
أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۗ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ
يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰى أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ ۚ أُولٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۖ وَفِي
النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ
الصَّلٰوةَ وَآتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰى أُولٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ
﴿١٨﴾ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ
آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۙ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ ۗ
وَأُولٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا

نَعِيمٌ مُقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًاۗ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوٓا اٰبَآءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَآءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِۗ وَمَنْ
يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَآؤُكُمْ وَاَبْنَآؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ
وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ
تَرْضَوْنَهَآ اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهٖ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَاْتِىَ اللّٰهُ
بِاَمْرِهٖۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾ لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِى مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍۙ وَيَوْمَ
حُنَيْنٍۙ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا
رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَۚ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهٗ عَلٰى رَسُولِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ
وَاَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُواۗ وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَتُوبُ
اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَآءُۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا
الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَاۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً
فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ اِنْ شَآءَۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾[217]

---

217 "Allah ve Rasûlü'nden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere bir ültimatomdur: Yeryüzünde dört ay daha dolaşın. Şunu bilin ki, siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz; Allah ise, inkârcıları perişan edecektir. Hacc-ı ekber gününde, Allah ve Rasûlünden bütün insanlara bir bildiridir: Allah ve Rasûlü, Allah'a ortak koşanlardan uzaktır. Eğer tövbe ederseniz, bu sizin için hayırlıdır. Ama yüz çevirirseniz, şunu iyi bilin ki, siz Allah'ı âciz bırakabilecek değilsiniz. İnkârcılara, elem dolu bir azabı müjdele! Ancak Allah'a ortak koşanlardan, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz, sonra da antlaşmalarında size karşı hiçbir eksiklik yapmamış ve sizin aleyhinize hiç kimseye yardım etmemiş olanlar, bu hükmün dışındadır. Onların antlaşmalarını, süreleri bitinceye kadar tamamlayın. Şüphesiz Allah, kendine karşı gelmekten sakınanları sever. Haram aylar çıkınca bu Allah'a ortak koşanları artık bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetleyin. Eğer tövbe ederler, namazı kılıp zekâtı da verirlerse, kendilerini serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir. Eğer Allah'a ortak koşanlardan biri senden sığınma talebinde bulunursa, Allah'ın kelâmını işitebilmesi için ona sığınma hakkı tanı. Sonra da onu güven içinde olacağı yere ulaştır. Bu, onların bilmeyen bir kavim olmaları sebebiyledir. Allah'a ortak koşanların Allah katında ve Rasûlü yanında bir ahdi nasıl olabilir? Ancak Mescid-i Harâm'ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınız başkadır. Bunlar size karşı dürüst davrandığı sürece, siz de onlara dürüst davranın. Çünkü Allah kendine karşı gelmekten sakınanları sever. Onların bir ahdi nasıl olabilir ki! Eğer onlar size üstün gelselerdi, ne akrabalık (bağlarını), ne de antlaşma (yükümlülüğünü) gözetirlerdi. Ağızlarıyla sizi hoşnut etmeye çalışıyorlar, oysa kalpleri buna karşı çıkıyor. Onların pek çoğu fâsık kimselerdir. Allah'ın âyetlerini az bir karşılığa değiştiler de insanları onun yolundan alıkoydular.

Allah Rasûlü (s.a.s), müşriklere ültimatom verilen hac mevsiminden tam bir yıl sonra bizzat kendisi hac yapmak üzere hazırlığa başladı. Daha sonra da bütün beldelere haber göndererek Müslümanların hacca iştirakini talep etti. 26 Zilkâde 10 (23 Şubat 632) tarihinde yanında hanımları ve kızı Fâtıma olduğu halde diğer Müslümanlarla birlikte

---

Bunların yapmakta oldukları şeyler gerçekten ne kötüdür! Bir mümin hakkında ne akrabalık (bağlarını), ne de antlaşma (yükümlülüğünü) gözetirler. İşte onlar taşkınlık yapanların ta kendileridir. Fakat tevbe edip, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, artık onlar sizin din kardeşlerinizdir. Bilen bir kavme âyetleri işte böyle ayrı ayrı açıklarız. Eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozup dininize dil uzatırlarsa, küfrün elebaşlarıyla savaşın. Çünkü onlar yeminlerine riâyet etmeyen kimselerdir. Umulur ki, vazgeçerler. Yeminlerini bozan, peygamberi yurdundan çıkarmaya kalkışan ve üstelik size tecavüzü ilk defa kendileri başlatan bir kavimle savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Oysa Allah, -eğer siz gerçek müminler iseniz- kendisinden korkmanıza daha lâyıktır. Onlarla savaşın ki, Allah onlara sizin ellerinizle azap etsin, onları rezil etsin, onlara karşı size yardım etsin, mümin topluluğun gönüllerini ferahlatsın ve onların kalplerindeki öfkeyi gidersin. Allah dilediğinin tövbesini kabul eder. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Yoksa; Allah içinizden, Allah'tan, Rasûlünden ve müminlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeksizin cihad edenleri ayırt etmeden bırakılacağınızı mı sandınız? Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. Allah'a ortak koşanların, inkârlarına bizzat kendileri şahitlik edip dururken, Allah'ın mescidlerini imar etmeleri düşünülemez. Onların bütün amelleri boşa gitmiştir. Onlar ateşte ebedî kalacaklardır. Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte onların doğru yolu bulanlardan olmaları umulur. Siz hacılara su dağıtmayı ve Mescid-i Harâm'ın bakım ve onarımını, Allah'a ve âhiret gününe iman edip Allah yolunda cihad eden kimse(lerin amelleri) gibi mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah zâlim topluluğu doğru yola erdirmez. İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselerin mertebeleri, Allah katında daha üstündür. İşte onlar, başarıya erenlerin ta kendileridir. Rableri onlara, kendi katından bir rahmet, bir hoşnutluk ve kendilerine içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdelemektedir. Onlar orada ebedi kalacaklardır. Şüphesiz, Allah katında büyük bir mükâfat vardır. Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ederlerse, babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyin. İçinizden kim onları dost edinirse, işte onlar, zalimlerin ta kendileridir. De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticâret ve beğendiğiniz meskenler size Allah'tan, peygamberinden ve onun yolunda cihattan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin! Allah fasık topluluğu doğru yola erdirmez." Andolsun, Allah birçok yerde ve Huneyn savaşı gününde size yardım etmiştir. Hani, çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat (bu çokluk) size hiçbir yarar sağlamamış, yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Nihayet (bozularak) gerisin geriye dönüp kaçmıştınız. Sonra Allah, bunun ardından yine dilediği kimsenin tevbesini kabul eder. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Ey iman edenler! Allah'a ortak koşanlar ancak bir pislikten ibarettir. Artık bu yıllarından sonra, Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah dilerse lütfuyla sizi zengin kılar. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir". (Tevbe, 9/1-28).

Medine'den harekete geçti. Zülhuleyfe'de ihrama girdikten sonra Zilhiccenin 4. günü Mekke'ye ulaştı.[218]

Hz. Peygamber'in (s.a.s) Hicretin onuncu yılında (Miladi 632) gerçekleştirdiği haccına Vedâ Haccı, bu vesileyle toplanan Müslümanlara hitabına da "Vedâ Hutbesi" adı verilir. Vedâ Hutbesi (Hutbetü'l-Vedâ) tabiri İslâm tarihi kaynakları arasında ilk defa Câhiz'in el-Beyân ve Tebyîn'inde zikredilmiş[219], kendisinden sonra gelen Müslüman müellifler de bu tabiri kullanmıştır. Öyle ki gerek İslâm dünyasında, gerekse ülkemizde bu tabirin isminde yer aldığı müstakil eserler kaleme alınmıştır.[220]

B. VEFATI

Hz. Peygamber (s.a.s) Veda hutbesinde "Ey insanlar! Sözlerimi dikkatle dinleyiniz. Çünkü bu seneden sonra bir daha sizinle tekrar burada buluşup buluşamayacağımı bilmiyorum" ifadesini kullanmıştı. Onun sözleri ashâb arasında vefatının yaklaştığına bir işaret olarak kabul edilmiştir. Ayrıca vefatına yakın zamanda nâzil olan Nasr sûresi ve Mâide sûresinin üçüncü âyeti de onun dünyadan ayrılma vaktinin geldiği şeklinde anlaşılmıştır.[221]

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾
فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾[222]

---

218 Buhârî, "Meğâzî", 77; Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 1089-1091; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 248-249; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 172-173.

219 (nşr. Abdüsselam M. Hârûn), I-IV, Kahire 1968, II, 30-31.

220 Hâşim Sâlih Mennâ, *Hutbetü'r-Rasûl fî Hacceti'l-Vedâ*, Dübey 1996; Ünal, Yavuz, *Hz. Muhammed'in Vasiyeti Vedâ Hutbesi*, Çorum 2006.

221 Buhârî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 109.

222 "Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği, Ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir". (Nasr, 110/1-3).

... اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِاِثْمٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾[223]

Yukarıda zikredilenlere ilave olarak, Hicretin onuncu yılı Ramazan ayında (Aralık 631) Cebrail'in Kur'ân-ı Kerîm'i Hz. Peygamber'e (s.a.s) iki defa tilâvet ettirmesi[224], ayrıca Allah Rasûlü'nün (s.a.s) daha önceleri on gün süren itikâfını yirmi güne çıkarmış olması da onun dünyadaki vazifesini tamamladığına hamledilmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.s) vefatına yakın dönemde sık sık şehitlerin bulundukları mezarlıkları ziyaret ettiği ve tesbih ile istiğfarı son dönemlerinde iyice artırdığı da kaynaklarda zikredilir.

Vedâ haccından dönüşünden sonra Rabîulevvel'in ilk günlerinden sonra Resûl-i Ekrem'in sağlığı bozuldu. Artık Mescid-i Nebevî'ye ancak yardım alarak gidebiliyordu. Bu dönemde minbere çıktığı bir gün ashâbına hitabı esnasında Allah'ın, kuluna dünya hayatı ile kendi yanı arasında tercih hakkı verdiğini, kulun ise Allah'ı seçtiğini ifade edince, bu sözlerinden onun ölümünü îmâ ettiğini anlayan Hz. Ebû Bekir ağlamaya başlamıştır.[225]

Allah Rasûlü'nün (s.a.s) vefat ettiği günün sabah namazından sonra Hz. Ebû Bekir kendisini ziyaret ettiğinde onun hastalığının hafiflediğini görünce evine gitti. Ancak Hz. Peygamber'in (s.a.s) durumu onun ayrılmasında sonra ciddileşti ve Hz. Âişe'nin kolları arasında "ma'a'r-refîki'l-a'lâ" (en yüce dosta) sözleriyle hastalığının on üçüncü gününde (12/13 Rebîülevvel 11 /8 Haziran 632 Pazartesi) altmış üç yaşında Rabb'ine kavuştu.[226]

---

223 "...Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir". (Mâide, 5/3).

224 Buhârî, "Bedü'1-Vahy", 5, "Menâkıb", 25.

225 Buhârî, "Fedâilu's-Sahâbe", 3.

226 Buhârî, "Menâkıb" 19, Buhârî, "Meğâzî", 84, 85, 86.

Sade bir hayat yaşayan, elde ettiği maddî imkânları Allah yolunda harcayan Râsûl-i Ekrem'den (s.a.s) geriye son derece mütevazı bir miras kalmıştır. Zaten kendisi de "Biz peygamberler miras bırakmayız; bizim geride bıraktığımız her türlü servet sadakadır" buyurmuştur.[227]

227 Buhârî, "Humus", 1, "Nafakât", 3, "Tıbb", 17; Müslim, "Cihâd", 49, 56.

BİBLİYOGRAFYA

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah (281/855), *Müsned*, I-V, Beyrut ts.

Aycan, İrfan, "İslam Tarihi Kaynaklarıyla İlgili Problemler ve Çözümüne İlişkin Bazı Düşünceler", *İslâmî İlimlerde Metodoloji Meselesi*, İstanbul 2004, s. 877-890.

Belâzürî, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir (279/892), *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, (thk. Muhammed Hamidullah), Jerusalem, 1963.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî (256/870), *Sahîh-i Buhârî*, I-VIII, İstanbul 1979.

Demircan, Adnan, *Nebevi Direniş Hicret*, İstanbul 2000.

Demircan, Adnan, "Kur'ân'ın Nüzul Dönemi Putperest Arapları İçin Kaynaklığı Üzerine", *İSTEM*, 2004, c. II, sy.4, s. 53-62.

Derveze, İzzet, *Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, (çev. Mehmet Yolcu), I-III, İstanbul 1998.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as, *Sünen*, (275/888), İstanbul 1981.

Fayda, Mustafa, "Bedrü'l-Mev'id", *DİA*, V, 335.

Fayda, Mustafa, "Senetü'l-Vüfûd", *DİA*, XXXVI, 520-521.

Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'ân*, (çev. Alpaslan Açıkgenç), Ankara 2000.

Halil, İmâdüddin, *İslâmın Tarih Yorumu*, (çev. Ahmet Ağırakça), İstanbul 1988.

Hizmetli, Sabri, *İslâm Tarihçiliği Üzerine*, Ankara 1991.

İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed (245/859), *Kitabu'l-Muhabber*, (thk. Eliza Lichtenstadter), Beyrut ts. (Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde).

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik el-Himyerî (218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, (thk. Mustafa es-Sakkâ-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhâfız Şelebî), I-IV, Beyrut ts.

İbn İshâk, Ebû Bekir b. Muhammed (151/768), *Sîretü İbn İshâk*, (thk. Muhammed Hamidullah), Konya, 1981.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvinî (273/887), *Sünen*, (thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), I-II, Kahire 1953.

İbn Sa'd, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim (230/845), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-VIII, Beyrut ts. (Dâru Sâdır).

Keleş, Ahmet, "Cihad-Kılıç-Tebliğ Bağlamında İslâm'ın Yayılışı", *Câhiliyye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara 2007, s. 260-261.

Makrîzî, Takiyyüddin Ahmed b. Ali (845/1444), *İmtâü'l-Esmâ*, I-XV, (thk. Muhammed Abdülhamid en-Nümeysî), Beyrut 1999.

Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman (150/767)*, I-III, (thk. Ahmed Ferîd), Beyrut 2003.

Müslim, İmam Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kureşî en-Nisâbûrî (261/874), *Sahîh-i Müslim*, (thk. Muhammed Fuad Abdulbâki), I-V, Beyrut 1972.

Özsoy, Ömer, *Sünnetullah*, Ankara 1994.

Özsoy, Ömer, *Kur'ân ve Tarihsellik Yazıları*, Ankara 2004.

Paret, Rudi, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, (çev. Ömer Özsoy), Ankara 1995.

Sarıçam, İbrahim, "Hamrâülesed Gazvesi", *DİA*, XV, 498.

Sıddıkî, Abdülhamid, *Tarihin Yorumu*, (çev. M. Beşir Eryarsoy), İstanbul 1978.

Sıddıkî, Mazharuddin, *Kur'ân'da Tarih Kavramı*, (çev. Süleyman Kalkan), İstanbul 1990.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/922), *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, I-XXX, Mısır 1968.

Tâhâ Hüseyn, *Cahiliye Şiiri Üzerine*, (çev. Şaban Karataş), Ankara 2003.

Tirmizî, Muhammed b. İsâ b. Serve (279/892), *Sünen*, I-V, İstanbul 1981.

Yiğit, İsmail, "Kur'ân ve Sîretü'n-Nebevî", *Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları II*, İstanbul 2001.

Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer (207/823), *Kitabu'l-Meğâzî*, (thk. Marsden Jones), I-III, Beyrut 1984.

Watt, M., *Muhammed Mekke'de*, (çev. M. Rami Ayas-Azmi Yüksel), Ankara 1986.

Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-X, İstanbul ts.

DİZİN

A

Abdullah b. Cahş, 88, 89
Abdullah b. Cübeyr, 100
Abdullah b. Ebû Rebîa, 70
Abdullah b. Ebû Ümeyye, 40
Abdullah b. Ubey, 131, 132
Abdullah b. Uraykıt, 76, 77
Abdullah b. Übey, 150, 153, 154, 159
Abdullah, 131
Abdurrahmân b. Avf, 21
Âd, 7, 37
Âdem, 7, 8, 9
Ali, 21, 75, 76, 78, 95, 163
Âmir b. Füheyre, 77
Amr b. el-Âs, 70, 90, 101
Amr b. el-Hadramî, 88, 89
Amr b. Hişâm, 90
Amr b. Ümeyye ed-Damrî, 131
Arabistan, 70, 85, 99
Arap Yarımadası, 108, 135, 160
Araplar, 12, 82, 85, 99, 106, 108, 121, 140
Âs b. Vâil, 49
Âsım b. Adî, 158

B

Bedir savaşı, 97, 99
Bedir, 17, 89, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 104, 106, 107, 129, 150
Bedru'l-Mev'id Gazvesi, 107
Bekiroğulları, 118
Bekkâûn, 139
Benî Âmir, 131
Benî Bekir, 118
Benî Esed, 109
Benî Huzâa, 118
Benî Kaynuka, 121, 129, 130, 132, 134
Benî Kurayza, 121, 134
Benî Nadîr, 121, 131, 132, 133, 134
Benî Nüfâse, 118
Benî Selîme, 83
Benî Süleym, 109
Benî Ümeyye, 65
Bi'ru Maûne katliamı, 131
Bilâl, 69
Bilâl-i Habeşî, 119
Bizans, 135, 140

C

Cafer b. Ebû Tâlib, 70, 71
Cafer, 70, 71, 74
Câhiliyye dönemi, 81
câhiliyye, 153, 163
Cebrâil, 19, 20, 168
Cerbâ, 140

D

Damdam b. Amr el Ğıfârî, 92
Dârunnedve, 75
Dırâr mescidi, 158
Doğu Roma, 85

E

Ebû Bekir, 21, 23, 69, 75, 76, 77, 104, 163, 168
Ebû Cehil, 49, 68, 91, 92
Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebîa, 23
Ebû Leheb, 22
Ebû Mes'ûd b. Amr, 50
Ebû Süfyân b. Harb, 107
Ebû Süfyân, 90, 92, 104, 107, 108
Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, 119
Ensâr, 81, 82, 86, 121, 153
Evs, 75, 82, 121, 128, 134
Eyle Limanı, 140
Ezruh, 140

F

Fâtıma, 166
Fetretü'l-vahy, 20

G

Gatafân, 109

H

Habeş Muhâcirleri, 70
Habeş, 74
Habeşistan, 70
Hâlid b. Saîd, 23
Hâlid b. Velîd, 101, 119, 140
Hamrâü'l-Esed, 106, 107
Hamza, 95, 100
Hanîfe, 162
Hâşimoğulları, 22
Hatice, 21
Hayber, 85, 118, 133, 160
Hazrec, 82, 121, 128
Hazrecliler, 75
Hendek Savaşı, 17, 107, 108, 109, 111, 112, 134, 151
Hicaz, 120, 135, 160
Hicret, 8, 16, 70, 74, 76, 77, 80, 85, 140
Hilâl b. Ümeyye, 138
Hira, 19, 20
Hûd, 37
Hudeybiye Barış Antlaşması, 17
Hudeybiye, 112, 113, 115, 116, 117, 118
Huneyn, 160
Hutbetü'l-Vedâ, 167
Huzâa, 118

İ

İbn Hişâm, 14
İbn Sa'd, 14
İbrahim, 7, 9
İfk, 159
İki Kıbleli Mescid, 84
İsâ, 74
İslâm Devleti, 140

K

Kâbe, 112, 113, 119, 120
el-Kastalânî, 15
Kaynuka Gazvesi, 150
Kaynuka, 85, 128, 129
Kaynukalılar, 130
Kubâ, 77, 78
Kudüs, 83, 84
Kulsûm b. Hidm, 77
Kur'ân-ı Kerîm, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 24, 40, 50, 75, 78, 81, 103, 108, 114, 121, 130, 131, 134, 135, 141, 145, 156, 162, 168
Kurayza, 85, 109, 112, 128, 134
Kureyş, 21, 23, 50, 67, 85, 88, 89, 91, 92, 99, 104, 106, 108, 109, 115, 126, 160
Kureyşliler, 47, 56, 107, 108, 114, 118
Kusay b. Kilâb, 32

L

Lût, 7

M

Ma'n b. Adî, 158
Maan, 140
Maknâ, 140
Mâlik b. Duhşum, 158
Mecenne, 107
Medine, 8, 10, 74, 75, 77, 78, 81, 82, 83, 85, 86, 88, 89, 90, 92, 99, 100, 101, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 135, 137, 140, 146, 149, 150, 153, 154, 160, 161, 162, 163, 167
Medyen, 7
Mekke Müşrikleri, 8, 30, 118
Mekke, 8, 10, 17, 21, 22, 23, 30, 32, 42, 47, 49, 50, 61, 63, 65, 66, 68, 69, 70, 74, 75, 77, 78, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 92, 97, 99, 100, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 140, 151, 153, 154, 160, 163, 167
Mekkeliler, 24, 36, 77, 111, 112, 113, 115, 118, 120
Merrüzzahrân, 119
Meryem, 71, 74
Mescid-i Harâm, 119, 120
Mescid-i Nebevî, 158, 168
Mevlid-i Şerîf, 15
Mina, 163
Muhâcir, 81, 82, 121, 153
Mus'ab b. Umeyr, 23
Mûsâ, 7, 9, 42, 122
Mustalikoğulları, 112, 160

Mürâre b. Rebi', 138
Müreysi, 153
Müslümanlar, 68, 75, 82, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 95, 97, 99, 101, 103, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 115, 117, 118, 119, 130, 133, 135, 140, 149, 153, 156, 158, 160

N

Nadîr, 85, 128, 131, 150
Nadîroğulları, 131, 132
Necâşî, 70, 74
Neccâroğulları, 78
Nûh, 37
Numân b. Mâlik, 100

O

Osman b. Affân, 21
Osman, 23, 114, 115

Ö

Ömer, 104, 160

R

Rânûnâ, 78
Rıdvan Biatı, 114
Rukıyye, 21

S

Sa'd b. Ebî Vakkâs, 21, 23
Sa'd b. Muâz, 134
Sa'd b. Ubâde, 100, 119
Sâatü'l-Usre, 135
Safâ tepesi, 119
Sâlih, 7
Selmân-ı Fârisî, 108
Semûd, 7, 37
Senetü'l-Vüfûd, 161
seriyye, 88, 89
Sevr, 76, 77
es-Sîre, 14
Süheyl b. Amr, 115
Sümeyye, 68

Ş

Şam, 89, 90, 132, 135, 140
Şeybe, 95

T

et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 14
Tâif, 50
Talhâ b. Ubeydullah, 21
Talhâ, 23
Tebük Seferi, 17, 135, 138, 154, 157, 158, 159
Tebük, 140, 157
Tevhid inancı, 119

U

Ubeyde, 95
Uhud Savaşı, 100, 105, 106, 107, 131, 133, 150
Uhud, 17, 100, 101, 105, 106, 107, 108, 131, 151
Utbe b. Rebîa, 65
Utbe, 23, 65, 67, 95

Ü

Übey b. Halef, 55
Ümeyye b. Halef, 48, 49
Ümeyye, 48
Ümmü Gülsüm, 21

V

Veda Haccı, 8, 135
Vedâ Hutbesi, 167
Velîd b. Muğîre, 49, 50, 61

Y

Yahûdî kabilesi, 109
Yahûdîler, 108, 109, 121, 122, 125, 126, 128, 129, 130
Yahyâ, 74
Yâsir, 68
Yesrib, 75, 77, 78

Z

Zekeriyyâ, 74
Zeyd b. Hârise, 21
Zeyneb, 21
Zî Tuvâ, 119
Zübeyr b. el-Avvâm, 21, 119
Zübeyr, 23
Zülhuleyfe, 167

İnsanlığa son ilâhî mesaj olan Kur'ân-ı Kerîm esas itibariyle bütün İslâmî ilimlerin temel kaynağını teşkil eder. Başka bir ifadeyle İslâmî ilimler İslâm dininin kaynağı olması bakımından esas itibariyle Kur'ân'a dayanır. Dolayısıyla sadece kıraat ve tefsir gibi doğrudan Kur'ân'la ilgili ilimlerin değil, hadîs, fıkıh, kelâm, tasavvuf ve İslâm felsefesi gibi ilimlerin de esas kaynağı Kur'ân'dır. Çünkü Kur'ân, bütün bu ilimlerin konularıyla ilgili temel bilgiler, ilkeler ve hükümler vaz'etmektedir.

Hz. Peygamber'i (s.a.s) insanlığa tanıtan en orijinal ve en sahih kaynak Kur'ân'dır. Bu sebeple Hz. Muhammed'le (s.a.s) ilgili tasavvurda ana çerçeveyi belirleyecek olan bu kitap olmalıdır. İşte bundan dolayı Kur'ân, tanıttığı Peygamber, peygamberlik kurumu ve Hz. Peygamber'le (s.a.s) ilgili tüm tasavvur ve yaklaşımların kendisine vurulması gereken mihenk taşıdır. Zihnimizde oluşması gereken peygamber tasavvurunun esas kaynağı Kur'ân olmalıdır. Allah Rasûlü (s.a.s) hakkında bir bilgi, bir düşünce nerede yer alırsa alsın, kimden gelirse gelsin, Hz. Muhammed (s.a.s) ile ilgili olarak Kur'ân'daki temel çerçeveyle uyumlu değilse, o bilginin herhangi bir değer ifade etmesi mümkün değildir. Bu sebeple Hz. Peygamber'in (s.a.s) hayatı Kur'ân'dan hareketle yazılmalıdır. Kur'ân merkezli hazırlanacak siyerlerde Hz. Peygamber'in (s.a.s) şahsiyetinin, Allah'ın kendisine bahşettiği ahlâkî, psikolojik ve aklî yeteneklerinin olgunluk, üstünlük ve parlaklığın zirvesine nasıl ulaştığı; davetin seyrinde meydana gelen olayların, mücadele, direnme, meydan okuma,
gelişme ve ilerlemeler ele alınmalıdır. Bu
geçirdiği safhaları kavratarak, büyük zafe
reci en doğru bir şekilde anlamaya imkân

ISBN: 978-625-8201-86-4